

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

T.C.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

BASKI SANATLARI ANA SANAT DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KOLAJIN BASKİRESİME YANSIMALARI

ZEKİYE KILIÇARSLAN

TEZ DANIŞMANI

Prof. SAİME DÖNMEZER

ESKİŞEHİR 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Zekiye KILIÇARSLAN'ın “**Kolajın Baskıresime Yansımaları**” başlıklı tezi **27 Mayıs 2019** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **Baskı Sanatları Anasanat Dalı Yüksek Lisans** tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Saime DÖNMEZER

Üye : Doç. Dr. Nilgün SALUR

Üye : Doç. F. Deniz KORKMAZ

Prof. Hayri ESMER
Anadolu Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

ÖZET

KOLAJIN BASKİRESME YANSIMALARI

Zekiye KILIÇARSLAN

Baskı Sanatları Ana Sanat Dalı

Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Haziran 2019

Danışmanı: Prof. SAİME DÖNMEZER

Kolaj Fransızca “collage” yapıştırma anlamında ve düşünce anlayışı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kolaj örneği sayılabilecek işlere MÖ IV. ve III. yüzyılda kurganlarda bulunan apliance örtülerde rastlanmaktadır. Ortaçağ ve Mısır kültürüne baktığımızda, kolaj sayılabilecek süsleme öğeleri heykellerde kullanılmıştır. İslam sanatında ise kakmacılık, Osmanlı'da kat-ı olarak görülmektedir.

Toplumlara göre değişiklik gösteren kolaj, sanat tarihi içinde Kübizm’le görülmektedir. Kübizm’de Picasso ve Braquae’in eserlerinde hazır-nesne ile karşılaşmaktadır. Kurt Schwitters’ın “Merz” eserinde, Dada akımında ise kolaj, tercih edilen teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürrealist sanatçılar bilinçaltının yansımalarını anlatmak için kolajı kullanırken, Pop Art sanatçıları da popüler kültür materyalleriyle kolajlar oluşturmuşlardır. Kolaj, sanat akımları içerisinde bu örnekler gibi gelişim göstermektedir.

Baskıresim sanatının ilk baskı örnekleri Afrika'da tarih öncesi kaya oymalarına dayanmaktadır. Kolaj, baskı yöntemlerinin içerisinde de Collagraph (Kollagraf), Chine collé ve kes-yapıştır yöntemleri ile karşımıza çıkmaktadır.

Değişen endüstri ve teknolojik gelişmeler de kolajda değişim göstermiştir. Bilgisayar programları ve fotoğraf yöntemleri ile kolajlar oluşturulmuştur. Fotoğraf sanatında Post-Prodüksiyon fotoğraf yöntemiyle farklı parçalar bir araya getirilmektedir. Grafik sanatçıları afişlerde, reklam öğelerinde ya da dergi kapaklarında kolaj tekniğinden faydalanmaktadır. Kolaj yöntemleri baskıresim sanatında sanatçılara ön hazırlık çalışması sunmaktadır.

Dijital kolaj yöntemleri kullanan sanatçılar serigrafi baskı yöntemini kullanırken, kolajı diğer baskı yöntemlerine ve tekniklerine uygulayan sanatçılar da bulunmaktadır.

Modern Dünya’da da kolaj anlayışı çok çeşitli alanlarda uygulanmaktadır. Bu tez de kolajın gelişim süreci anlatılırken, baskıresimde kullanım tekniklerinden de bahsedilmektedir.

Anahtar kelimeler: Kolaj 1, Baskıresim 2, Resimsel Kolaj 3, Fotografsal Kolaj 4, Grafikselsel Kolaj 5

ABSTRACT

THE REFLECTIONS OF COLLAGE ON PRINTING ARTS

Zekiye KILIÇARSLAN

Printing Arts Field Of Arts

Anadolu University - Institute Of Fine Arts - June,2019

Supervisor: Prof. SAİME DÖNMEZER

Collage stands out adherence in the sense of “college” in French and as an understanding of thought. The works, which can be acceptable as first samples, are encountered in applique drapes found in kurgans in the 3rd and the 5th centuries B.C. It was used as sculptures in medieval and Egyptian culture. It is seen as marquetry in Islamic Art and paper filigree in the Ottoman Empire.

Collage, which varies according to societies, is seen with Cubism in art history. It is encountered with Picasso in Cubism and ready-made objects in Braquae. It is encountered with the preferred technique in Dada movement in Kurt Schwitters’s “Mertz”. Surrealist artists ,to tell the reflections of the subconscious, and Pop-Art artists, to collage with popular culture materials, are improving themselves in collage art movements.

The first edition of printmaking is based on prehistoric rock carvings in Africa. It is encountered with the Collagraph, Chine collé and cut-paste in collage printing methods.

Collage is also changing with changing industry and technological developments. Collages are created with computer programs and photography methods. In the art of photography, different pieces are brought together by Post Production photography method. Graphic artists use collage technique on posters, advertising items or magazine covers. Collage methods also provide preliminary work to artists in the art of printmaking.

While the artists who use digital collage methods use the screen printing method, there are artists who apply the collage to other printing methods and techniques.

In the modern world, the concept of collage is applied in many different fields. While explaining the development process of collage, techniques of using in printmaking are also mentioned.

Key Words: Collage 1, Printing Arts 2, Pictorial Collage 3, Photographic Collage 4, Graphically Collage 5

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici ve destek olan değerli danışman hocam sayın Prof. SAİME DÖNMEZER'e sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca yardım, bilgi ve tecrübeleri ile bana sürekli destek olan Güzel Sanatlar Fakültesi, Baskı Sanatları Ana Sanat Dalı tüm hocalarıma ve çalışanlara teşekkür ederim.

Çalışmalarım boyunca maddi manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan aileme de sonsuz teşekkürler ederim.

Eskişehir

Zekiye KILIÇARSLAN

27/05/2019

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Zekiye KILIÇARSLAN

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GÖRSELLER DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.DÜNYA SANATINDA KOLAJIN TANIMI ve BASKİRESME YANSIMALARI	2
1.1. Kolaj Tekniği, Tanımı ve İlk Örnekleri	2
1.2. Kolajın Kullanım Alanları	7
1.2.1. Kolajın resimsel kullanım alanları.....	7
1.2.2. Kolajın dijital kullanım alanları.....	8
1.2.2.1. <i>Kurgusal fotoğraf kolajları</i>	8
1.2.2.2. <i>Grafiksel fotoğraf kolajları</i>	14
1.2.3. Kolajın diğer plastik sanatlardaki kullanımı	19
2. DÜNYA SANAT AKIMLARINDA KOLAJ	24
2.1. Kübizm.....	24
2.2. Soyut Sanat.....	32
2.3. Konstrüktivizm	34
2.4. Dadaizm	36
2.5. Sürrealizm	46
2.6. Pop Art.....	51
2.7. Yeni Gerçekçilik.....	60
2.8. Minimalizm.....	62

2.9. Yoksul Sanat (Art Povera)	63
2.10. Fluxus	64
2.11. Video Sanatı.....	64
2.12. Arazi Sanatı	65
2.13. Kavramsal Sanat.....	66
2.14. Yeni Dışavurumculuk.....	67
2.15. Yeni Kavramsalcılık	68
3. TÜRKİYE’DE KOLAJIN GELİŞİMİ ve BASKİRESME YANSIMALARI	72
3.1. Lütfü Günay	73
3.2. Adnan Çoker	73
3.3. Sabri Berkel.....	73
3.4. Zeki Faik İzer	74
3.5. Özdemir Altan.....	75
3.6. Burhan Doğançay	76
3.7. Altan Gürman	77
3.8. Utku Varlık.....	78
3.9. Erol Akyavaş	79
3.10. Ergin İnan.....	80
3.11. Bedri Baykam.....	81
3.12. İnci Eviner	81
3.13. Gülsün Karamustafa	83
3.14. İlfan Önürmen.....	84
3.15. Şevket Sönmez.....	85
3.16. Bubi	85
3.17. İlgin Veryeri	86
3.18. Ömer Uluç	86
3.19. Burhan Uygur.....	87
3.20. Tomur Atagök	87
3.21. Hüsamettin Koçan	88
3.22. Şenol Yoroğlu	88

3.23. Can Göknil.....	89
3.24. İsmet Doğan.....	89

İKİNCİ BÖLÜM

2. BASKİRESİM GELİŞİMİ ve KOLAJ KULLANIMLARI.....	90
2.1. Baskiresim Tarihçesi ve Uygulamaları	90
2.2. Baskı Sanatlarında Dijital Kolaj Kullanımı Yöntem ve Teknikleri.....	102
2.2.1. Janet Millstein	102
2.2.2. Onnik Karanfilian.....	104
2.2.3. Briar Craig	104
2.2.4. Giorgodze Tomta	105
2.2.5. Yury Shtapakov	106
2.2.6. Shin-Young Park.....	107
2.3. Baskı Sanatlarında Resimsel Kolaj Kullanımı Yöntem ve Teknikleri	107
2.3.1. Hugo Besard	107
2.3.2. Hayati Mİsman	108
2.3.3. Ergin İnan.....	109
2.4. Baskı Sanatlarında Diğer Plastik Sanatların Kolaj Yöntem ve Teknikleri	110
2.5. Günümüz Baskiresim Sanatçılarında Kolaj örnekleri	112
2.5.1. Elly Prestegard.....	113
2.5.2. Alichı Yoshito.	115
2.5.3. Fumiko Toda	117
2.5.4. Gipson Shelley	117
2.5.5. Misa Gott	118
2.5.6. Nils Karsten	119
2.5.7. Marcin Wlodarczyk.....	120
2.5.8. Fevzi Tüfekçi	121
2.5.9. Ayşegül İzer	122
2.5.10. Jose Clark	123
2.5.11. Ann Winston Brown	124
2.5.12. Allan Mitelman	125

2.5.13. Timothy Frerichs	126
2.5.14. Natalia Gregorini	127
2.5.15. Stanislav Bojankov	127
2.5.16. Akika Taniguchi.....	128
2.5.17. Kurt Kemp.....	129
2.5.18. Sara Beazley	130
2.5.19. Martin Sharp.....	131
2.5.20. Chuck Close.....	132
2.5.21. Liz Ingram	132
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	134
KAYNAKÇA	137
İNTERNET KAYNAKÇALARI	140
ÖZGEÇMİŞ.....	143

GÖRSELLER DİZİNİ

- Görsel 1.1.** Mary Delany, “Moss Provence Gülü”, Siyah Mürekkep Arka Plan Üzerinde Bodycolour ve Suluboya ile Renkli Kağıtların Kolaj, 1775, British Museum Koleksiyonu
[Http://Www.Olympiamonthly.Com/Olympia/2015/8/27/Mary-Delanys-Paper-Garden](http://www.Olympiamonthly.Com/Olympia/2015/8/27/Mary-Delanys-Paper-Garden)
Ulaşım Tarihi: 10.02.2019 2
- Görsel 1.2.** Bilinmeyen Sanatçı, Ula’da Bulunmuş Aplika Keçe Örneği,
[Http://Www.Hermitagemuseum.Org](http://www.Hermitagemuseum.Org)
Ulaşım Tarihi: 10.02.2019 3
- Görsel 1.3.** Bilinmeyen Sanatçı, “Sedefli Beşik”, 19. Yüzyıl, 76.2 x 76.2 x 111.8cm, Kakma Tekniği
[Https://www.philamuseum.org/collections/permanent/67661.html?mulR=706580472%7C800](https://www.philamuseum.org/collections/permanent/67661.html?mulR=706580472%7C800)
Ulaşım Tarihi: 10.02.2019 4
- Görsel 1.4.** Meliha Altay, Kat-ı Örnek Eserleri
[Http://Www.Sadakatforum.Com/Kati-T49000.0.Html](http://www.Sadakatforum.Com/Kati-T49000.0.Html)
Ulaşım Tarihi: 10.02.2019 5
- Görsel 1.5.** Gerhard Richter, “Bulutlar”, 51.5 x 66.5cm (her biri), Renkli Baskı Serisi, 1976, Atlas, Sayfa 327 Bulutlar 1976, Städtische Galerie İm Lenbachhaus, Münih, Almanya
[Http://www.luminous-lint.com/app/image/248516380240592981756419058/](http://www.luminous-lint.com/app/image/248516380240592981756419058/)
Ulaşım Tarihi: 10.02.2019 6
- Görsel 1.6.** Oscar Gustav Rejlander, “The Two Ways of Life”, 40 x 80cm, 1857
[Https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Oscar-gustave-rejlander_two_ways_of_life.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Oscar-gustave-rejlander_two_ways_of_life.jpg)
Ulaşım Tarihi: 06.03.2019 9
- Görsel 1.7.** Paul Strand, “Sandalye Özeti”, 33,02 x 24,61cm, fotoğraf, 1916
[Https://www.sfmoma.org/artwork/84.15/](https://www.sfmoma.org/artwork/84.15/)
Ulaşım Tarihi: 06.03.2019 9
- Görsel 1.8.** April Greiman, “Cal Arts”, 29x118cm, Renk Ofset Litografi, Afiş, 1978
[Http://www.madeinspace.shop.net/](http://www.madeinspace.shop.net/)
Ulaşım Tarihi: 06.03.2019 10
- Görsel 1.9.** Julie Mardin, “Osmanlı Komploları”, Komplo Teorilerinden, 44 x 88cm, Dijital Kolaj,
2005
[Https://Www.Juliemardin.Com/Detail.Html?Sortnumber=21&Gallery=Activism%20-%20Illustration&Skipno=18](https://www.Juliemardin.Com/Detail.Html?Sortnumber=21&Gallery=Activism%20-%20Illustration&Skipno=18)
Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 10
- Görsel 1.10.** Sol Görsel, Sean Hillen, “Yeni Bir Şehir İçin Dört Fikir”,
[Https://www.bjp-online.com/2018/09/the-wonderful-world-of-sean-hillen/](https://www.bjp-online.com/2018/09/the-wonderful-world-of-sean-hillen/)
Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 11
- Görsel 1.11.** Sağ Görsel, Sean Hillen, “Knowth’ta Meteor Toplama”
[Https://www.bjp-online.com/2018/09/the-wonderful-world-of-sean-hillen/](https://www.bjp-online.com/2018/09/the-wonderful-world-of-sean-hillen/)
Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 11
- Görsel 1.12.** Sol Görsel, Martha Rosler, “Balonlar, Savaşı Eve Taşımak: Güzelim Ev”, 61 x 51cm, Kolaj, 1967–72 Serisinden, Galerie Christian
[Http://12b.İksv.Org/Tr/Sololar.Asp?İd=45&Show=Gorsel](http://12b.İksv.Org/Tr/Sololar.Asp?İd=45&Show=Gorsel)
Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 12

Görsel 1.13. Sağ Görsel, Martha Rosler, “Savaşı Eve Taşımak: Güzelim Ev, Yeni Seri”, Kolaj, 1967-72, Http://Dergipark.Gov.Tr/Download/Article-File/192465 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019	12
Görsel 1.14. Sol Görsel, Nacho Ormaechea, “Untitled 61” Https://Www.Frameweb.Com/News/Q-A-With-Nacho-Ormaechea Ulaşım Tarihi: 01.04.2019	13
Görsel 1.15. Sağ Görsel, Nacho Ormaechea, “Untitled 56” Https://Www.Thisiscolossal.Com/2013/04/Le-Carnet-Noir-By-Nacho-Ormaechea/ Ulaşım Tarihi: 01.04.2019	13
Görsel 1.16. Sol Görsel, Jo Teeuwisse, “Geçit” Https://Mymodernmet.Com/Jo-Teeuwisse-Ghosts-Of-War-France/ Ulaşım Tarihi: 01.04.2019	14
Görsel 1.17. Sağ Görsel, Jo Teeuwisse, “Teslim Olma (Alman Askerleri Teslim Oluyor.)” Https://Mymodernmet.Com/Jo-Teeuwisse-Ghosts-Of-War-France/ Ulaşım Tarihi: 01.04.2019	14
Görsel 1.18. Raoul Hausmann, “Dada Cino, Sıradan Hayatta”, 31.7 x 22.5cm, Mavi Kağıda Kolaj Ve Fotomontaj 1920, Http://www.leblebitozu.com/dadaizm-sanatcilari-ve-eserleri/ Ulaşım Tarihi: 01.04.2019	15
Görsel 1.19. Sol Görsel, Gustav Klutss, “Tüm Dünyanın Ezilen İnsanları”, Kolaj, 1924 Https://www.artsy.net/artwork/gustav-klutss-oppressed-peoples-of-the-whole-world-dot-dot-dot Ulaşım Tarihi: 01.04.2019	15
Görsel 1.20. Sağ Görsel, Gustav Klutss, Elasticum, Kolaj, 1920 Http://www.historygraphicdesign.com/industrial-revolution/genesis-of-twentieth-century-design/427-raoul-hausmann Ulaşım Tarihi: 01.04.2019	15
Görsel 1.21. Sol Görsel, John Heartfield, “Neuer Lehrstuhl An Den Deutschen Universitäten-Völkische Tiefenschau”, 37,1 x 26cm, Lithograph, 1933 Https://www.icp.org/browse/archive/objects/aiz-5 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019	16
Görsel 1.22. Sağ Görsel, John Heartfield, “Ayna, Duvardaki Ayna, Tüm Ülkede En Güçlü Kim? Die Krise”, Fotogravür, 1933 Http://blog.naver.com/PostView.nhn?blogId=werkstatt&logNo=220525122603 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019	16
Görsel 1.23. Aleksandr Rodchenko, “Rechevik. Stikhi (Hatip, Ayet)”, 17 x 12,6cm, New York: Modern Sanat Müzesi, 1929 Sidney ve Lois Eskenazi Sanat Müzesi, Sanat Sinsabaugh Arşivi Https://www.moma.org/collection/works/16455?artist_id=4975&locale=en&page=2&sov_referrer=artist Ulaşım Tarihi: 01.04.2019	16
Görsel 1.24. Sol Görsel, László Moholy-Nagy, “Olly ve Dolly Kız Kardeşler,(Das Tänzerpaar)”, Jelatin Gümüş Baskı, 1925 Https://artmuseum.indiana.edu/online/highlights/view/entries/801 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019	17

- Görsel 1.25.** Orta Görsel, Herbert Matter, "Tüm Yollar İsviçre'ye Çıkar", Poster, 1935
<https://fineartamerica.com/featured/all-roads-lead-to-switzerland-snowy-mountain-retro-travel-poster-vintage-poster-studio-grafiikka.html>
 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 17
- Görsel 1.26.** Sağ Görsel, Herdeg Walter, "St. Moritzrenklerde", Fotoğrafçılık ve Litografi, 1934
<https://www.eguide.ch/de/objekt/st-moritz/>
 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 17
- Görsel 1.27.** Sol Görsel, Paul Rand, Yön Cilt 2, Sayı 2, Direction Dergi Kapağı, 1939
<https://paulrand.design/work/Direction-Magazine.html>
 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 18
- Görsel 1.28.** Orta Görsel, George Lois "Andy Warhol, Kendi Çorbasında Boğuldu", Esquire Dergi Kapağı, 1969,
<https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2010/feb/27/george-lois-esquire-covers>
 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 18
- Görsel 1.29.** Sağ Görsel, Ivan Chermayeff'in Kolajlarından Bir Seçki
<http://gmkn.org.tr/news/dunyadan/grafik-tasarimin-ocnu-isimlerinden-ivan-chermayeff-85-yasinda-hayata-veda-etti>
 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 18
- Görsel 1.30.** Sol Görsel, Roman Cieslewicz, Kapak Tasarımı
<http://pismowidok.org/index.php/one/article/view/14/19>
 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 18
- Görsel 1.31.** Orta Görsel, Günther Kieser, "Doktor Faust", Alman Opera Tasarım Afişi Baskı, 1980
<https://www.invaluable.com/buy-now/great-original-1980-kieser-german-opera-design-po-a754b60978>
 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 18
- Görsel 1.32.** Sağ Görsel, Grapus Afişi
<http://jeanpaulachard.com/albums/grapus.html#&gid=null&pid=4>
 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 18
- Görsel 1.33.** April Greiman, Vertigo 1979 İçin Kimlik Kartvizit
<https://www.aiga.org/medalist-aprilgreiman#slideshow-1-5>
 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 19
- Görsel 1.34.** Marcel Duchamp, "Bicycle Wheel", 1693
<http://www.artfulliving.com.tr/sanat/alexander-calderin-izinden-giden-7-sanatcinin-mobil-heykelleri-i-16503>
 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 20
- Görsel 1.35.** Alberto Giacometti, "Nose", Bronz- Demir ve Sicim, 1947
<http://www.artfulliving.com.tr/sanat/alexander-calderin-izinden-giden-7-sanatcinin-mobil-heykelleri-i-16503>
 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 21
- Görsel 1.36.** Pablo Picasso, "Boğa'nın Başı", 1942
<https://www.moma.org/audio/playlist/19/412>
 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 21
- Görsel 1.37.** Marjolijn De Wit "Adsız", Baskıda seramik, 32 x 25cm, 2015
<http://www.asyageisberggallery.com/artists/marjolijn-de-wit/series/ceramic-photo-collage?view=slider#2>
 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019 22

Görsel 1.38. Marjolijn De Wit, “Adsız” , Baskıda seramik, 24,5 x 18,5cm, 2015 Http://www.asyageisberggallery.com/artists/marjolijn-de-wit/series/ceramic-photo-collage?view=slider#9 Ulaşım Tarihi: 01.04.2019	23
Görsel 1.39. Pablo Picasso, "Bambu Sandalyeli Natürmort", 29 x 37cm, 1912 Https://busrasumer.wordpress.com/2017/03/31/kolaj-ders-materyali/ Ulaşım Tarihi: 20.03.2019	25
Görsel 1.40. Picasso “Şekil Besteci I”, Litograf Https://www.merrittgallery.com/pablo-picasso-printmaker/ Ulaşım Tarihi: 20.03.2019	25
Görsel 1.41. Pablo Picasso, "Şişe, Bardak ve Keman", 42 x 62cm, 1912 Http://sanatokuma.blogspot.com/p/kubizm.html Ulaşım Tarihi: 20.03.2019	26
Görsel 1.42. Pablo Picasso, “Jacqueline Lisant”, Litografi, 1958 Http://www.windsorfineart.com/picasso Ulaşım Tarihi: 20.03.2019	27
Görsel 1.43. Georges Braque, “Oyun Kağıtları ile Natürmort’u” Karışık Teknik 1913 Http://sanatokuma.blogspot.com/p/kubizm.html Ulaşım Tarihi: 20.03.2019	27
Görsel 1.44. Georges Braque, “Fox”, 65,3 x 50,8cm, Drypoint Baskı, 1911,1912 Https://www.moma.org/collection/works/77364 Ulaşım Tarihi: 20.03.2019	28
Görsel 1.45. Juan Gris, “La Jalousie,Güneşlik”, 921 x 727mm, Tuval Üzerine Guaj, Kağıt, Tebeşir ve Karakalem, 1914 Https://www.tate.org.uk/art/artworks/gris-the-sunblind-n05747 Ulaşım Tarihi: 20.03.2019	29
Görsel 1.46. Henri Matisse, “Salyangoz (L’Escargot)”, 286.4 x 287Cm, Kağıt Üzerine Guaj, 1953, Tate, Http://www.artfulliving.com.tr/sanat/matissein-son-donemi-kesik-kagitlar-sergisi-i-1393 Ulaşım Tarihi: 20.03.2019	30
Görsel 1.47. Henri Matisse “İki Dansçı(Deux Danseurs), 80.2 x 64.5cm, Kağıt Üzerine Guaj Boya/Kolaj,1937-38, Artists Rights Society (ARS), New York Http://www.artfulliving.com.tr/sanat/matissein-son-donemi-kesik-kagitlar-sergisi-i-1393 Ulaşım Tarihi: 20.03.2019	30
Görsel 1.48. Henri Matisse, “Küçük Siyah Gravür (Petit Bois Noir)”, Gravür, 1906 Https://www.moma.org/collection/works/71856 Ulaşım Tarihi: 20.03.2019	31
Görsel 1.49. Kazimir Malevich, “Askerlerin İlk Bölünmesi”, 53,7 x 44,8cm, Yağlı Boya/Kolaj, 1914 Https://www.moma.org/collection/works/80380 Ulaşım Tarihi: 20.03.2019	32
Görsel 1.50. Antoni Tapies, “Üç Fırça”, 208 x170cm, Karışık Teknik Kolaj, 2008, Waddington Custot Galeri Http://dergipark.gov.tr/download/article-file/192555 Ulaşım Tarihi: 20.03.2019	33
Görsel 1.51. Antoni Tàpies “Baskı	

	https://www.moma.org/calendar/exhibitions/366	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	33
Görsel 1.52.	Albert Burri, “Sacco 5P”, 149 x 129,5cm, Tuval Üzerine Çuval Bezi, Kumaş, Akrilik Ve Kumaş, 1953 https://art4arte.wordpress.com/tag/alberto-burri/ Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	34
Görsel 1.53.	Meyerhold “Aldatılan Alicenap Erkek” https://twitter.com/minesogut Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	35
Görsel 1.54.	El Lissitzky, “Proun”, 97.2 x 97.5, 1920 https://www.wikidata.org/wiki/Q19883820 Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	35
Görsel 1.55.	Francis Picabia, “Woman With Matches (Kibritli Kadın)”, 1924-25 http://www.ekavart.tv/yazi/momada-francis-picabia-sergisi-yazan-yasemin-vargi Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	37
Görsel 1.56.	Francis Picabia, “Başlıksız”, Gravür, 1901 https://www.moma.org/collection/works/60646?artist_id=4607&locale=pt&page=1&sov_referrer=artist Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	38
Görsel 1.57.	Kurt Schwitters, “Mekansal Büyüme - İki Küçük Köpekle Birlikte Resim”, 1920-1939 https://www.tate.org.uk/art/artworks/schwitters-picture-of-spatial-growths-picture-with-two-small-dogs-t03863 Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	38
Görsel 1.58.	Kurt Schwitters, “Merz 3’ten Altı”, Litografi Portföyünden Litografi (Üçü Kolaj İlaveli) https://www.moma.org/collection/works/91116 Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	39
Görsel 1.59.	Marcel Duchamp, “LHOOQ”, 19.7x12.4cm, 1919 https://www.wikidata.org/wiki/Q2720294 Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	39
Görsel 1.60.	Marcel Duchamp, “Çeşme”, 1917 https://sanatkaravani.com/hazir-yapim-sanat-eserleri-marcel-duchamp/ Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	40
Görsel 1.61.	Jean/Hans Arp, “Tristan Tzara’nın Portresi”, 1916 https://twitter.com/celinesymbioss/status/552577122729213952 Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	41
Görsel 1.62.	Jean (Hans) Arp, “Phantastische Gebete”, 1916 https://www.moma.org/collection/works/12337 Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	41
Görsel 1.63.	Sophie Taeuber-Arp, “Elementary Forms”, 1917 http://www.leblebitozu.com/dadaizm-sanatcileri-ve-eserleri/ Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	42

- Görsel 1.64.** George Grosz ve John Heartfield, “Evrensel Şehirde Yaşam ve Çalışma”
<https://mediartinnovation.com/2014/05/25/john-heartfield-george-grosz-life-and-work-in-the-universal-city-12-05-noon/>
Ulaşım Tarihi: 06.04.2019 43
- Görsel 1.65.** Sol Görsel, Raoul Hausmann, “Sanat Eleştirmeni, Der Kunstreporter”, 31.8 x 25.4cm, Mürekkep Baskısı ve Pastel Boya
<http://www.leblebitozu.com/dadaizm-sanatcilari-ve-eserleri/>
Ulaşım Tarihi: 06.04.2019 47
- Görsel 1.66.** Sağ Görsel, Raoul Hausmann, “Dada Cino, Dada Im Gewöhnlichen Leben”, 31.7 x 22.5cm, Mavi Kağıda Kolaj ve Fotomontaj, 1920
<http://www.leblebitozu.com/dadaizm-sanatcilari-ve-eserleri/>
Ulaşım Tarihi: 06.04.2019 45
- Görsel 1.67.** Hannah Höch, “Hintli Dansçı”, 25,7 x 22,4 cm, Kesilmiş ve Yapıştırılmış Basılı Kağıt ve Kağıda Metalik Folyo
https://www.moma.org/collection/works/37360?artist_id=2675&locale=en&page=1&sov_referrer=artist
Ulaşım Tarihi: 06.04.2019 45
- Görsel 1.68.** Hannah Höch, “Incision With The Dada Kitchen Knife Through Germany’s Last Weimar Beer-Belly”, 1920
<http://www.leblebitozu.com/dadaizm-sanatcilari-ve-eserleri/>
Ulaşım Tarihi: 06.04.2019 45
- Görsel 1.69.** Max Ernst, “Lop Lop”, 1930
<https://my-kid-could-paint-that.blogspot.com/2014/05/loplop-introduces-loplop.html>
Ulaşım Tarihi: 06.04.2019 47
- Görsel 1.70.** Max Ernst, “Bülbülün Korkuttuğu İki Çocuk”, 1924
<http://www.e-skop.com/skopbulten/max-ernstin-kolaj-romanlari/3699>
Ulaşım Tarihi: 06.04.2019 47
- Görsel 1.71.** Joan Miro, “Şapkalı Çizim Kolajı”, 1933
<https://www.wikiart.org/en/joan-miro/drawing-collage-with-a-hat>
Ulaşım Tarihi: 06.04.2019 48
- Görsel 1.72.** Joan Miro, “İsimsiz”, Çizim- Kolaj, 1933
<https://www.moma.org/collection/works/95079>
Ulaşım Tarihi: 06.04.2019 48
- Görsel 1.73.** Hans Bellmer, “Tenir Au Frais ('Keep Cool')”, 9 1/4 x 9 5/8cm, 1958'in Kapak Maketi, Masonit Üzerine Eski Jelatin Gümüş Baskıların ve Guajın Kolajı, ”. Ubu Galerisi, New York ve Galerie Berinson, Berlin, Paris
<https://brooklynrail.org/2012/05/artseen/bound-hans-bellmer-and-unica-zrn>
Ulaşım Tarihi: 06.04.2019 49
- Görsel 1.74.** Hans Bellmer, “1947'de Le Surréalisme'den El Şapkası”, Plaka, 1947
https://www.moma.org/collection/works/16021?artist_id=452&locale=en&page=1&sov_referrer=artist
Ulaşım Tarihi: 06.04.2019 49
- Görsel 1.75.** Joseph Cornell, “Napoli, C.”, 1942, ve “Atış Poligonu Habitat Grubu”, 1943

	https://www.royalacademy.org.uk/exhibition/joseph-cornell	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	50
Görsel 1.76.	Salvador Dali, "Coşkunun Fenomeni", Kolaj, 1933	
	https://theartstack.com/artist/salvador-dali-1/phenomenon-ecstasy-19	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	50
Görsel 1.77.	Salvador Dali, "Space Elephant", Gravür, 1968	
	https://rogallery.com/Dali_Salvador/dali-print-elephant.html	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	51
Görsel 1.78.	David Hockney, "Boya Arabası La", 40x60cm, Fotoğraf Kolajı, 1985,	
	https://theweek.com/captured/708641/david-hockneys-beautifully-complicated-relationship-photography	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	51
Görsel 1.79.	David Hockney, "Eski Bir Hizmetçi ile Evlenir", Kağıda Gravür ve	
	Sulandırıcı, 1961	
	https://www.tate.org.uk/art/artworks/hockney-a-rakes-progress-65348/8	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	52
Görsel 1.80.	Richard Hamilton, "Bugünkü Evleri Bu Kadar Farklı, Bu Kadar Cazip	
	Kılan Nedir", 1956	
	https://uk.phaidon.com/agenda/art/articles/2011/september/13/richard-hamilton-father-of-pop-art-1922-2011/	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	53
Görsel 1.81.	Richard Hamilton "Moda Plakalı" Litografi, Serigrafi, Kakao ve Kağıt	
	Üzerine Kozmetik, 1969-1970	
	https://www.tate.org.uk/art/artworks/hamilton-fashion-plate-p07937	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	53
Görsel 1.82.	Robert Rauschenberg, "Yatak", 1955	
	https://www.moma.org/collection/works/78712	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	55
Görsel 1.83.	Robert Rauschenberg, "Factum I. Factum II", 1957	
	https://www.moma.org/explore/inside_out/2016/04/01/from-the-archives-seeing-double-with-ray-johnson/	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	55
Görsel 1.84.	Robert Rauschenberg, "Denize En Çok Görüş Bölümü", Renkli Serigrafi	
	ve Kolaj, 1979	
	https://www.1stdibs.com/art/prints-works-on-paper/portrait-prints-works-on-paper/robert-rauschenberg-most-distant-visible-part-sea/id-a_3213853/	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	56
Görsel 1.85.	Jasper Johns, "Bayrak", 1955	
	https://uk.phaidon.com/agenda/art/articles/2014/july/29/the-incredible-story-behind-flag-by-jasper-johns/	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	56
Görsel 1.86.	Jasper Johns, "Hedef", Litograf, 1960	
	https://www.moma.org/collection/works/65227	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	57
Görsel 1.87.	Allan Kaprow, "Hysteria", Tuval Üzerine Yağlıboya, Gümüş Folyo ve	
	Kumaş Kolaj, 1956	

	Http://www.artnews.com/2018/02/09/archives-allan-kaprow-legacy-jackson-pollock-1958/	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	57
Görsel 1.88.	Tom Wesselmann, “3 No’lu Küvet Kolajı”, 213 x 270cm, 1963 https://www.nytimes.com/2016/11/24/arts/design/pop-artist-tom-wesselmanns-estate-will-be-represented-by-2-dealers.html	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	58
Görsel 1.89.	Andy Warhol, “Campbell’s Soup Cans (Campbell’in Çorba Konserveleri)”, 1962 http://teneketarihi.com/teneke-kutuda-amerikan-evresi/	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	59
Görsel 1.90.	Andy Warhol, “Marilyn Monroe”, Serigrafi Baskı, 91.5 x 91.5cm, 1967 https://publicdelivery.org/andy-warhol-marilyn-monroe/	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	59
Görsel 1.91.	RB Kitaj, “Rosa Luxemburg’un Öldürülmesi”, Tuval Üzerine Yağlı Boya, Mürekkep, Grafit ve Kağıt, 1960 https://www.tate.org.uk/art/artworks/kitaj-the-murder-of-rosa-luxemburg-t03082	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	60
Görsel 1.92.	Sol Görsel, Daniel Spoerri, “Nesil Şiirleri”, 1959-1960 https://www.tate.org.uk/art/artists/daniel-spoerri-1979	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	61
Görsel 1.93.	Orta Görsel, Daniel Spoerri, Kolaj Kağıt Üzerine Çeşitli Malzemeler, 20 x 18cm https://www.mutualart.com/Artwork/Collage/D0F7060961427421	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	61
Görsel 1.94.	Sağ Görsel, Daniel Spoerri, Kolaj Kağıt Üzerine Çeşitli Malzemeler, 20 x 18cm https://www.mutualart.com/Artwork/Collage/84FDBEEF04B4C465	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	61
Görsel 1.95.	Raymond Hains, “Sin Titulo(Adsız)”, 200x200cm, Demir Levha Üzerine Yırtık Afiş, https://www.museoreinasofia.es/en/collection/artwork/sin-titulo-untitled-253	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	62
Görsel 1.96.	Alighiero Boetti, “Mappa”, 1983 http://www.dilekkutzli.com/ArtePovera_t.html	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	63
Görsel 1.97.	Mimmo Paladino, Dört Kartonun Seloteyle Yapıştırılmasıyla Ortaya Çıkmış Bir Resim http://www.dilekkutzli.com/ArtePovera_t.html	
	Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	63
Görsel 1.98.	Wolf Vostell, “Coca-Cola”, 82-5 / 8 x 122cm, Dé-Kolaj, Masonit Üzerine Kağıt, 1961 https://larevolucionserapatrocinada.wordpress.com/2015/04/17/wolf-vostell-coca-cola-1961/	

Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	64
Görsel 1.99. Nam June Paik, “İsimsiz”, 1993 https://medium.com/@milenaolesinska77/nam-june-paik-visual-artist-and-video-art-dd03ba1b6629 Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	65
Görsel 1.100. Robert Smithson, “Spiral Jetty ,(Spiral İskelesi)” Rozel Noktası, Büyük Tuz Gölü, Utah, Kara Bazalt Taşı, Tuz Kristalleri, Toprak ve Su, 1.500 Ft Uzunluğunda ve Yaklaşık 15 Ft Genişliğinde, 1970 https://tr.redsearch.org/images/6435533 Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	66
Görsel 1.101. Joseph Kosuth, “Bir ve Üç Sandalye”, 1965 https://sanatkaravani.com/kavramsal-sanat/ Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	67
Görsel 1.102. Julian Schnabel, “II Yağ”, 192 x 192cm, Muşamba Üzerine Gesso, 1988 http://www.julianschnabel.com/category/paintings/army-tarp-and-sailcloth/drop-cloth-group-2-army-tarp-and-sailcloth Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	68
Görsel 1.103. Anselm Kiefer, Dans “wolundlied-wayland şarkısı”, 280x380cm, Petrol, Emülsiyon, Saman, Kurşun Anadı İle Tuval Üzerine Fotoğraf, 1982 https://www.sfmoma.org/artwork/fc-591/ Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	68
Görsel 1.104. Damien Hirst “Tanrı Aşkına, İnan”, 2007 https://textessurlesartsplastiques2.blog/2012/07/04/grand-avenement-du-kitsch-royal/ Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	69
Görsel 1.105. Wangechi Mutu, “Sen Benim Güneşimsin”, 24 x 36cm, Kağıt Üzerine Kolaj Resim, 2015 http://tomboybklyn.com/wangechi-mutu-when-sci-fi-africa-and-art-collide/ Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	70
Görsel 1.106. Urs Fischer, “Tarihi Sorun” http://chasseurmagazine.com/the-art-of-urs-fischer/ Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	70
Görsel 1.107. Derek Gores, “Beş Pointz Fierce” https://derekgores.com/collage Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	71
Görsel 1.108. Blake Show, Eserinden Kesit http://www.publicartlab-berlin.de/blog/2014/11/04/blake-shaw/ Ulaşım Tarihi: 06.04.2019	71
Görsel 1.109. Adnan Çoker, “Un Rebelle-Başkaldıran”, Gri-Mavi Ingres Kağıdı Üzerine Kolaj ve Yağlı Paste, 1965, Eski Gültekin Elibal Koleksiyonu http://lebriz.com/pages/artist.aspx?section=130&lang=TR&artistID=483&periodID=409&bhcp=1 Ulaşım Tarihi: 03.03.2019	73
Görsel 1.110. Sabri Fettah Berkel, “Taksim Meydanı”, 70 x 100cm, Mukavva Üzerine Yağlıboya, 1947	

- [Http://www.antikalar.com/sabri-fettah-berkel](http://www.antikalar.com/sabri-fettah-berkel)
Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 74
- Görsel 1.111.** Zeki Faik İzer, “Soyut Kolaj”, 62 x 48cm, Karton Üzeri Kolaj ve Karışık Teknik, 1976
[Http://www.beyazart.com/sanatci/Zeki-Faik-%C4%B0zer](http://www.beyazart.com/sanatci/Zeki-Faik-%C4%B0zer)
Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 74
- Görsel 1.112.** Sol Görsel, Özdemir Altan, “Soyağacı”, 69 x 98cm, Kağıt Üzeri Kolaj ve Karışık Teknik
[Http://www.beyazart.com/sanatci/%C3%96zdemir-Altan](http://www.beyazart.com/sanatci/%C3%96zdemir-Altan)
Ulaşım tarihi: 03.03.2019 75
- Görsel 1.113.** Sağ Görsel, Özdemir Altan, “İsimsiz”, Serigrafi, 50 x 70cm, 2001
[Https://www.sanatgezgini.com/ozdemir-altan-ozgun-baski-serigrafi-isimsiz-3551](https://www.sanatgezgini.com/ozdemir-altan-ozgun-baski-serigrafi-isimsiz-3551)
Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 76
- Görsel 1.114.** Sol Görsel, Burhan Dogaçay, “Gloomy News”, 103 x 82cm, Tuval Marufle Karton Üzeri Akrilik, Guaj, Kolaj ve Karışık Teknik, 1988
[Http://www.beyazart.com/sanatci/Burhan-Do%C4%9Fan%C3%A7ay](http://www.beyazart.com/sanatci/Burhan-Do%C4%9Fan%C3%A7ay)
Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 77
- Görsel 1.115.** Sağ Görsel, Burhan Dogaçay, “Life Saver Iı”, 162 X 131 X 33, Tuval Üzeri Akrilik, Kolaj Ve Karışık Malzeme, 1991
[Http://www.beyazart.com/sanatci/Burhan-Do%C4%9Fan%C3%A7ay](http://www.beyazart.com/sanatci/Burhan-Do%C4%9Fan%C3%A7ay)
Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 77
- Görsel 1.116.** Altan Gürman, Özgün Baskı Örnekleri
[Http://altangurman.com/tr/ozgun-baski/](http://altangurman.com/tr/ozgun-baski/)
Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 78
- Görsel 1.117.** Altan Gürman, Kolaj, Örnek İşleri, 1964
[Http://altangurman.com/tr/kolaj/](http://altangurman.com/tr/kolaj/)
Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 78
- Görsel 1.118.** Sol Görsel, Utku Varlık, “Özgün Baskı”, 66 x 51 cm, 1972
[Https://www.istanbulmuzayede.com/en/product/601055/utku-varlik-1942-oz](https://www.istanbulmuzayede.com/en/product/601055/utku-varlik-1942-oz)
Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 79
- Görsel 1.119.** Sağ Görsel, Utku Varlık, “Nothing”, 97 x 97 cm, Oil On Canvas, 2016
[Http://www.bozluartproject.com/utku-varlik-hic-gidilmemis-denizler-soylenmemis-sozler/](http://www.bozluartproject.com/utku-varlik-hic-gidilmemis-denizler-soylenmemis-sozler/)
Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 79
- Görsel 1.120.** Sol Görsel, Erol Akyavaş, “Miraçname Serisi” 65 x 55cm, Litografi
[Http://www.beyazart.com/sanatci/Erol-Akyava%C5%9F](http://www.beyazart.com/sanatci/Erol-Akyava%C5%9F)
Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 79
- Görsel 1.121.** Sağ Görsel, Erol Akyavaş, “Anılar Serisi”, 66 x 93cm, Tuval Üzeri Karışık Teknik, 1967
[Http://www.beyazart.com/sanatci/Erol-Akyava%C5%9F](http://www.beyazart.com/sanatci/Erol-Akyava%C5%9F)
Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 79
- Görsel 1.122.** Sol Görsel, Ergin İnan, “Mesnevi Mektupluk”, Mdf Üzeri Karışık Teknik 255 x 94cm
[Http://www.beyazart.com/sanatci/Ergin-%C4%B0nan](http://www.beyazart.com/sanatci/Ergin-%C4%B0nan)

	Ulaşım Tarihi: 03.03.2019	80
Görsel 1.123.	Sağ Görsel, Ergin İnan, “Yazıt I, Yazıt II, Çift, İki”, 50 x 40cm, Baskı Http://www.beyazart.com/sanatci/Ergin-%C4%B0nan Ulaşım Tarihi: 03.03.2019	80
Görsel 1.124.	Sol Görsel Bedri Baykam, “Basit Dövme İşkence Sayılmaz” Bölümü, 1988 Http://www.bedribaykam.com/bb/donemler_politik_sanat.html Ulaşım Tarihi: 03.03.2019	81
Görsel 1.125.	Sağ Görsel Bedri Baykam, “Metin Toker Cezaevine Gird”i, 130 x 180cm, Sunta Üzerine Fotopentür, 1990 Http://www.bedribaykam.com/bb/donemler_politik_sanat.html Ulaşım Tarihi: 03.03.2019	81
Görsel 1.126.	İnci Eviner, “Birdmind-3”, 140 x 108cm, Kağıt Üzerine Mürekkep Ve Serigrafi, 2017 Https://www.incieviner.net/isler.html Ulaşım Tarihi: 03.03.2019	82
Görsel 1.127.	İnci Eviner, “Patlamaya Hazır Yürek Örnekleri”, Dijital Baskı, Sabancı Üniversitesi Kasa Galerisi, İstanbul, 2002 Http://www.banucarmikli.com/cizmek-zihnimde-olup-bitenleri- anlamanin-bir-yolu-inci-eviner-istanbul-modern/ https://twitter.com/elifsozen/status/758375039649640448 Ulaşım Tarihi: 03.03.2019	82
Görsel 1.128.	Sol Görsel, Gülsün Karamustafa, “Talisman”, 55 x 100 cm, Kolaj-Cam Altı Baskı, 2013 Http://www.galerisiyahbeyaz.com/sanatcilar/21 Ulaşım Tarihi: 03.03.2019	83
Görsel 1.129.	Sağ Görsel, Gülsün Karamustafa, “Sıradan Bir Aşk”, 245 x 175 cm, Kumaş-Plastik, 1984 Http://maisonfrancaise.com.tr/genel/rampa-gulsun-karamustafa-siradan- bir-ask.html Ulaşım Tarihi: 03.03.2019	83
Görsel 1.130.	Sol Görsel, İrfan Önülmez, Bbg Evi Serisinden Http://v3.arkitera.com/v1/sanat/2003/09/haberler/bbg.htm Ulaşım Tarihi: 03.03.2019	84
Görsel 1.131.	Orta Görsel, İrfan Önülmez, “Yeni Bağdat Müzesi”, Yapıştırılmış Gazete Katmanları (Kurulum), 2009 Https://www.c24gallery.com/irfanonurmen/ Ulaşım Tarihi: 03.03.2019	84
Görsel 1.132.	Sağ Görsel, İrfan Önülmez, “Bakış Serisi”, 198 x 130cm, Tül, 2012 Https://www.c24gallery.com/irfanonurmen/ Ulaşım Tarihi: 03.03.2019	84
Görsel 1.133.	Sol Görsel, Şevket Sönmez, “Sıcak Enjeksiyondan Panorama II”, 100 x 200cm, Yağlıboya, 2008 Https://www.artxist.com/Sergiler/Sicak-Enjeksiyon/66# Ulaşım Tarihi: 03.03.2019	85

- Görsel 1.134.** Sağ Görsel, Şevket Sönmez, “Sıcak Enjeksiyon V”, 50 x 50 x 10cm, Pvc Ve Epoksi, 2008
<https://www.artxist.com/Sergiler/Sicak-Enjeksiyon/66#>
 Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 85
- Görsel 1.135.** Bubi, “Kargaşa ve Düzen”, 103 x 131 x 12cm, Karışık Teknik, Huma Kabakçı Koleksiyonu, 1995
<http://humakabakci.com/tr/collection/bubi/>
 Ulaşım tarihi: 03.03.2019 85
- Görsel 1.136.** Sol Görsel, İlgin Veryeri, “Sembol Olarak Deniz”, İntaglio, Chine-Colle, Renkli Kurşun Kalem, Kağıt Üzerinde Mermer Kaplama
<http://www.ilginveryerialaca.com/pages/gallery.php>
 Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 86
- Görsel 1.137.** Sağ Görsel, Ömer Uluç, “Atölye”, 31/3470 x 100cm, Lucy Ve O El Müdahaleli Pvc Baskı
<http://www.beyazart.com/sanatci/%C3%96mer-Ulu%C3%A7>
 Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 86
- Görsel 1.138.** Sol Görsel, Burhan Uygur, “Figürlü Kompozisyon”, 74 x 50cm, kağıt Üzeri Yağlıboya, Kolaj ve Karışık Teknik, 1971
<http://www.beyazart.com/sanatci/Burhan-Uygur>
 Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 87
- Görsel 1.139.** Sağ Görsel, Tomur Atagök, “Toma 1”
http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=210
 Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 87
- Görsel 1.140.** Hüsamettin Koçan, “Kompozisyon”, 120 x 100cm, Tuval Üzerine Karışık Teknik
<http://www.beyazart.com/sanatci/H%C3%BCsamettin-Ko%C3%A7an>
 Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 88
- Görsel 1.141.** Sol Görsel, Şenol Yoroğlu, “Uzun Kaftan”, 61.00 x 21.00cm, Tuval Üzerine Kağıt, 2000
http://yoroğlu.com/?page_id=136
 Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 88
- Görsel 1.142.** Sağ Görsel, Şenol Yoroğlu, “Uluç Kaftan”, 34.00 x 25.00cm, Üzerine Kağıt, 2000
http://yoroğlu.com/?page_id=136
 Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 88
- Görsel 1.143.** Sol Görsel, Can Göknil, “Muskalar”
<http://cangoknil.com/tr/can-goknil-ve-muskalar/> Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 89
- Görsel 1.144.** Sağ Görsel, İsmet Doğan, “Lapsus”, 70 x 55cm, Lapsus Serisi, Paneldeki Akrilik ve Kolaj, 1994
<https://cargocollective.com/ismetdogan/LAPSUS>
 Ulaşım Tarihi: 03.03.2019 89
- Görsel 2.1.** Mustafa Aslier, “Efeler”, 30 x 45cm, Seriğrafi, 1991
<https://www.anatoliamuzayede.com/urun/769808/mustafa-aslier>
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 90

Görsel 2.2. Hokusai, “Fuji Dağı Manzarası”, Japonya’ya Ukiyo’e Baskı Örneği Http://www.provomag.com/2018/06/21/ukiyo-e-japon-tahta-baski-resim-sanati-onur-ataoglu/ Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	91
Görsel 2.3. Hokusai, Japon Ahşap Baskı Resim Örneği, (Hokusai Kataloğu) Https://gsfresim.files.wordpress.com/2017/03/materyal-ders-plani-ac49fac3a7-baski-pdf.pdf Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	91
Görsel 2.4. MÖ 3000’li yıllara ait olduğu düşünülen bir kil tablet Http://www.bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/kil-tabletlerden-e-okuyuculara-kitabin-seruveni Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	92
Görsel 2.5. Toyonobu Ishikawa,”Segawa Kichiji II (benizuri-e)”, 43.3 x 30.9 cm, 1750 Http://www.artnet.com/artists/toyonobu-nishimura-shigenobu-ishikawa/segawa-kichiji-ii-benizuri-e-i0DLGkK2t00RyfmJ3tANpg2 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	93
Görsel 2.6. Usta ES, “Dört Melekli Acıyı Olan Adam”, Tek Sayfa Gravürü, Boston, MA, Güzel Sanatlar Müzesi, 1450-1467 Https://arthistoryunf.wordpress.com/2013/12/03/master-e-s-man-of-sorrows-with-four-angels-single-sheet-engraving-c-1450-1467-boston-ma-museum-of-fine-arts-34-602-2/ Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	94
Görsel 2.7. Martin Schongauer, “Bakire Ölümü” Kağıt Levha Üzerine Gravür, 26,1 x 17,2cm, Ulusal Sanat Galerisi'nde, Washington, 1470-1475 Https://www.britannica.com/biography/Martin-Schongauer Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	95
Görsel 2.8. Albrecht Dürer, “Kıyametten Gelen Dört Atlı”, 38,7 x 27,9 cm, Gravür, 1498 Https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/19.73.209/ Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	95
Görsel 2.9. Israhel Van Meckenem, “Christus Als Schmerzensmann (Acıların Adamı Olarak Mesih)”, Bakır Üzerine Gravür, 1490 Https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Israhel_van_Meckenem_the_Younger_-_Man_in_sorrow_-_WGA14734.jpg Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	96
Görsel 2.10. François Boucher, Gravür Baskı, 1756 Https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1998.524/ Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	96
Görsel 2.11. Sol Görsel, Bedri Rahmi Eyüboğlu, “Balık Gravürü” Http://www.arkofcrafts.com/tr/bedri-rahmi-eyuboglu-balik-gravur Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	97
Görsel 2.12. Orta Görsel, Bedri Rahmi Eyüpoglu, Yazma Örneği Http://ismek.ist/blog/icerik.aspx?p=349 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	97

- Görsel 2.13.** Sağ Görsel, Bedri Rahmi Eyüpoglu, Yazmacılık Örneği
[Http://www.bedrirahmi.com/bedri-rahmi-eyuboglu/sanatci-kisiligi/yazmaci](http://www.bedrirahmi.com/bedri-rahmi-eyuboglu/sanatci-kisiligi/yazmaci)
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 97
- Görsel 2.14.** Sol Görsel, William Hogarth, “Ressam ve Onun Pug”, Gravür Baskı
[Https://library.csun.edu/SCA/Peek-in-the-Stacks/Hogarth](https://library.csun.edu/SCA/Peek-in-the-Stacks/Hogarth)
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 97
- Görsel 2.15.** Sağ Görsel, William Hogarth, “Ressam ve Onun Pug”, Yağlı Boya, 1745
[Https://www.tate.org.uk/art/artworks/hogarth-the-painter-and-his-pug-n00112](https://www.tate.org.uk/art/artworks/hogarth-the-painter-and-his-pug-n00112)
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 97
- Görsel 2.16.** Édouard Manet, Gravür ve Akvatint, 1869
[Https://www.metmuseum.org/art/collection/search/375951](https://www.metmuseum.org/art/collection/search/375951)
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 98
- Görsel 2.17.** Ernst Barlach, “Fırtınada”, Resimli Kitap Baskısı, 1919-1920
[Https://www.moma.org/collection/works/9012](https://www.moma.org/collection/works/9012)
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 99
- Görsel 2.18.** Sol Görsel, Janet Millstein, “Gece Bahçesinde”, Pigment Transferli Monotip, Yanardöner Akrilik Mürekkepler, Suluboya, Pastel ve Pigment Kalem
[Http://www.janetmillstein.com/2018/6/27/2018/6/27/becoming-chrysalis-in-the-night-garden](http://www.janetmillstein.com/2018/6/27/2018/6/27/becoming-chrysalis-in-the-night-garden)
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 103
- Görsel 2.19.** Orta Görsel, Janet Millstein, “Marcy Field”, Pigment Transfer, Akrilik Mürekkep, Sulu Boya, Pastel ve Pigment Kalem ile Monotip
[Http://www.janetmillstein.com/2018/6/27/2018/6/27/marcy-field](http://www.janetmillstein.com/2018/6/27/2018/6/27/marcy-field)
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 103
- Görsel 2.20.** Sağ Görsel, Janet Millstein, “Tempest-Attı Ll”, Pigment Transferli Monotip, Sulu Boya Kalem, Yanardöner Akrilik Boya
[Http://www.janetmillstein.com/2017/5/29/2017/5/29/tempest-tossed-ll](http://www.janetmillstein.com/2017/5/29/2017/5/29/tempest-tossed-ll)
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 103
- Görsel 2.21.** Janet Millstein, “Gezi Ll; Başı Her Zaman Bulutların İçindeydi”, Pigment Transfer, Akrilik Mürekkep, Sulu Boya, Pastel ve Pigment Kalem ile Monotip
[Http://www.janetmillstein.com/2018/6/27/2018/6/27/the-outing-ll-her-head-was-always-in-the-clouds](http://www.janetmillstein.com/2018/6/27/2018/6/27/the-outing-ll-her-head-was-always-in-the-clouds) Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 103
- Görsel 2.22.** Onnik Karanfilian, “Sen Beni Seviyormusun”, Drypoint, Dijital, Kağıtta Renklendirme
[Https://www.saatchiart.com/art/Printmaking-Do-you-love-me-1/780000/2427143/view](https://www.saatchiart.com/art/Printmaking-Do-you-love-me-1/780000/2427143/view)
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 104
- Görsel 2.23.** Sol Görsel, Briar Craig, “Kontrol Altında Neler”, 71 x 57cm, Ultraviyole Ekran Baskısı, 2012
[Https://www.briarcraig.com/Whats-Under-Control](https://www.briarcraig.com/Whats-Under-Control)
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 105
- Görsel 2.24.** Sağ Görsel, Briar Craig, “On İki Çubuk Mavi”, 72,5 x 106,5cm, Ultraviyole Ekran Baskısı, 2014

	https://www.briarcraig.com/twelve-bars-blue	
	Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	105
Görsel 2.25.	Yury Shtapakov, 54 x 42cm, Lot Üç Litografi , 2006	
	https://www.mutualart.com/Artwork/lot-three-lithographs/32923DEFC0ADEA15	
	Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	106
Görsel 2.26.	Sol Görsel, Shin-Young Park, “Katmanlı Gösterim No.17” ,Metal Üzerine Serigrafi	
	https://artloftasia.com/products/layered-impression-number-17	
	Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	107
Görsel 2.27.	Sağ Görsel, Shin-Young Park, “Yüzey No.06”, Metal Üzerine Serigrafi	
	https://artloftasia.com/products/surface-number-06	
	Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	107
Görsel 2.28.	Hugo Besard, “Lost Paradisa” 95 x 65cm	
	https://tvrobles.lamula.pe/2016/10/07/fundacion-euroidiomas-inaugura-hoy-la-exposicion-hugo-besard-exposicion-antologica/tvrobles/	
	Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	108
Görsel 2.29.	Hayati Misman, 32 x 45cm, Gravür,1998	
	https://imoga.org/products/hayati-misman-07	
	Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	108
Görsel 2.30.	Ergin İnan, “Dost’a, 28 x 42cm, Serigrafi, 1987	
	https://www.sanatgezgini.com/ergin-inan-ozgun-baski-serigrafi-dost-a	
	Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	109
Görsel 2.31.	Sol Görsel Jim Dine, “Tığ”,1965	
	https://www.1stdibs.com/art/prints-works-on-paper/abstract-prints-works-on-paper/jim-dine-awl/id-a_1632393/	
	Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	110
Görsel 2.32.	Sağ Görsel, Jim Dine, “Bornoza”, Litografi Ağaç Baskı	
	https://slightlywonky.com/tag/jim-dine/	
	Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	110
Görsel 2.33.	Akiha Yamakami, “Anaphase”, 180×180×180cm, Kumaş Üzerine Litografi, 2009	
	http://tymote.heteml.jp/akihayamakami/?p=398	
	Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	110
Görsel 2.34.	Heather Shimmen, “Askıya Alınmış Anima – Minerva” 102 x 37x 13cm, Solvent Üzerine Sprey Sprey ve Kağıt Üzerine Baskı, Hareketli Sanatçılar Kitabı, 2012	
	http://artworldwomen.com/art-of-heather-shimmen-sinister-portents-and-bright-imaginings/	
	Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	111
Görsel 2.35.	Sol Görsel, Heather Shimmen, “Kanguru”, 250 x 147cm Kağıt Ve Organze Üzerine Linocut, 2005	
	http://artworldwomen.com/art-of-heather-shimmen-sinister-portents-and-bright-imaginings/	
	Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	112
Görsel 2.36.	Sağ Görsel, Heather Shimmen, “Davanın Gözü I”, 1/10, 128 x 100cm, Kağıt Üzerine Leylak Ve Suluboya, Sürüm, 2011	

- [Http://artworldwomen.com/art-of-heather-shimmen-sinister-portents-and-bright-imaginings/](http://artworldwomen.com/art-of-heather-shimmen-sinister-portents-and-bright-imaginings/)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 112
- Görsel 2.37.** Elly Prestegård, Karborundum ve Yapıştırıcılar Karışımının Tonalitesinin ve Farklı Yöntem ve Uygulamaların Test Edilmesi.
[Https://topprintmaking.com/carborundum-a-way-of-making-collagraphs](https://topprintmaking.com/carborundum-a-way-of-making-collagraphs)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 113
- Görsel 2.38.** Sol Görsel, Elly Prestegård, Chine Collé Olarak Kullanılmak Üzere Yapılmış Washi Üzerine Baskı.
[Https://topprintmaking.com/carborundum-a-way-of-making-collagraphs](https://topprintmaking.com/carborundum-a-way-of-making-collagraphs)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 113
- Görsel 2.39.** Sağ Görsel, Elly Prestegård, “Doğa Ruhu” ndan Detayı Gösteren Resim.
[Https://topprintmaking.com/carborundum-a-way-of-making-collagraphs](https://topprintmaking.com/carborundum-a-way-of-making-collagraphs)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 113
- Görsel 2.40.** Elly Prestegård, sola doğru, tabaklarımı planlama için Chine Collé kağıtlarına yerleştirdim. Sonra nemli Chine Collé kağıtlarını tutkalla temiz baskı masasına yerleştiririm. Ayrı plakalarla seri olarak çalışırken, plakaları ve kağıtları doğru aldığınızdan emin olmak için baskı tahtasında işaretler yapmak pratiktir. Sağ tarafta bitmiş baskı.
[Https://topprintmaking.com/carborundum-a-way-of-making-collagraphs](https://topprintmaking.com/carborundum-a-way-of-making-collagraphs)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 114
- Görsel 2.41.** Elly Prestegård Plastik üzerinde denemeleri
[Https://topprintmaking.com/carborundum-a-way-of-making-collagraphs](https://topprintmaking.com/carborundum-a-way-of-making-collagraphs)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 114
- Görsel 2.42.** Sol Görsel, Elly Prestegård, Arches velin noir'daki “Oyun Alanı” nın bir başka versiyonu .
[Https://topprintmaking.com/carborundum-a-way-of-making-collagraphs](https://topprintmaking.com/carborundum-a-way-of-making-collagraphs)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 115
- Görsel 2.43.** Sağ Görsel, Elly Prestegård, Aynı işlem - yeni görüntü “Dreamcatcher”.
[Https://topprintmaking.com/carborundum-a-way-of-making-collagraphs](https://topprintmaking.com/carborundum-a-way-of-making-collagraphs)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 115
- Görsel 2.44.** Sol Görsel, Arichi Yoshito, “Kayıp Şekil-Stardu”, 82.5 x 53.2cm, Dağlama, Aquatint, Kabartma, Chine-Collé (Gümüş Kağıda Kolaj), 2015,
[Https://arichiyoshito.com/works/print/](https://arichiyoshito.com/works/print/)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 116
- Görsel 2.45.** Sağ Görsel, Arichi Yoshito, “Kayıp Şekil-Sol Yüz”, 79 x 54cm, Aşındırma, Aquatint, Kabartma, Chine-Collé (Kırmızı Altın Kağıda Kolaj, 2015)
[Https://arichiyoshito.com/works/print/](https://arichiyoshito.com/works/print/)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 116
- Görsel 2.46.** Sol Görsel, Arichi Yoshito, “Enkarnasyon-V (Çocuk)” Her İki Tarafta Tahta / Bakır Levha Kolajdan Yapılmış Japon Kağıdı Kafesli Kasa, 2010
[Https://arichiyoshito.com/works/others/](https://arichiyoshito.com/works/others/)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 116
- Görsel 2.47.** Sağ Görsel, Arichi Yoshito, “Yüzün Evreleri”, Japon Kağıdına Ahşap Baskı Kağıdı, Parşömen Üzerine Bakır Levhalar İle Basılmış Kağıt, Meiji

- Döneminde Çerçevesiz Kağıt, Kafes Metni İle Harmanlanmış Ders Kitabı ,
Parşömen, Japonca Kağıt, Gümüş Ayna,2018
<https://arichiyoshito.com/works/others/>
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 116
- Görsel 2.48.** Fumiko Toda, “Vazoda Çiçekler (Kabuki)”, Gravür, Kına ve El Boyama
<https://artloftasia.com/products/flowers-in-a-vase-kabuki>
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 117
- Görsel 2.49.** Sol Görsel, Gipson Shelley “Arp”, 15 x 11cm, İntaglio, Chine Collé, Saç,
2010
<https://www.shelleygipson.net/#/ethics-review/>
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 118
- Görsel 2.50.** Orta Görsel, Gipson Shelley, “Orpha”, 15 x 11cm, İntaglio, Chine Collé,
Saç, 2010
<https://www.shelleygipson.net/#/nacht/>
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 118
- Görsel 2.51.** Sağ Görsel, Gipson Shelley, “Yumpo”, 22 x 15cm, Kolaj Kağıdı,
Serigrafi, 2014
<https://www.shelleygipson.net/#/gipfel/>
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 118
- Görsel 2.52.** Sol Görsel, Misa Gott, 'Minori III, "Aki" Serisinin Bir Parçası (Sonbahar),
27 x 21cm, Kolaj, Somerset Kağıda Basılmıştır
<http://www.misagott.com/shop/minori-iii-1>
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 118
- Görsel 2.53.** Sağ Görsel, Misa Gott, Yüzey Suları ve Yer Altı Denizleri, Kolajlı
Monoprint, Hahnemuhle Aşındırma Kağıdı, 15 x 42cm, 2018
<http://www.misagott.com/#/surface-waters-and-underground-seas/>
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 118
- Görsel 2.54.** Misa Gott, Fuyu No Niji, 76 x 56cm,(Kış Gökkuşağı), Monotip ile Kolaj ve
Somerset Kağıdına Baskı, 2019
<http://www.misagott.com/#/fuyu-no-niji-winter-rainbow/>
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 119
- Görsel 2.55.** Sol Görsel, Nils Karste, “Siyah Çiçek-6” ,Kağıt Üzerine Grafüt ve Kolaj,
2011
<https://www.ubugallery.com/exhibitions/nils-karsten/#gallery-image/23>
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 120
- Görsel 2.56.** Orta Görsel, Nils Karste, “Siyah Çiçek-5”, Kağıt Üzerine Grafüt ve Kolaj,
2011
<https://www.ubugallery.com/exhibitions/nils-karsten/#gallery-image/24>
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 120
- Görsel 2.57.** Sağ Görsel Nils Karste, “Büyük Kaçış”, Kağıt Üzerine Grafüt ve Kolaj,
2006
<https://www.ubugallery.com/exhibitions/nils-karsten/#gallery-image/36>
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 120
- Görsel 2.58.** Sol Görsel, Marcin Wlodarczyk, Kolaj Örnek İşi
<https://www.urbanstudiounbound.org/marcin-wlodarczyk>
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 120

Görsel 2.59. Sağ Görsel, Marcin Wlodarczyk, Kolaj Örnek İşi https://www.urbanstudiounbound.org/marcin-wlodarczyk Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	120
Görsel 2.60. Marcin Wlodarczyk, Kolaj Örnek İşi http://www.marcinmarcin.com/paintings.html Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	121
Görsel 2.61. Fevzi Tüfekçi, “Yunus’un Düşü 3”, 75 x 60cm, Ağaç Oyma Baskı (Chinecollcolle), 2012 https://www.odeabank.com.tr/tr-tr/hakkimizda/o-art/program/sayfalar/bas-bulus.aspx Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	122
Görsel 2.62. Sol Görsel, Ayşegül İzer, “Clarice”, 53 x 79cm, İpek Baskı ve Kolaj, 2006 http://humakabakci.com/tr/collection/izer-aysegul/ Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	123
Görsel 2.63. Sağ Görsel, Ayşegül İzer, 53 x 79cm, İpek Baskı ve Kolaj, 2006 http://humakabakci.com/tr/collection/izer-aysegul/ Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	123
Görsel 2.64. Jase Clark, “Torakotomi”, 21 x 36.5cm, Serigrafi, Suluboya, Akrilik, Kabartmalı Kağıt, Dikili http://www.jaseclark.com/2018/2/3/thoracotomy Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	123
Görsel 2.65. Jase Clark, “Ag Glom”, 14 x 10cm, Serigrafi, Kabartmalı Kağıt, Sulu Boya, Akrilik Parlaticısı, 2013 http://www.jaseclark.com/sihdqfgryg90l9474mzdqc9e3u5bgr Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	124
Görsel 2.66. Sol Görsel, “Ann Winston Brown”, Chine Colle Gravür 2009 https://contemporaryprintmaking.wordpress.com/page/1/ Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	125
Görsel 2.67. Orta Görsel, Ann Winston Brown, “Yıkanmış Güzellik”, 24 x 36cm, Yıkanmış Karışık Medya Kolajı http://www.piermontfinearts.com/artists/annbrown/605 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	125
Görsel 2.68. Sağ Görsel, Ann Winston Brown, “Mind's Eye”, 18 x 24cm, Kolaj http://www.piermontfinearts.com/artists/annbrown/585 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	125
Görsel 2.69. Sol Görsel, Allan Mitelman, “Adsız 2”, 27 × 20cm, Sert Zemin Ve 1 Plakadan Basılmış Chine-Collé, https://www.australianprintworkshop.com/allan-mitelman/untitled-2-2 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	125
Görsel 2.70. Orta Görsel, Allan Mitelman, “Adsız 10”, 20 × 27cm, Formun ÜstüFormun Altı, Aşındırma, Sert Zemin ve Pastel Boya, 2 Renkte Basılmış, 2 Plakadan, https://www.australianprintworkshop.com/allan-mitelman/untitled-10-2 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019	125

- Görsel 2.71.** Sağ Görsel, Allan Mitelman, “Başlıksız 3”, 27 x 20cm, Aşındırma: Sert Zemin, Pastel Boya Dirençli ve 2 Renk Baskılı, 2 Tabakalı, Chine-Collé ve Aquatint
<https://www.australianprintworkshop.com/allan-mitelman/untitled-3-2>
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 125
- Görsel 2.72.** Timothy Frerichs, “Gece 3”, 22 x 15cm, Intaglio, Rölyef, Kolajlı Kesimde Dijital, Kozo Kağıdı
<http://www.olsonlarsen.com/en/artists/?albumID=3789&action=dspalbum>
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 126
- Görsel 2.73.** Timothy Frerichs, “Saha Kenarı 2”, 20 x 45cm, Kozo'da Mürekkep, Grafit, Arşiv Dijital İnkjet
<http://www.olsonlarsen.com/en/artists/?albumID=3789&action=dspalbum>
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 126
- Görsel 2.74.** Sol Görsel, Timothy Frerichs, “Stone Hammer 4”, 12 x 18cm, İntaglio Monoprint, Geri Dönüşümlü Ketenli Kağıt Hamuru Boyama, Dijital Baskı, El Yapımı Mitsumata Kağıdına, 2018
<http://www.timothyfrerichs.com/navigation-pages-2018-19.html>
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 127
- Görsel 2.75.** Sağ Görsel, Timothy Frerichs, “Günceller 13”, 11 x 17cm, Kabartma, Dijital, İntaglio, Monoprint El Yapımı Kozo Kağıdı
[http://www.timothyfrerichs.com/current\(s\).html](http://www.timothyfrerichs.com/current(s).html)
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 127
- Görsel 2.76.** Natalia Gregorini, Tetra Pak Baskı Eser Örnekleri
<https://toppprintmaking.com/tetra-pak-a-remarkable-matrix>
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 127
- Görsel 2.77.** Stanislav Bojankov, 21 x 30cm, Collagraph, Kabartma, Mono Baskı, Kağıt Üzerinde Kolaj Soyut ve figüratif olmayan
<https://www.artfinder.com/product/surreal-mood-iv-8cd4/#/>
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 128
- Görsel 2.78.** Sol Görsel, Akiko Taniguchi, “Hidden Wings”, Etching, Drypoint, Collagraph, Chin Colle, 2009
<https://www.Davidsongalleries.Com/Artists/Contemporary/Akiko-Taniguchi/Hidden-Wings/>
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 129
- Görsel 2.79.** Sağ Görsel, Akiko Taniguchi, “Cage 3”, Etching, Drypoint, Chine Colle, 2007
<https://www.davidsongalleries.com/artists/contemporary/akiko-taniguchi/cage-3/>
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 129
- Görsel 2.80.** Sol Görsel, Kurt Kemp, “Mavi Şapka”, 50 x 36.5cm, 2001
<http://www.aurobora.com/kurt-kemp/>
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 129
- Görsel 2.81.** Sağ Görsel, Kurt Kemp, “Kirli Beyaz Çocuk”, 39 x 52cm, 2001
<http://www.aurobora.com/kurt-kemp/>
 Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 129

- Görsel 2.82.** Sara Beazley, “Hong Kong’III”, 42 x 42 cm, Chine Kolaj Ve Serigraf, 2014
[Http://www.fineartconsultancy.com/artist/sara-beazley/](http://www.fineartconsultancy.com/artist/sara-beazley/)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 **130**
- Görsel 2.83.** Sara Beazley, “Buckingham Sarayı Vı”, 55 x 80 cm, Serigrafi Ekranlı Chine Colle,2014
[Http://www.fineartconsultancy.com/artist/sara-beazley/](http://www.fineartconsultancy.com/artist/sara-beazley/)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 **130**
- Görsel 2.84.** Martin Sharp, ”Göz Ağzı”, Kolaj Ve Gümüş Kağıda Mürekkep,1965
[Https://www.shapiro.com.au/lot/martin-sharp-1942-2013-73/](https://www.shapiro.com.au/lot/martin-sharp-1942-2013-73/)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 **131**
- Görsel 2.85.** Chuck Close, “Emma”
[Https://www.cs.washington.edu/art/ChuckClose](https://www.cs.washington.edu/art/ChuckClose)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 **132**
- Görsel 2.86.** Liz Ingram, Looking Glass Sayesinde Kavşak, Komisyonu Güney Alberta Jubilee Oditoryumu, Calgary Polyester Üzerine Boya Süblime Dijital Baskılar, Temperli Cam, Technographic Ara Tabaka, Alüminyum, Çelik, 4.8m x 9.5m (16ft x 31ft) Koleksiyon: Alberta Vakfı Sanat 2011
[Http://www.lizingram.com/public-commissions.html](http://www.lizingram.com/public-commissions.html)
Ulaşım Tarihi: 05.04.2019 **133**

GİRİŞ

Günümüz sanat anlayışında her alanda aktif olarak kullanılan kolajın bugüne geliş sürecinden bahsedilmektedir. Sanat akımları içerisindeki süreci ele alınarak baskiresim sanatçılarının kolaja bakış açılarını ve kolajı uygulayış yöntemlerini anlatmak amacıyla bu tez oluşturulmaktadır. İlk zamanlarda süsleme amacıyla kullanılan kolaj sonraki süreçlerde sanatsal bir nitelikte ele alınmıştır. Sanatçıların uygulama yöntemleriyle bu yöntemlerin çeşitlilikleri incelenerek örneklere yer verilmesi amaçlanmıştır.

Birçok alanın içerisinde görmekte olduğumuz kolaj tekniğinin sanata getirmiş olduğu yeniliklerin yanında, baskiresim alanındaki örnekleri yetersizdir. Kolajın ağırlıklı olarak resimsel alanda ele alınışı sebebiyle yeterince verinin bir arada bulunmaması bu tez konusu yazımının oluşturulma nedenidir. Dünya’da ve Türkiye’deki baskı sanatlarında kolajın uygulama aşamasında kullanıldığı alanlara dikkat edilerek bu konu tezin problemi olarak ele alınmıştır.

Tezin amacı olarak sorgulanan sorular;

Kolaj ve Baskiresimin tanımı, özellikleri nedir?

Kolaj tarihsel süreç içerisinde nasıl gelişmiştir?

Kolajın felsefesi nedir, günümüz sanatına katkıları nelerdir?

Kolaj Baskiresim sanatında hangi sanatçılar ve yöntemlerle ele alınmıştır?

Kolajın Türk Baskiresmine ve Türk resmine yansımaları nasıl olmuştur?

Kolajı kullanan Baskiresim sanatçıları kimlerdir ve ele alış biçimleri nasıldır?

Kolajın Baskiresim’de bugün geldiği nokta nedir?

Kolajın dijital yöntemlerde uygulama alanları nelerdir?

Dijital kolajların Baskiresime yansımaları nasıl olmuştur?

Dijital kolaj yöntemlerini Baskiresim sanatlarında kullanan sanatçılar ve teknikleri nelerdir?

Baskı sanatının kolaj malzemesi olarak kullanıldığı diğer plastik sanat dalları ve kullanım şekilleri nelerdir?

Kolaj resim sanatında önemli tekniklerden biri olup günümüzde dijital kolajlar, fotoğrafik kolajlar, grafiksel kolajlarla beraber baskiresim sanatlarına da yansımaları görülmektedir. Tez bu yansımaların uygulamalarını incelemektedir ve önemini vurgulamaktadır.

Kolaj ve baskiresimle ilgili tüm yazılı kaynaklar (kitap, dergi, makale, katalog, internet vb.) erişildiği varsayılmaktadır. Kolaj tekniğini kullanıp geliştiren çeşitli resim

sanatçılarına ulaşıldığı varsayılmaktadır. Kolajı, grafiksel fotoğraf kolajları alanında kullanan önemli sanatçılara ulaşıldığı varsayılmaktadır. Kolajı, kurgusal fotoğraf kolajlarında kullanan önemli sanatçılara ulaşıldığı varsayılmaktadır. Kolajı, baskıresim tekniklerinde çeşitli yöntemlerle kullanan önemli sanatçılara ulaşıldığı sayıtlara uygun yapıldığı varsayılmaktadır.

Hazırlanan bu araştırma konusu kolaj yönteminin resim sanatı ve baskıresim sanatı alanında kullanılan kolaj teknikleriyle, dijital çağın getirileri sonucunda grafiksel kolajlar ve foto kolaj mantığındaki uygulamalarının baskıresim sanatına yansımaları ile sınırlandırılmıştır. Sanat akımlarında kullanılan kolaj teknik ve örnekleriyle genel bir giriş yapıp, baskıresim sanatındaki teknikler ve yöntemlerle de devam edilmiştir. Kolaj yabancı sanatçılar ve Türk sanatçıların örnekleriyle sınırlandırılmıştır. Baskıresim sanatlarında kolaj teknikleri üzerine türkçe kaynak bulunamadığı için resim, fotoğraf ve grafik sanatçıların eserlerinin bulunduğu yabancı kaynaklar ve yazılmış tezlerle sınırlandırılmıştır.

Tezin içerisinde geçmiş olan tanımlara deyinecek olursak;

Aplik: Bir materyalden kesilip çıkarılan motifin başka bir yüzeye yapıştırıldığı bir dekorasyon tekniğini tanımlamak için kullanılan terim (N.Keser, 2005, s.47).

Dekalkomani: İlk kez 1935 yılında Oscar Dominquez tarafından kullanılan ve adlandırılan bir sürrealist resim tekniğidir. Bu teknik, bir çeşit monotip baskı tekniğidir. Boya, düz bir yüzeye boya merdanesi ile verilir ve yüzey üzerine kağıt yerleştirilir; ardından az ya da çok bastırılarak kağıdın farklı derecelerde boya alması sağlanır (N.Keser, 2005, s.93).

Dekolaj: Önce renkli kağıt, afiş, broşür gibi farklı malzemelerin üst üste katmanlar halinde yapıştırılıp daha sonra da bu malzemelerin bazı yerlerinin keşip çıkartılarak ya da koparılarak sanatsal bir kompozisyon oluşturulması. Bu teknik süreç olarak kolajdan farklı olsa da sonuç olarak ortaya çıkan eser çok farklı değildir (N.Keser, 2005, s.93).

Dekupaj: Dekupaj terimi iki anlamda kullanılmaktadır:

1. Ahşap, metal ya da cam bir yüzeye, kesilmiş kağıt parçaları yapıştırarak resim yapma yöntemi. 1960'lı yıllarda Amerika'da eşya süslemek amacıyla kullanılmıştır. Bu teknik, daha önce de 17.yy.da mobilya süslemek amacıyla Fransa'da kullanılmıştır.

2. Bir şeyin çevresini kesme, oyma (N.Keser, 2005, s.94).

Fotomontaj: Bir yüzeyin fotoğraf ya da fotoğraf parçalarıyla kaplanması sonucu resimsel bir kompozisyon oluşturma tekniğini tanımlamak için kullanılan terim. Propagandacı

sanatçıların ve Rus konstrüktivistlerin 1920'li yıllarda fotoğraflardan oluşturdukları söylem şeklidir (N.Keser, 2005, s.138).

Frotaj: Ovalamak. Bu yöntem Max Ernst tarafından keşfedildi. Kağıt ya da kumaş pürüzlü bir yüzey üzerine gerilerek yerleştirilir. Kalem, fırça veya başka bir gereç, kağıdın ya da kumaşın üzerine bastırılarak alttaki nesnenin dokusunun kağıda/ kumaşa çıkması sağlanır. Böylece kağıt/kumaş üzerine yapılan resmin dokusu, alttaki nesnenin dokusuna sahip olur (N.Keser, 2005, s.142).

Kolaj: Sanat dışı olan malzemelerin (gazete, muşamba, duvar kağıdı ahşap vs.) çizim ve boyamaya ek, resimsel öge olarak tuvale monte edilmesi” (N.Keser, 2005, s.189).

“Elde bulunan her türlü basılı, çizili ya da fotoğrafik malzemeyi, bir yüzey üzerine yeni bir kompozisyon oluşturacak şekilde yapıştırılmasıyla elde (Ö.Eroğlu, s.123). edilen sanat eseridir.

Montaj: 1. Yan yana ya da üst üste düzenlenmiş birçok resim ya da tasarımdan oluşan basit resimsel kompozisyon. Böyle bir kompozisyon oluşturma tekniği ya da sanatı için kullanılan terim.

2. Bir materyali diğerine yapıştırarak yapılan tasarım (N.Keser, 2005, s.224).

Trompe-l'oeil: Bir düzlem üzerinde sanat içeriği olan resimsel bir etki amaçlamaksızın, gerçeklik izlenimi vermeye çalışan her tür çizim, boyama vs. Örneğin, sağır bir duvar üzerine yapılmış gerçek boyutlarında bir kapı resmi verilebilir. Böyle bir durumda resim yapma etkinliği tümüyle bir yanılsama, yaratma işine indirgemiş olmaktadır (M.Sözer, 1992, S.240).

Araştırma alan yazın (literatür) yöntemi ile hazırlanmış olup, kaynak tarama, resim katalogları inceleme ve pratik bilgilerin teoriye dökülmesi yöntemlerini içeren betimsel bir nitelik taşımaktadır. Araştırmada öncelikle; resim sanatı ve baskıresim sanatı ile ilgili veriler toplanmış; toplanan verilerin araştırma konusuna göre ayrımı yapılarak bir bütünlük oluşturacak şekilde teorik kısmı oluşturulmuş, teorik kısmı destekleyecek görseller toplanarak araştırma içerisine dahil edilmiştir. Materyal olarak konu üzerine literatür deki bilimsel içerikli kitaplar ve makaleler, çeşitli kuruluşların yayınları, sergi katalogları, sanatçının hayat öyküleri, yapılmış olan sanat araştırmaları, internet siteleri ve arşivlerinden faydalanılmıştır. Literatür taramasından sonra elde edilen teorik ve görsel veriler eleştirel ve analitik bir yaklaşımla ele alınarak soruna ilişkin saptamalar doğrultusunda baskıresim sanatında kolajın geldiği son nokta açıkça ortaya konmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DÜNYA SANATINDA KOLAJIN TANIMI VE BASKİRESME YANSIMALARI

1.1. Kolaj Tekniği, Tanımı ve İlk Örnekleri

Kolaj, “Fransızca Collage: ‘yapıştırma’, resim olarak da bilinir, görsel sanatlarda gazete kağıdı, kumaş ve duvar kağıdı gibi buluntu nesnelerin bir pano ya da tuvalde çoğunlukla da boyanmış yüzeylerle birlikte kullanılması”(Ana Britannica, 1993, s.435). anlamına gelmektedir.

Sanatçılar kolajı, sanatsal niteliği olmayan basılı ya da fotoğrafik malzemelerle yeni bir kompozisyon elde ederek oluşturmaktadırlar. Endüstrileşme, sosyo-ekonomik yapının değişimi gibi gelişmeler zaman içinde sanatı da etkisi altına almıştır. Böylece farklı malzemelerle “kolaj” adı verilen teknik, gelişme göstermiş ve eserlere farklı ifade ve kavramlar yüklenerek oluşturulan yapıtlar meydana gelmiştir. Kolaj bir bütündeki parçaların yeniden elden geçirilip parçalanıp şekillendirilerek yeni bir bütün oluşturma aracıdır. Teknik; özgür ve yenilikçi tavrıyla çeşitli tekniklerin bir araya gelmesine olanak sağlamıştır.

20.yy.ın başlarında Kübizm’le sanat tekniği olarak kullanılmaya başlanan bu yöntem, “Sanatta bir dönüm noktası olarak düşünülmüş ve bu yüzyılın estetiğini oluşturmuştur. Genelde, kolaj tekniğinin ilk olarak Braque ve Picasso tarafından kullanıldığı bilinir ama bu teknik, 18.yy.da Mary Delany tarafından keşfedilmiştir. Mary Delany renkli kağıtlardan kestiği yaprakları ve materyalleri (taç yaprağı) siyah bir kağıda yapıştırarak resim yapmaktadır. Delany; bazı ender renkleri, rengi kaçmış kağıtlardan elde etmektedir. Bazen de suluboyayla müdahale etmekte ya da gerçek yapraklar eklemektedir” (N.Keser, 2005, s.190), (Görsel 1.1).

Görsel 1.1. Mary Delany, “Moss Provence Gülü”, 177

Teknikten çok bir düşünce anlayışına dayanan kolajın daha eski örnekleri de bulunmaktaydır. “Güney Sibirya’da Altay Dağları eteklerinde Pazırık’ta Rus arkeoloğu tarafından açılan MÖ IV. ve III. yy.dan kalma kurganlarda Hunlar’dan birçok eşya ve buzlar içinde binlerce yıl bozulmayan insan ve hayvan ölümleri bulunmuştur. Leningrad Hermitage Müzesinde saklanan bu eserler arasında halı, kumaş, renkli keçe, applike örtüler gibi” (O.Aslanapa, 2003, s.1)... “Bu kurganlardan çıkan halı ve tekstil işlerinin Hun Sanatı bakımından ayrı bir önemi vardır. Bunlardan bazılarında Ahameniş sanatı etkileri açıkça görülmekle beraber, keçe üzerine ince ve renkli deriler yapıştırmak suretiyle süslenen bir grup tekstil işleri tamamıyla orijinal Hun üslubunu belli etmektedir. Bunlar eğer altı örtüleri (belleme) olarak yapılmıştır. Böyle keçeden bir belleme üzerinde, renkli derilerden kesilerek yapıştırılmış parçalarla bir dağ geçisine saldıran kartal grifonu gösteren bir hayvan kavgası canlandırılmıştır. Çok realist ve ölüme yaklaşan keçinin ürpermelerini bütün kuvveti ile aksettiren sahne, simetrik olarak arka arkaya iki defa tekrarlanmıştır. Bu Hun Sanatı için çok karakteristik bir üslubu göstermektedir” (O.Aslanapa, 2003, s.4), (Görsel 1.2). El sanatı olarak adlandırılan bu teknik, resim sanatındaki kolaj tekniğinden farksızdır.

Görsel 1.2. *Ula’da Bulunmuş Aplika Keçe Örneği*

İlkel kavimlerde de dini törenlerde kullanılan mask ve heykellerde deniz kabuğu ve hayvan dişleri gibi malzemeler kolaj mantığında kullanılmıştır. “Bizans, Rum ve benzeri ikonların madeni kaplamalarında dinsel anlamda kullanılan kolaj çeşitleri de mevcuttur.

Bu örnekler kolajın basit anlamda çok eskiye dayandığına dair bilgi vermektedir. Yapıştırma kağıtların hazırlanması üzerine koşukların yazıldığı Japonya’da X ve XII. yy.da uygulanmıştır. Orada şair ile kolajın bir ilişkisi bulunmaktaydı. Günümüzde yeni yıl kutlamaları sırasında bu yöntem hala kullanılmaktadır” (L.Kaplanoğlu, 2008, s.97-104).

Kolaj kültürü Ortaçağ ve Mısır kültürlerine hiç aykırı olmamıştır. Çünkü o dönemlerde eserin değerini arttırmak için yapılan işlerin üzerine altın, gümüş, yaldız benzeri değerli taşlarla süslemeler yapılmıştır. Mısırlılarda duvar resimlerine ve heykellerin gözlerine yarı değerli taşlar yerleştirerek resme boya dışında hazır bir malzeme yerleştirmişlerdir. Günümüzde mobilya dekorasyonunda bu uygulama devam etmektedir. İslam sanatında da ev eşyası ve süslemeciliğinde bu kolaj yönteminden faydalanılmıştır. Ağaç süslemeciliği ve kakmacılık denilen bu yöntemle; çeşitli madenler, fildişi, sedef ve kemik gibi malzemeler ağaç üzerinde oyulan yere yapıştırılarak bir eser meydana getirilmiştir (Görsel 1.3).

Görsel 1.3. Sedefli Beşik, Osmanlı İstanbul İşi 19. Yüzyıl, Kakma Tekniği

Uzak Doğu’da da 15.yy.da İslam alemine, 16.yy.da Osmanlı’ya gelen kağıt oyma sanatı herhangi bir bezeme motif veya yazı karakterinin kağıttan kesilerek oyulması

yoluyla yapılan “Kat-ı” olarak bilinen eski Türk süsleme ve kitap sanatlarındandır. Fransızca karşılığı “decoupage”dır. Kat-ı’da kesilen kısım ve kesilmiş alanda başka zemin üzerinde kullanılmıştır (Görsel 1.4).

Görsel 1.4. Meliha Altay, Kat-I Örnek Eserleri

1851’de Frederick Scott Archer fotoğraf makinesini günümüzde kullanılan makinalara en uygun hale getirmiştir ve Henry Fox negatiften pozitif elde etmeyi başarmıştır. Böylelikle amatör anlamda fotoğrafçılık zaman içerisinde yayılmış fotoğraf pozitiflerinin bir araya getirilerek oluşturulacak kolajlarında önü açılmıştır. Gerhard Richter “Atlas, Bulutlar” (Görsel 1.5) 1976 yılındaki eseri fotoğrafların bir araya gelmesiyle oluşan kolaj örneği olurken Robert Rauschenberg “Japon Gökyüzü I” 1988 tarihli eseri de fotoğraf üzerine müdahaleyle yapılmış bir kolajdır. 1981’de bilgisayar tabanlı bir grafik tasarım istasyonu olan ve scanner ile taranmış görüntüler üzerinde rötuş yapma olanağı taşıyan Quantel Paintbox’ın piyasaya sürülmesiyle de dijital dünya kolaj anlayışını oluşturmaya başlayıp kolajın başka bir alanda hazırlanan görsellerinden faydalanılmasını sağlamıştır (J. Hocking, 2008).

Görsel 1.5. *Gerhard Richter, “Bulutlar”, 51.5 x 66.5cm, (her biri), 1976*

“Daha önceleri kolajın var olmasının yanında tercih edilen mantık ve uygulamada nitelik bakımından boya resmininkine eşit bir ifade-içerik yüklenmesi itibarıyla kolajı sanat formu düzeyine yükseltenler Kübist’ler olmuştur. Sanatın klasik dönemindeki gerçeği yansıtmaya kaygısı, Braque’da, tabela ressamından öğrendiği tekniğe göre trompe-l’oeil olarak boyanan sahte tahtaları ya da mermerleri tablolarına dahil etmekle kendini göstermiştir. Önceleri boyalı kağıtlar ya da tahta öykünmeleri, yalnızca tablonun düzenlenişini yalınlaştırırken Picasso, işleme yeni bir boyut getirmiş; konunun zorlukla tanınabildiği ilk kolajları yapmıştır. Bunlar, düzgün kareler halinde düzenlenmiş, yatay ve düşey formlar kümelenmesi içinde coşkulu bir hava yaratan çiçekli kağıt parçalarıdır. Kağıt ve kâğıdın formu arasındaki ilişki, Braquae’da daha belirgindir; bir gazete kağıdı parçası genellikle bir gazeteyi temsil eder. Ama daha genel anlamda Braquae’da, Picasso’da olduğu gibi, gazeteden kesilen parçalar, paket kağıtları, sigara paketleri, gerçek yaşama ait çağrışımlardır” (L.Kaplanoğlu, 2008, s.97-98).

“Birinci Dünya Savaşı’ndan etkilenen sanatçıların İsviçre’de başlattıkları ‘Dada’ sanat hareketi aynı zamanlı New York’ta da başlamıştır. Bu hareket sanattaki değişim ve yeni oluşumların öncül deneyimlerini üstlenmiştir. Max Ernst ve Jean Arp rastlantısal düzen ilkesinden kaynaklanan kolajlar yapmaktadır. Amacı, sanatı geleneksel teknik ve gereçlerden kurtarmaktır. Paket kağıdı, bilet, gazete, çivi vb. kent yaşamının günlük atıkları, kolaj yöntemiyle bir araya getirilerek oluşturulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası, ABD’de çok sayıda sanatçı, düş kırıklıkları ile 1950’li yıllarda Pop Sanat’ın oluşumunu hazırlamıştır. 1960’larda Pop Art, Op Art ve Yeni Gerçekçilik gibi akımlarla ortaya çıkan “Resimsel olmayan (nonpictural) tavrın 1960 sonrası eğilimlerine egemen olduğu ve bu dönem sanatında, belirleyici rol oynadığı açıkça görülmektedir” (Germaner,

1997:8/9). Resim yüzeyine resimsel olmayan değerlerin yüklenmesi anlayışı, günümüze değin değişik kavramsallıklarla süregelmektedir. Salt kolaj yoluyla sanat yapıtı oluşturulmakla birlikte; kolaj tekniği, çağdaş sanat eğitimi yöntemlerinden biri olarak da değerlendirilmektedir” (H.N.Süzer,2017).

“Kolaj yaklaşımı Dünya’da olduğu gibi resmedilmekten çıkıp, sanat eserlerinin fiziksel bir parçası ya da kendisi halini almıştır” (P.Picasso, 2005, s.38).

Peter Bürger’e göre “Sanat eserine gerçeklik fragmanlarının eklenmesi, o eseri derinliğini de değiştirir. Sanat yalnızca bir “bütün” şekillendirmeyi reddetmekle kalmaz, resme başka bir statü verir çünkü resmin parçaları ile gerçeklik arasında, organik sanat eserinde söz konusu olan ilişki yoktur. Artık bu parçalar gerçekliğe işaret eden birer gösterge değil gerçekliğin kendisidir” (P.Bürger, 2010, s.148). Gerçekliği yansıtmaya çabası güden ve bu çabası bağlamında düşünceyi güçlendirmek adına yeni malzemeler kullanarak eser üretme yöntemi olan kolaj tekniği de modern sanatlardaki çabanın en göze çarpan yanıdır ve bu araştırmada da kullanılan temel modern sanat tekniğidir.

Kolajın ilk üreticilerinin Pablo Picasso ve Georges Braque’nin 1907-1914 yılları içerisinde görülmesinin tek bir sebebi vardır; o da bu sanatçıların farklı bakış açıları ve geleneksele karşı bir başkaldırı içerisinde olmalarından dolayı birçok sanatçıya öncü olarak anılmış ve kolajın ilk temsilcileri olarak görülmüşlerdir.

1.2. Kolajın Kullanım Alanları

1.2.1. Kolajın resimsel kullanım alanları

Kolaj tekniğine resimsel anlamda baktığımızda ilk olarak karşımıza kolaj eskizler şeklinde çıkmaktadır. Sanatçılar önceden hazırladığı bu eskizlerinde kolaj tekniğinden de faydalanıp oluşturmuştur. Daha sonrasında ise bunları kullanmakta oldukları tekniğe uygun bir şekilde tuvale, yağlı boya ya da akrilik boya veya kâğıda sulu boya gibi yöntemlerle resimsel anlamda geçirmişlerdir. Bir süre sonra sanatçıları bu geçirme süreci tatmin etmemiş kolaj eskizlerindeki tat tuvallerinde veya kağıtlarında aynı etkiyle karşılaşamayıp kolajı tuvallerinde yani orijinal işleri üzerinde direk uygulama yoluna gitmişlerdir. Tuvale doğrudan bu fotoğrafik imgelerin yerleştirilmesi ve fotoğrafın o hissiz anlık görüntüsü resim alanıyla birleşmesiyle iki alanın arasındaki gizemin sorgulanmasına ve kolajın karmaşıklığının da ortaya çıkmasıyla sorgulanmaya başlanmıştır.

Gelişen teknolojik gelişmelerle birlikte kolaj da değişim göstermiş ve dijital platformlara taşınmıştır. Ressamlarda dijital çağın getirilerinden faydalanıp fotoğrafik kolajlar ve dijital kolajlar üretmiş bunları kimi zaman ön çalışma olarak kullanmış, kimi zamanda eserin kendisi olarak ortaya koymuşlardır.

1.2.2. Kolajın dijital kullanım alanları

Kolajın dijital kullanım alanlarına baktığımızda kurgusal fotoğraf temelli kolajlar ya da grafiksel kolajlarla karşılaşmaktadır. Kurgusal kolajlar, fotoğraf makinesinin icadından sonra sanatçıların kendilerini arayış süreçlerinde standartların üzerine çıkarak çekecekleri karenin kurgusal olarak önceden hazırlanması sürecinden oluşmaktadır. Programlarında yardımıyla bu süreç çekilen karelerin bilgisayar üzerinde düzenlenmesiyle eserlerin daha kısa sürede oluşturulmasını sağlamaktadır.

Grafiksel kolajlara baktığımızda grafik sanatçılarının dergi, kitap, reklam afişlerinde sanat kaygısıyla eser üretmeleri ve eleştirel bir dille kolajı kullanmalarıyla karşılaşmaktadır.

1.2.2.1. Kurgusal fotoğraf kolajları

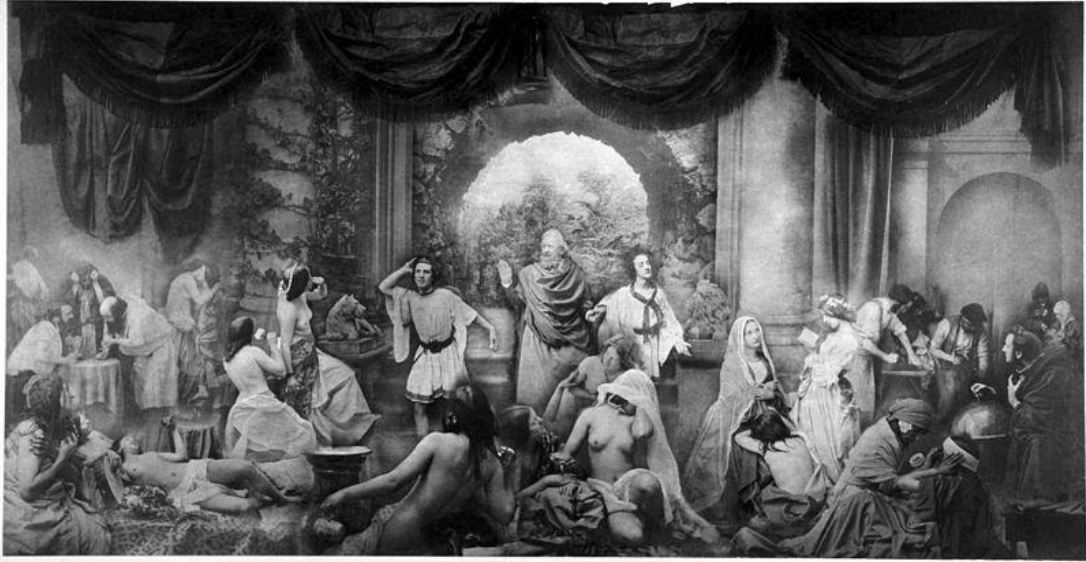
“Kolaj, görüntünün yeniden yapılanışının organik unsuru olarak ortaya çıkmaktadır; bu anlamda görmenin daha sentetik bir aşamasına karşılık gelir. Uzamanın yeni deformasyonlarının yaratıcısı kolaj, asamblaj çevre düzenlemesine, heykel-mimari sentezi kavramlarına ve eylem gösterisine (happening) götüren evrim zincirinin anahtar unsurudur” (E.Batur, 2006, s.327).

Kurgusal kolaj birbiriyle arakası olmayan parçaların bir konu dahilinde bir araya getirilip senaryolaştırılması işlemine denilmektedir. 20.yy.ın ardından postmodernizmin yücelmesi ve yanında teknolojik ve endüstriyel gelişimlerinde ilerlemesiyle sosyal, politik ve ekonomik değişimlerinde etkisinde kolaj da kendini yenileme, geliştirme sürecinin içinde bulmuştur. Kurgusal kolaj, bu süreçte en öne çıkanlardandır. Aslında stüdyo ya da dış ortamlarda çekilen fotoğrafların bilgisayar veya teknolojik ortamlar üzerinde yeniden ele alınıp düzenlenmesi sonucu sanatsal ürünler ortaya çıkmıştır.

1981’de bilgisayar tabanlı bir grafik tasarım istasyonu olan ve scanner ile taranmış görüntüler üzerinde rötuş yapma olanağı taşıyan Quantel Paintbox’ın piyasaya sürülmesiyle başlayan bu süreç photoshop programlarının geliştirilip çeşitli çizim programlarının oluşturulmasıyla gelişimini devam ettirmiştir. Bilgisayar temelli

programlardan faydalanan sanatçılar 2004 sosyal medya platformu “Facebook” kurulup kullanıcıların iletişim ve fotoğraf paylaşımı yöntemleri üzerinde derin bir etki yaratmasıyla da sanatçılarda sosyal medya kullanım alanlarından faydalanmaya başlamıştır (J. Hocking, 2015).

Fotoğrafta kolajı uygulayan ilk sanatçı Oscar Rejlander elindeki negatiflerden otuzunu bir araya getirerek oluşturduğu eseri “ Two Ways of Life” dir (Görsel 1.6).

Görsel 1.6. Oscar Gustav Rejlander, “The Two Ways Of Life”, 1857

Grafik sanatçısı olan April Greiman fotoğrafik görsellerinde sürrealizm etkisinde kolajlar üretmiştir (Görsel 1.8).

Paul Strand biçimlerde yarı-soyut bir etkiyle eserler üretmeyi tercih etmiştir. Genellikle gündelik gereçlerin fotoğraflarını kullanmıştır. “Strand’ın, ‘Soyut Özeti, Twin Lakes, Connecticut’ (1916) adlı çalışması esin kaynağının kübist kolaj olduğu bellidir” (Smith, 2004, s.109), (Görsel 1.7).

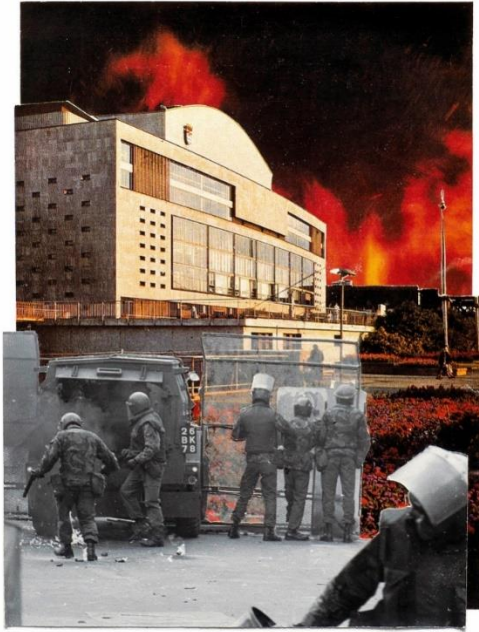

Görsel 1.7. Paul Strand , “Sandalye”, 33,02 x 24,6 cm, Fotoğraf, 1916

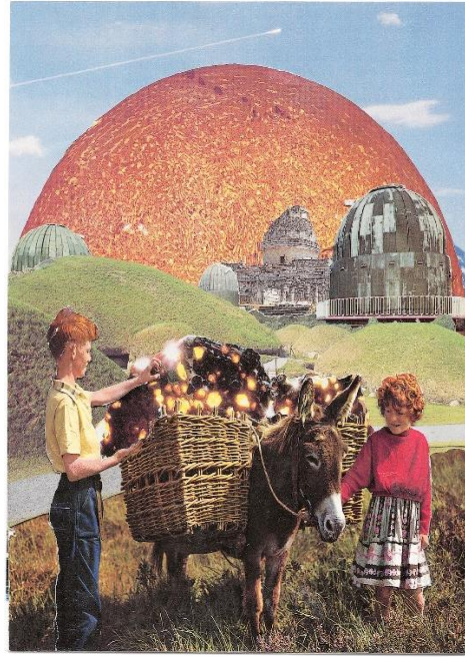

Sean Hillen ise ülkesi İrlanda'daki isyan ve çatışmayı konu almış din, politika, televizyon, turizm konularına da değinmiştir (Görsel 1.10 ve 1.11).

“Hillen'in kolajları sürekli değişen, her görüntü karmaşık bir şekilde oyuluyor ve özenle yerleştirilmiş, gizli ve zaman zaman saçma anlamlar verecek şekilde katmanlı. ‘Her işle ilgili en önemli şey, onların son derece güzel ve entelektüel olarak sağlam olmalarını istemem.’ diyor. Eserleri; fotoğraf ve sanattan siyasete, tarihe ve edebiyata uzanan hem kurgusal hem de kurgusal olmayan alemlere giren geniş ilgi alanlarını yansıtıyor. Gerçek ve hayal edilen çalışmalarını saatlerce inceleyebilir, yalnızca bir ya da iki gün sonra tekrar bakmak ve tamamen farklı bir şey görmek, Newry ve Londra sokakları arasında sıkışmak ya da ‘Irelantis’ dizisinde İrlanda manzarasının içine sokmak için kullanabilirsiniz .” (http-1)

Görsel 1.10. Sol Görsel, Sean Hillen, “Yeni Bir Şehir İçin Dört Fikir”

Görsel 1.11. Sağ Görsel, Sean Hillen, “Knowth'ta Meteor Toplama ”

“Kolaj aynı anda hem ayrılığa hem de birleşmeye işaret edebiliyor. Kavramsal açıdan apaçık olan, fakat zihinlerimizde araştırmayı tercih ettiğimiz şeyleri, yani günlük yaşamlarımıza ve mutluluğa ilişkin görüntülerle savaş, ölüm ve parçalanma görüntülerini vurgulayabiliyor. Sonuçta şiddetin sorumlusu biz olabiliriz, ama öylesine uzaktaki” (İ.Bianeli, 2011, s.258). şeklinde açıklamasıyla 12. İstanbul Bienali’ndeki “Savaşı Eve Taşımak” ve “Güzelim Ev” adlı eserleriyle Martha Rosler’in kolaj eserleri (Görsel 1.12).

Görsel 1.12. Sol Görsel, Martha Rosler, “Balonlar, Savaşı Eve Taşımak: Güzelim Ev”, 61 x 51cm, Kolaj, 1967–72, Galerie Christian

Görsel 1.13. Sağ görsel, Martha Rosler, “Savaşı Eve Taşımak: Güzelim Ev, Yeni Seri”, 1967-72, Kolaj

Martha Rosler “genelde savaş teması üzerinden hareket etmektedir. Rosler, 12. Uluslararası İstanbul Bienali’nde sergilenen ‘Savaşı Eve Taşımak: Güzelim Ev, Yeni Seri’ isimli kolajlar bütünü, ‘Balonlar, Savaşı Eve Taşımak: Güzelim Ev, 1962-77 Serisinden’ isimli eski kolajlarından yola çıkarak ortaya koymuştur (Görsel 1.13). Eski serideki kolajlar Vietnam Savaşı’na odaklanırken, Rosler’in bu Bienal’deki yeni kolajları insanın savaşa olan bakışında herhangi bir değişiklik olmadığını vurgular. Bu sefer odaklanılan insanlık dramı, Afganistan ve Orta Doğu ülkelerindeki sorunlardır. Yapıtlarının başlıca karakterleri, yine savaşta zarar gören insanlık ve yaralanan asker ve halk imgeleridir. Rosler, bu kolajlarında iç mimarlık dergilerinden seçerek kullandığı parçalara yer verir. Onun için kolajın özel bir önemi vardır. ‘Kolaj aynı anda hem ayrılığa hem de birleşmeye işaret edebiliyor.’ diyen sanatçının, imajları bir araya getirme yöntemi geçmişe dair (retro) bir tarzdadır. Bu geçmişe dair (retro) görünümünden yola çıkarak Rosler’in bu kolajlarının, İngiliz Pop Art sanatçı Richard Hamilton’un ‘Günümüz Evlerini Bu Denli Farklı, Çekici Kılan Tam Olarak Nedir?’ isimli yapıtını bir nebze de olsa çağrıştırdığını düşünmek, belki de ona gönderme yaptığını söylemek farklı bir bakış açısı olacaktır” (B.A.Ergen, 2013, s.36).

“Balonlar, Savaşı Eve Taşımak: Güzelim Ev (1967-72) adlı çalışması için Jacques Ranciere şu yorumları getirmiştir: ‘1970’lere baktığımızda, Amerikalı angaje bir sanatçı olan Marta Rosler’in, Vietnam Savaşı’nın görüntülerini mutlu Amerikan iç mekan görüntüleri üzerine yapıştırdığı ‘Savaşı Eve Getirmek’ adlı seriyi oluşturan fotomontajları

görebiliriz. Bunlardan ‘Balonlar’ adını taşıyan bir montajda, şişirilmiş balonlardan oluşan bir köşenin bulunduğu geniş bir villada, Amerikan ordusunun kurşunlarıyla katledilmiş bir çocuğu kollarında taşıyan bir Vietnamlı görüyorduk. İki görüntünün bağlantısı ikili bir etki yaratmak istiyordu: Mutlu Amerikan iç mekânını emperyalist savaşın şiddetine bağlayan tahakküm sisteminin bilincine varılması ve bu sistemdeki günahkâr suç ortaklığının hissedilmesi. Bir yandan görüntü şunu söylüyordu: ‘Görmeyi bilmediğiniz gizli gerçeklik işte burada, bununla tanışmalı ve bu bilgiye göre hareket etmelisiniz.’ Fakat bir durumun bilinmesinin onu değiştirme arzusunu harekete geçireceği kesin değildir. Bu yüzden görüntü başka bir şey söylüyordu. Diyordu ki: ‘Apaçık gerçeklik işte burada, ama onu görmek istemiyorsunuz çünkü bundan sorumlu olduğunuzu biliyorsunuz.’ Böylece eleştirel düzenek ikili bir etkiye ulaşmayı hedefliyordu: ‘Gizli gerçeklik hakkında bilinçlenme ve inkâr edilen gerçeklikle ilgili bir suçluluk duygusunun uyanması’dır” (http-2).

Nacho Ormaechea, fotoğraf ve grafik sanatçısı, insanın dış görünümünün altındaki içsel dünyayı ortaya koymaktadır. Sokaklarda çektiği sıradan insan fotoğraflarını dijital ortamda düzenlemeler yaparak kimi zaman sokaklardan tanıdık insanların etrafına ipler salar, (Görsel 1.15-1.14) kimi zaman içinden kuşlar uçurarak foto kolajlarını oluşturmaktadır.

Görsel 1.14. Sol Görsel, Nacho Ormaechea, “Untitled 61”

Görsel 1.15. Sağ Görsel, Nacho Ormaechea, “Untitled 56”

Jo Teeuwisse, eski fotoğraflardaki evleri yeniden fotoğraflayan sanatçı genelde Nazi işgalinden kalan fotoğrafları tercih eder ve bu fotoğraflarla kendi çektiklerini dijital ortamda üst üste bindirerek “Savaşın Hayaletleri” isimli dijital kolaj serisini oluşturmaktadır (Görsel 1.16-1.17).

Görsel 1.16. Sol Görsel, Jo Teeuwisse, “Geçit”

Görsel 1.17. Sağ Görsel, Jo Teeuwisse, “Teslim Olma (Alman Askerleri Teslim Oluyor.)”

“Geçtiğimiz birkaç yıl boyunca, Teeuwisse, geçmişi ve şimdiyi bir araya getirmeye devam etti ve son zamanlarda Fransa’da savaşta askerleri gösteren daha unutulmaz fotoğraflar çıkardı. Özellikle İkinci Dünya Savaşı hakkında daha derin bir anlayış kazandırmak için, Teeuwisse ‘Orada ne olduğunu biliyordum, ancak bazı detayların tam olarak bilinmesi onu görsel belleğinize asacak.’ demiştir” (http-3).

“Fotoğrafın icadından başlayarak resimle fotoğraf arasında daha çok bir yarıştan, bazen de bir işbirliğinden, bir etkileşimden söz etmek daha doğru olabilir”(S.Sontag, 2003, s.89).

“Nasıl ki fotoğrafçılık ilk zamanlarda, tuval resminin yardımcısı, ressamların hizmetkârı konumunda ise, bugünde sayısal imgeleme yöntemleri ilk iş olarak fotoğrafçılığa yardım ediyor. Gerçekten de photoshop ve benzeri programlar bu güne kadar elle yapılan ürünlerin yerini alıyor. Artık birden fazla negatiftan tek baskı, üst üste bindirme pozlamalar, kolaj ve montaj görünümünde işler ve her türlü rötuş bilgisayar kullanılarak kolaylıkla yapılabilir” (N.Topçuoğlu, 2010, s.120).

1.2.2.2. Grafiksel fotoğraf kolajları

Kolaj, sanatçıya sınırsız bir özgürlük tanıdığı gibi tasarımcıya da aynı sınırsız özgürlüğü tanımış, üstüne üstelik kullanım gereçleri her zaman gözümüzün önünde olan

basit malzemelerden de başka bir şey değildir. Grafikselsel açıdan bakıldığında görsel öğeler genellikle resimsel basın aracılığıyla elde edilmiştir.

Grafik açısından önümüze Kübizm'den önce Art Nouveau hareketi çıkmaktadır. İlk İngilizler'de mimarlık ve endüstri de etkisini gösterse de grafik ve illüstrasyonda başarılı olmuş hareketin sanatçılarından James Proyde ve William Nicholson alışılmışın dışındaki bu kolaj, grafik-montaj yöntemini kullanan sanatçılardandır.

Dadaizm akımının temsilcileri olan sanatçılar kolaj ve montajı yoğun kullanmıştır. Mektuplar, resimli dergiler, basın ilanlarını kullanarak sanatçılar kışkırtıcı yeni anlamlar oluşturmuş, bir yandan da kendileri görsel afişler yapmışlardır. Bu dönemde grafikselsel anlamda Raoul Hausmann fotomontaj kolajlarıyla ün yapmıştır (Görsel 1.18). Berlin Dadacılarından ise John Heartfield montajlarıyla çarpıcı öğelerden fotomontajlar oluşturmuştur (Görsel 1.22). Fotoğraflardan kestiği parçaları başka fotoğrafların üzerine yapıştırmış yeni bir fotoğraf oluşturmuştur. Eserlerinin içinde 1932'de 'Herkes Kendisinin Futbol Topudur', 1932'de 'Üst İnsan Adolf', (Görsel 1.21) sosyalist afişleri vardır.

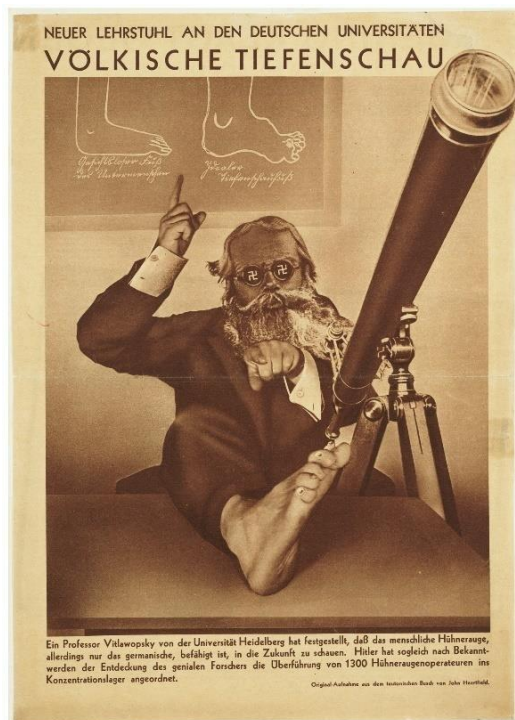

Görsel 1.18. Raoul Hausmann, “Dada Cino, Sıradan Hayatta”, 31,7 × 25cm, Mavi Kağıda Kolaj ve Fotomontaj, 1920

Görsel 1.19. Sol Görsel, Gustav Klutsis, “Tüm Dünyanın Ezilen İnsanları”, Kolaj, 1924

Görsel 1.20. Sağ Görsel, Gustav Klutsis, “Elasticum”, Kolaj, 1920

Görsel 1.21. Sol Görsel, John Heartfield, "Neuer Lehrstuhl An Den Deutschen Universitäten-Völkische Tiefenschau", 37,1 x 26cm, Lithograph, 1933.

Görsel 1.22. Sağ Görsel, John Heartfield, "Ayna, Duvardaki Ayna, Tüm Ülkede En Güçlü Kim? Die Krise", Fotogravyür, 1933

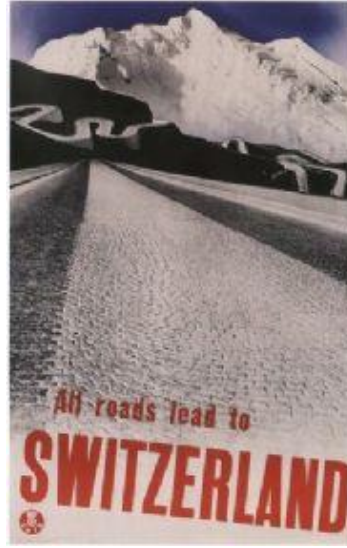

Görsel 1.23. Aleksandr Rodchenko, "Recheyik, Stikhi (Hatip, Ayet)", 17 x 12,6cm, 1929, New York: Modern Sanat Müzesi

Kontrüktivizm’de El Lissitzky iletişim mesajları, hazır baskı kompozisyonları, fotoğrafik görüntüleri afişlerden kullandığı kurgu malzemeleri ile montaj ve fotomontaj eserleri ve aynı dönemden Alexander Rodschenko (Görsel 1.23) ise Mayakovsky’nin “Bunun Üzerine” adlı şiiri için yeni görsel öğeler elde ederek kullandığı yöntem dikkat çekicidir.

Görsel 1.24. Sol Görsel, László Moholy-Nagy, “Olly ve Dolly Kız Kardeşler, (Das Tänzerpaar)”, Jelatin Gümüş Baskı, 1925

Görsel 1.25. Orta Görsel, Herbert Matter, "Tüm Yollar İsviçre'ye Çıkar", Poster, 1935

Görsel 1.26. Sağ Görsel, Herdeg Walter, “St. Moritzrenklerde”, Fotoğrafçılık ve Litografi, 1934

Laszio Moholy-Nogy, nesne fotoğrafçılığının yanı sıra fotomontajlarında kullandığı kolaj öğeleri arasında anlamlı bir ilişki kurması bakımından önemli bir tasarımcıdır (Görsel 1.24). Harbert Matter, resimsel semboller oluştururken hazır görüntülerden faydalanıp, çalışmalarına yeni boyutlar kazandırmıştır (Görsel 1.25). Ayrıca o da bir fotoğrafçıydı. Walter Herdeg ise 1930’da fotoğrafı grafik tasarımda kullanarak önemli bir fark yaratan sanatçılardanıdır. Ayrıca mizahi bir yaklaşım sergilemektedir (Görsel 1.26). Paul Rond, modernist anlayışı Amerikan grafiğinde uygulamış sembolik açıdan ve ifade açısından yeni biçimler elde etmektedir (Görsel 1.27). George Lois, alaycı bir bakış açısıyla tasarımlar üreten sanatçı Andy Warhol’un konserve kutusu kullandığı eserinin montaj tasarımında 1969’da Pop Art sanatını eleştirmiştir (Görsel 1.28).

Ivan Chermayeff, kendi oluşturduğu parçalarla özgün düzenlemeler yapıp afişler hazırlamıştır (Görsel 1.29). Günther Kieser, fikir ve görüntüleri birleştirip farklı nesneleri sentezleyip bizleri şaşırtacak tasarımlar ortaya koymuştur.

Görsel 1.27. Sol Görsel, Paul Rand, Yön Cilt 2, Sayı 2, Direction Dergi Kapağı, 1939

Görsel 1.28. Orta Görsel, George Lois, “Andy Warhol, Kendi Çorbasında Boğuldu”, Esquire Dergi Kapağı, 1969

Görsel 1.29. Sağ Görsel, Ivan Chermayeff'in Kolajlarından Bir Seçki

Frankurt grafik ve foto grubu, gündelik yaşamdan aldıkları görüntüleri tasarımlarının içine özgün bir anlatımla yerleştirmiş. Grapus tasarım grubu grafiti ve kolajı birlikte kullanmıştır (Görsel 1.32).

Görsel 1.30. Sol Görsel, Roman Cieslewicz, Kapak Tasarımı

Görsel 1.31. Orta Görsel, Günther Kieser, “Doktor Faust”, Alman Opera Tasarım Afişi
Baskı, 1980

Görsel 1.32. Sağ Görsel, Grapus Afiş

Grafiksel foto kolaj oluşturan sanatçılar kurgu ve kolajda daha detaycı çalışmalar yapmıştır. Önceden hazırlanan kurguya göre mekanlarda fotoğraflar çekildi ve bununla bilgisayarda kolaj yönteminden faydalanarak fotoğrafları bir araya getirmişlerdir.

Postmodernizm yönteminde ise April Greiman görüntüyü iki boyutlu sayfa ile kurgulayarak sürrealistik bir derinlik etkisi ile karşımıza çıkmaktadır (Görsel 1.33).

Görsel 1.33. April Greiman, *Vertigo* 1979 İçin Kimlik Kartvizit

Grafiksel açıdan ele almış olduğumuz bu sanatçılar, zaman içerisinde resimsel ve baskıresim alanındaki sanatçılara ilham kaynağı olmuştur. Özellikle baskıresim sanatlarında grafiksel anlamda faydalanılması ve günümüz sanatçılarının grafik temelli programlarda bu süreçleri yaşayarak eser üretmesi ve üretmiş olduğu eseri dijital baskı yerine baskıresim sanatları içerisinde tercih ettiği bir teknikle çoğaltmaya gitmesinden dolayı grafiksel anlamda kolaj sanatçılarından örnekler verilmiştir.

1.2.3. Kolajın diğer plastik sanatlardaki kullanımı

Heykel alanında sanatçılar, eserlerine hazır malzemeyi de dahil etmiş ve eserlerine yeni anlamlar yüklemişlerdir.

“Marcel Duchamp’ın ready-made olarak bilinen hazır nesneleri, pek çok mobil heykel örneği içerir. Duchamp’ın 1913’te tasarladığı mobil heykeli ‘Bicycle Wheel’, ahşap bir tabure üzerine yerleştirilen bir bisiklet tekeridir. Tekerleği döndürülebilen eserin, sergi alanına girdikten sonra sanatçının isteğiyle dokunulması ve hareket ettirilmesi yasaklanır. Tekerlek döndürülemese de barındırdığı potansiyel enerji, açığa

çıkmayı bekleyen kinetik bir enerjidir. Esere dokunmak ve hareket ettirmek bugün dahi yasak olsa da ‘Bicycle Wheel’ nihayetinde mobil bir eserdir” (http-4), (Görsel 1.34).

Görsel 1.34. Marcel Duchamp, “BicycleWheel”, 1693

“Alberto Giacometti’nin ‘Nose (Le nez)’ ve ‘Boule Suspendue (Suspended Ball)’ eserleri, mobil heykel olarak bilinir. İçi görülebilen metal kutulara benzeyen heykellerin tavanı, yüzeyi ikiye bölen demir çubuklarla ayrılır. Sanatçının 1947’de ürettiği ‘Nose (Le nez)’un tavanından uzun burunlu, sivri ağızlı bir insan başı sarkar (Görsel 1.35). Heykelin sarktığı kafes merkezdeki baş figürünü kısıtlarken aynı figürün boş yüzeylerden kaçabileceğini hissettirir.

Giacometti, ‘Boule Suspendue (Suspended Ball)’ adındaki diğer mobil eserini 1930-31 yıllarında üretir. Ağırlıklı olarak erotik ve sürreal bir havaya sahip olan eser, ilk bakışta ‘Nose (Le nez)’ gibi açık metal bir kafesi andırsa da içerik olarak farklıdır. Tavanından muz ve aya benzer iki heykel sarkan mobil yapının tabanı bu kez beyaz bir örtüyle kaplıdır. Tabandaki beyaz örtü, metal kafesi cibinlik kaplı bir yatağa dönüştürerek heykele erotik bir hava katar. Tavandan sarkan muz ve ay biçimli heykeller ise titiz bir denge sonucu birbirlerine çok yakınken asla çarpışmazlar. Bahsi geçen mobil heykel Giacometti Vakfına göre, sanatçının antik ve ilkel toplulukların ritüellerine duyduğu saygıyı temsil eder. Giacometti, heykellerinde gözettiği kinetik yapıyı seri üretim eşyalarına da uygular. Özellikle aydınlatma alanında mobil heykelden esinlendiği tasarım ürünleri, bugün dahi kullanılır” (http-5).

Görsel 1.35. *Alberto Giacometti, "Nose", Bronz- Demir ve Sicim, 1947*

Picasso, 1942’te ki “Boğa’nın Başı” eserini fotoğrafçı George Brasai’yi şöyle tarif eder; (Görsel 1.36) “Tahmin et, boğanın kafasını nasıl yaptım? Bir gün hep birlikte birbirine yığılmış nesneler yığnında, paslı bir gidon setinin hemen yanında eski bir bisiklet koltuğu buldum. Bir an kafama takıldı. Düşünme şansım olmadan önce Bull’s Head fikri bana geldi. Tek yaptığım onları birbirine kaynaklamaktı ancak, sadece boğanın başını görecektiniz; onu oluşturan bisiklet koltuğu ve gidonu değil, heykel etkisinin bir kısmını kaybedecekti” ([http-6](http://6)).

Görsel 1.36. *Pablo Picasso, "Boğa'nın Başı", 1942*

Seramik alanında da sanatçılar eserlerine hazır malzemeleri ilâştirerek veya boyanmış yüzeyler üzerine yaptıkları seramik ürünleri koyarak bir bütün oluşturup kolaj eserler vermişlerdir.

Özellikle seramik yüzeylerde kullanılan baskıresim yöntemleri iki teknik arasındaki iletişimi ortaya koymaktadır. Seramikte kullanılan baskıresim yöntemlerine yüksek baskı, çukur baskı, düz baskı, litografi baskı, serigrafi (ipek) baskı örnektir. Ancak bu yöntemler seramik üzerinde teknik olarak kullanıldığı için kolaj vermemektedir. Seramik sanatçıların kolaj eserlerine örnek verecek olursak; topladıkları parçaları oluşturdukları sanat eserine ilave ederek yeni bir eser ortaya koymuş ve bu eserleriyle kolaj ürünler üretmişlerdir.

“Amsterdam merkezli Marjolijn de Wit'in seramik fotoğraf kolajı, yerleştirme ve boyama eserlerinin; gelecekteki arkeolojinin, tarihin yorumlanması, doğa ve çevre ile olan ilişkimiz hakkındaki fikirleri araştırıyor. Yapıtlarında eserleri andıran sınıflandırılmamış seramik parçaları kullanılırken kolajları ham, sırlı veya foto-basılmış seramiklerle birlikte bulunan görüntüleri kullanır ve resimlerinde ilham kaynağı olur (Görsel 1.37-1.38). Büyük ölçekli, küçük seramik kolajların doğal resimleri, izleyicinin neyin gerçek olduğunu, seramik üzerine basılan fotoğrafın veya bir fotoğrafın resmini ve seramik veya seramik resmini sorgulamasını sağlar. Sonunda, kolajın estetiği, modern dünyamızın meta-arkeolojik bir özetini oluşturmak için modern ve geleneksel malzemeleri birleştirir” (<http://7>).

Görsel 1.37. Marjolijn De Wit, “Adsız”, *Baskıda Seramik*, 32 x 25cm, 2015

Görsel 1.38. Marjolijn De Wit, “Adsız”, Baskıda Seramik, 24,5 x 18,5cm, 2015

2. DÜNYA SANAT AKIMLARINDA KOLAJ

Sanat akımları içerisinde kolaj kullanımları incelendiğinde kübizimle kolaj karşımıza çıkmakta ve günümüze kadar çeşitli akımlar içerisinde malzeme değişimleri ile sürecini devam ettirmektedir.

2.1. Kübizm

“Geleneksel perspektif kurallarına başvurmadan nasıl bir resimsel kurgu yapılabileceği sorusundan hareketle Batı sanatının yüzlerce yıllık görsel temsil sistemini yerle bir eden Kübizm” (A.Antmen, 2009, s.45-46). Resmin içerisine kolajı da ekleyerek yeni bir tartışmaya yol açacak adımı atmıştır.

Kübizm karşımıza iki bölümde çıkmaktadır. “Bunlardan biri, doğa biçimlerinin analizine dayandığı için Analitik Kübizm adını alır; öbürü de, salt düşünsel elemanların sentezine dayandığı için, Sentetik Kübizm adını alır” (İ.Tunalı, 2008, s.169). 1911-1914 yılları arasında Sentetik (bireysel) Kübizm’de artık “doğa, resim yapıtını değil; soyut-düşünsel yapıt doğa biçimlerini” belirlemekteydi (İ.Tunalı, 2008, s.172).

Sentetik dönemde arayışa giren sanatçılardan biri de Picasso ve Braque’ydi. Resim yüzeyinde gazete, dergi, afiş, etiket, ip ve kumaş benzeri malzemelerden faydalanıp gerektiği takdirde boyalarına da kum, metal tozu ve kül gibi malzemeler ilave ederek eserlerinde doku ve üç boyutlu gerçeklik etkisini, malzemeyle vermeyi denemişlerdir. Resmini çizecekleri nesnenin kendisini çizmek yerine malzemenin kendisini koymayı tercih etmişler ve resmin içine materyali de katarak kolaj çalışmalar oluşturmuşlardır. 1912 Eylül’ünde Braque, desenlerden sonra kolajlarını tuvallerine de dahil etmeye başlamıştır. Picasso da onun takipçisi olmuştur.

“Aslında bu, yalnızca yüksek sanat açısından yeni bir tekniktir. Kesip yapıştırma teknikleri, çoğunluğunu kadınların oluşturduğu amatör sanatçılar ve hobi olarak tasarımla uğraşanlar tarafından uzun süredir kullanılmaktaydı. Öncü Kübistler, bu teknikleri kullanarak sanatın üstündeki gizem perdesini yırtma, sanatı yeniden dünyevileştirme arayışı içindeydiler” (L.E.Smith, 2004, s.84).

1912 yılında “Mektup” adlı kolaj eseriyle ilk örneğini oluşturan Picasso’nun “...ilk kolajları, konunun zorlukla tanımlanabildiği geometrik kompozisyonlardır. Bunlarda düzgün, beylik kareler halinde düzenlenmiş yatay ve düşey formlar kümelenmesi içinde coşkulu bir hava yaratan, çiçekli kağıt parçaları bulunmaktadır. Diğer yapıtlarındaysa Picasso, tersine zaman zaman bütünden ayrılan ek bir gereç olarak ele alınan renkli kağıtların ifadesel maddiliğine bağlıdır. Kağıt ve kağıdın formu arasındaki ilişki,

Braque'da daha belirgindir. Bir gazete kağıdı parçası, geleneksellik bir gazeteyi temsil eder. Ama daha genel anlamda Braque'da da, Picasso'da olduğu gibi, gazeteden kesilen parçalar, paket kağıtları, sigara paketleri, gerçek yaşama ait yansıtılmalardır" (E.Batur, 1997, s.324).

Görsel 1.39. Pablo Picasso, "Bambu Sandalyeli Natürmort", 29 x 37cm, 1912

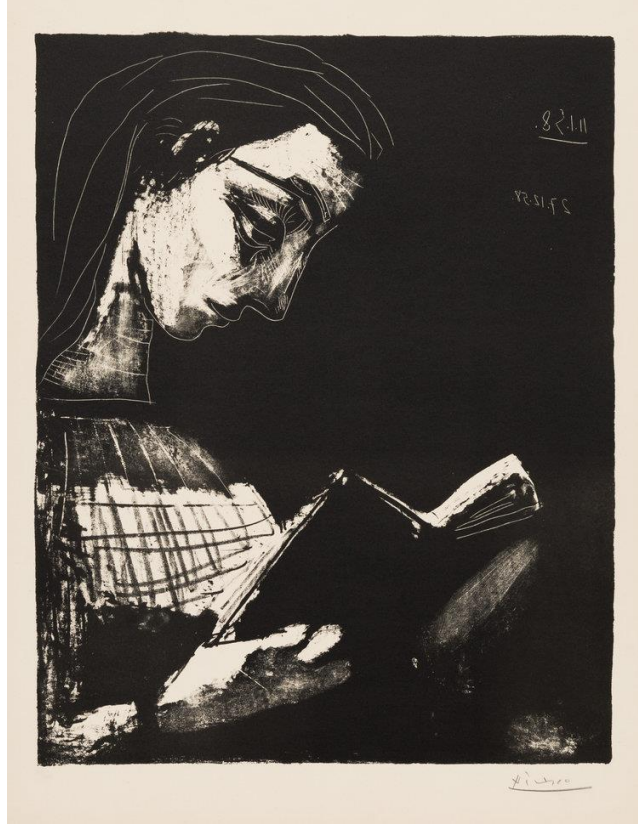

Görsel 1.40. Picasso "Şekil Besteci I", Litograf

“Özellikle Picasso’nun kolaj tekniği hem düşünsel açıdan hem de biçimsel açıdan sade bir biçimde modern resmin büyük oranda özelliklerini taşımaktadır. Düşünsel açıdan kolaj tekniği, zihinsel dünya tasarımı olarak; biçimsel açıdan ise biçimsel yapının kavramı ve gerçekliği güçlendirmeye hizmet etmektedir. Picasso, Kübist kolaj tekniği ile yaptığı 1912-13’te ‘Şişe, Bardak ve Keman’ adlı yapıtındaki kemanın bir bölümü, bir gazete parçasına ve resmin yüzeyi olan bir kağıda karakalemle çizilmiş, öteki bölümü de ahşap görünümlü bir biçimle yapıştırılarak oluşturulmuştur (Görsel 1.41). Onun hemen yanında keman çizgilerini belirten başka bir gazete parçasının üzerinde bardak işareti vardır. Solda bulunan şişe ise bir gazeteden kesilmiş, “Journal” sözcüğünün harfleri de ayrıca resme yapıştırılmıştır (Lynton, 2009). Bu bağlamda kolaj tekniği ile oluşturulan bu resimde sezinleme yoluyla da olsa fizik bilimi ile ilişki kurulduğu görülebilir. Şöyle ki, atomun parçalanması ve genel görelilik kuramı dünyanın gördüğümüz anlamda olmadığını bizlere göstermektedir. Böylelikle kolaj tekniği ile oluşturulan bireşimci kübist resimlerin sezgi ile de olsa modern fizikten etkilendiği düşünülmektedir” (G.U.Alparslan, 2018, s.77-91).

Görsel 1.41. Pablo Picasso, "Şişe, Bardak ve Keman", 42 x 62cm, 1912

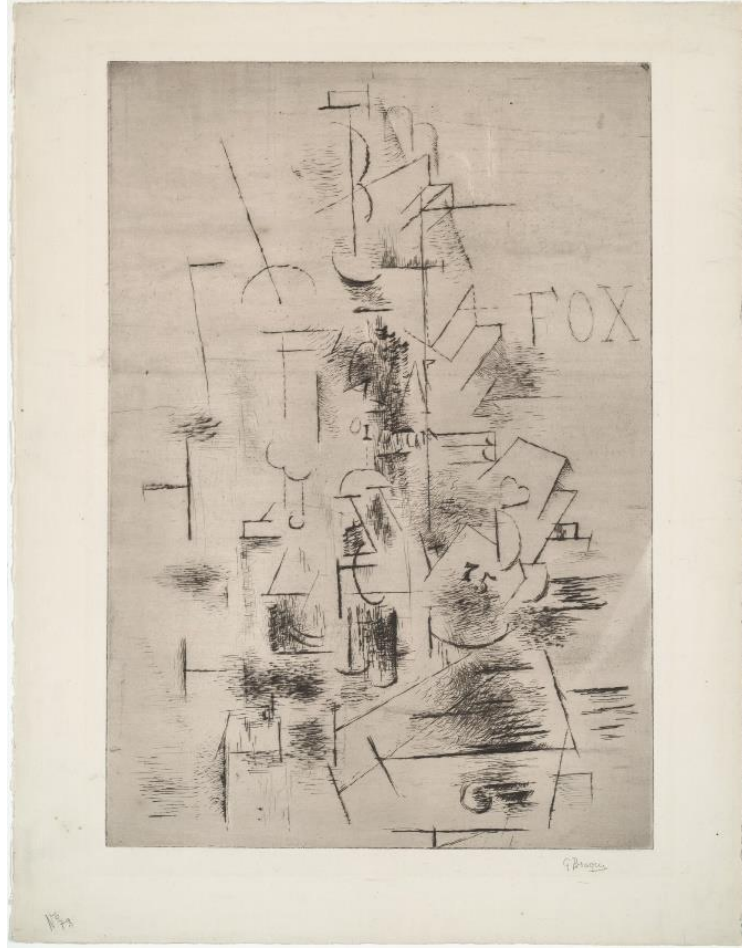

Görsel 1.42. Pablo Picasso, “Jacqueline Lisant”, Litografi, 1958

Georges Braque boyaya katığı malzemeler ve kullandığı “papier colle” tekniği ile Analitik Kübizm’in yeni gerçeklik anlayışının temsilcisi olmuştur. Önemli kolaj eserlerinden bazıları: “Pipolu Adam”, “Meyve Tabakası ve Bardak”, 1913’te “Bardak Sürahi ve Gazete”, “Oyun Kağıtları İle Natürmort” tur (Görsel 1.43).

Görsel 1.43. Georges Braque, “Oyun Kağıtları ile Natürmort'u” Karışık Teknik 1913

Görsel 1.44. *Georges Braque, "Fox", 65,3 x 50,8cm, Drypoint Baskı, 1911,1912*

Juan Gris rengi yeniden öne çıkartmış ve eserlerinde bütünlük sorununu da araştırmıştır. "... bir kolaj virtüöz olarak ortaya çıktı; yapıştırma kağıtları, her şeyden önce maddilikleriyle kullanarak çoğunlukla kurşun kalem ya da füzenle belirginleştirdiği ritimli kompozisyonlar gerçekleştirdi. 1914'te planların birleşimiyle oynayarak ve kırık ayna parçalarına dek kullanılarak plastik açıdan çok zengin bir dizi yapıt ortaya..." koyar (E.Batur, 1997, s.325). Eseri "Jaruzi"de renk önceliği ve eser içeriğinde bütünlük ilişkisini net bir şekilde görmekteyiz kolajların üzerine koyduğu boya etkilerini kaynaştırmaları sanatçının arayışlarının cevabı gibidir (Görsel 1.45).

"Biraz paradoksal olarak yapıtlarını çok entelektüel bir biçimde tasarlayan Juan Gris, ilk kolajlarını tekrarlanmış süslemeler belirli lekeler, geniş renkli kağıt küpürler biçiminde, çok düzenli ritmik yüzeyler yapmak için kullandı" (A.Adalı, 1996, s.68).

"Kübizm'in 'bireşimci' (sentetik) aşamasında Gris, kağıt yapıştırma resimlerinde kesik parçaları, değiştirebilir bir biçimde resim yapısına zarar vermeden kullanabiliyordu" (A.Turani, 2005, s.588).

Görsel 1.45. Juan Gris, “*La Jalousie, Güneşlik*”, 921 x 727mm, Tuval Üzerine Guaj, Kağıt, Tebeşir ve Karakalem, 1914

Henri Matisse’nin en önemli eserlerinden biri de “Caz” isimli hazırladığı kitaptır. 1944’ten 1947’ye kadar hazırladığı kitap; el yazısı, süslü resimler, kesilmiş kağıtlardan oluşmaktaydı. Bu eserini önemli kılan şey ise eserlerinde kullanmış olduğu kolajların sanatçı tarafından boyanmasıdır. Sanatçı kitapta yer alan “makasla çizimi” adını verdiği bu kolajlar için, “...Doğrudan doğruya renkli kağıdı kesmek bana taşı oyan heykeltcinin dolaysız eylemini hatırlatıyor” (I.Nobert, 2009, s.208-209). diye de bu uygulamasının amacını açıklamıştır.

“Matisse, şövale başında uzun süre ayakta durmakta zorlanıyor. 1948’de tuval üstüne yağlıboya çalışmalar yerine kağıttan geniş ölçekli kolajlar yapmaya başlamıştı. İsteddiği şekilleri, yine kendisinin belirlediği renklere boyanmış kağıtlardan kesiyor, sonra asistanlarının yardımıyla yerleştiriyordu. Ortaya çıkan çalışmalar son derece dekoratif ve duygusal etkisi açısından da çok zariftir. Ancak Matisse’in rengi ve formu ele alış tarzındaki hüner yadsınamaz; sanatın amacı, yalnızca hedonizmse eğer bu çalışmalar da gidebileceği en son noktaya kadar götürülmüş görsel sanattır (L.E.Smith, 2004, s.235), (Görsel 1.46-1.47).

Görsel 1.46. *Henri Matisse, “Salyangoz (L’Escargot)”, 286.4 x 287cm, Kağıt Üzerine Guaj, 1953, Tate,*

Görsel 1.47. *Henri Matisse “İki Dansçı (Deux danseurs), 80.2 x 64.5cm, Kağıt Üzerine Guaş Boya/Kolaj,1937-38, Artists Rights Society (ARS), New York*

Görsel 1.48. Henri Matisse, “Küçük Siyah Gravür (Petit Bois Noir)”, Gravür, 1906

Kübist kolajlar “Hem gündelik nesne hem de estetik obje olarak algılanmaya başlar. Bu nedenle kübist kolajlar hem çok soyut hem de gayet gerçektir. Bu kombinasyon içinde, sanat ile gerçek arasındaki bağlantıyı sorgulayan birer medyuma dönüşürler” şeklinde de yorumlanmıştır (C.A.Krausse, 2005, s.95).

“Neyin sanat olup olmayacağı ile ilgili kalıplaşmış yargıların hüküm sürdüğü bir dönemde bu kadarı bile büyük bir adım olarak tarihe yazılmıştır” (A.Antmen, 2009, s.49).

2.2. Soyut Sanat

19.yy. sonlarında seslerini duyurmaya başlayan soyut sanatçılar 20.yy.ın ifade biçimini oluşturan önemli akımlardan biri haline gelmiştir. Nesne kavramı ortadan kalkarken renk, şekil, çizgi gibi biçimsel öğelere önem verilmeye başlanmıştır. Sanatçılar Vladimir Tatlin, Kazimir Malevich, Wassily Kandinsky, Piet Mondrian'dır.

Bu sanatçılardan Malevich Sentetik Kübizmin etkisinde ürettiği işlerinde kolaj tekniğini kullanmıştır. “Askerlerin İlk Bölünmesi” adlı eserinde hazır basılı materyaller ve termometre kullanmıştır (N.Güneş, 2013, s.22), (Görsel 1.49).

Görsel 1.49. Kazimir Malevich, “Askerlerin İlk Bölünmesi”, 53,7 x 44,8cm, Yağlı Boya/Kolaj, 1914

İkinci Dünya Savaşı'nın yaratmış olduğu bunalımlara karşı tepkili olan Taşist (lekeci) sanatçı Alberto Burri, kırmızı ve siyah renklerde boyadığı tuvalerin üzerine yapıştırdığı yırtık parçalanmış ve yanmış çuval parçalarıyla savaşın yıkımını anlatmayı hedeflemiştir. Aslında savaş esnasında doktor olan sanatçı, esir düştüğü dönemde resime başlamıştır ve yapmış olduğu bu kolajlarda sanatçının bu süreçte yaşadıklarının bir göstergesi niteliğindedir. Bu tepkimeyle yola çıkan diğer Taşist sanatçı Antoni Tàpies de eserlerinde çeşitli malzemeler kullanarak kolaj tekniğinden faydalanıp duvar resmi etkisinde eserler üretmiştir (Görsel 1.51). Kullandığı malzemelerin içinde kum, saman, mermer tozu, doğal malzemeler, kumaş, ip, atık malzemeler gibi çeşitliliğe giderek

dokulu resimler elde etmiştir. Hazır nesneleri de eserine monte eden sanatçının örnek işi olarak “Üç Fırça” adlı eserini verebiliriz (N.Güneş, 2013, s.23, 24, 25), (Görsel 1.50).

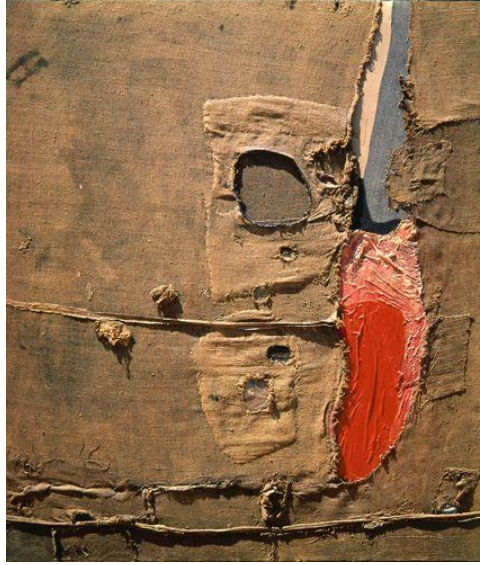

Görsel 1.50. Antoni Tàpies, “Üç Fırça”, 208 x 170cm, Karışık Teknik Kolaj, 2008, Waddington Custot Galeri

Görsel 1.51. Antoni Tàpies “Baskı

“Antoni Tàpies, kağıt yapımında mürekkebi yeniden tanımlamak için kolajın (özel bir kabartma şekli), kolaj, flok, yırtılma, yırtma, katlama ve kesme gibi teknikleri kullanarak baskı yapımının estetik ve etkileyici olanaklarını sürekli araştırıyor, onun tabloları. Bu sürekli araştırma ve deney sayesinde, Tàpies hem basılı yüzeylerin dokunsallığını hem de soyut dilinde anlam yoğunluğunu zenginleştiriyor” (http-8).

Görsel 1.52. Albert Burri, “Sacco 5P”, 149 x 129,5cm, Tuval Üzerine Çıval Bezi, Kumaş, Akrilik ve Kumaş, 1953

2.3. Konstrüktivizm

20.yy.ın endüstriyel değişimi sanatsal alanda da yeniliklere yol açmıştır. “konstrüksiyon” kelimesi I. Dünya Savaşı’nın ardından sıkça duyulmaya başlanmıştır. ‘inşa’ anlamına gelen bu söz Vladimir Tatlin’in üretimleri için kullanılmaktaydı. Sanatçılar oluşturdukları eserlerde devrim ilkelerini halka ulaştırmayı hedeflemişlerdir. Bu dönemdeki sanatçıların bir grubu sanatın topluma hizmet etmesi gerektiğini düşünürken bir grubu da sanatı bağımsız bir etkinlik olarak görmekteydiler. Bu sanatçılar; Prodüktivistler olarak anılırlardı. Bunlar: Vladimir Tatlin, Aleksandr Rodçenko ve El Lissitzky Rus Konstrüktivizm’in sanatçılarıydı. Endüstriyel malzeme ve tekniklerini kullanarak ‘üretim sanatını’ yaymayı hedef edinmişlerdir. İfade dili olarak kübist eğilim olan asamblaj tekniğiyle birlikte kolaj tekniğini kullanmışlardır.

Meyerhold “Aldatılan Alicenap Erkek” adlı oyunun sahne dekor posterini, kolaj tekniği kullanarak tamamlamıştır (N.Güneş, 2013, s.29), (Görsel 1.53). El Lissitzki ise Proun adlı serisinde “Proun 19D” eserinde kolaj tekniğine başvurmuştur (Görsel 1.54).

Görsel 1.53. Meyerhold "Aldatılan Alicenap Erkek"

Görsel 1.54. El Lissitzky, "Proun", 97.2 x 97.5cm, 1920

2.4. Dadaizm

Kolajın yazın alanındaki kullanımını Dada akımının önemli şair temsilcisi Tristan Tzara'nın farklı anlamlar yaratmak için rastlantısallık sonucu oluşan kelimelerden faydalandığını görmekteyiz. Tristan Tzara (Romanyalı şair) Dada akımının önemli şairidir. Rastlantısallık üzerinde durmuştur. Ona göre rastlantısallık, sistematize edilmiş bir akılcılığın ortaya çıktığı tüm empozelerin üstesinden gelebilmişlerdir. O bu düşünceden yola çıkarak, küçük kağıtlara yazdığı kelimeleri şapkasının içine doldurur; içlerinden birkaçını çeker ve bu kelimelerle bir anlam oluşturabilecek şiirler yazarmış (E.Zeytinoglu, 1998, s.35). Onun gibi yazınsan alanda Apollinaire, William Burroughs ve Joyce'un "Ulysses" gibi kolaj eserleri vermişlerdir.

1916'da İsviçre'de başlayıp Almanya, Fransa, Amerika'da kolları olan Dada "başkaldırı" felsefesinde avangard bir sanat akımı olarak ortaya çıkmaktaydı. "...bir Fransızca-Almanca sözlükten bulunmuş, şarkıcı Madame Le Roy için Romanya'da(...) "Evet, Evet" Fransa'da "Sallanan At" ve "Hobi At", Almanlar için ise Ball'ın söylediğine göre aptalca saflığın bir şarkısı" (R.Goldberg, 1996, s.62)... anlamlarına gelen Dada Kabare Voltaire'de çeşitli sanatsal eylemlerini gerçekleştirmeye başlamıştır. I. Dünya Savaşı'nın anlamsızlığı ve yıkımına karşı duydukları nefretten güç almaktaydılar.

Ball "...sanatsal tat denen şeyin aşılması ve 'dil'in tahrip edilmesi gerekiyordu ki bu yaklaşımı, Dushamp'inkine çok benziyordu (ancak birbirinin düşüncelerinden henüz haberdar değillerdi)" (M.Yılmaz, 2013, s.101).

Dada kendi içerisinde zamanla birçok kola bölünmüştü. Birçok ayağı olan Dada hareketi Zürih, Paris, Berlin, Avrupa, Newyork'ta kendini göstermekteydi.

"Dadacılara göre sanat yapıtının her şeyden önce tek bir istemin, kanunun öfkesini uyandırma istemini karşılaması gerekiyordu. Daha önce insanı çağıran bir görünüm ya da ikna edici bir ton niteliğinde olan sanat yapıtı, Dadacılarda bir mermiye dönüşmüştü" (W.Benjamin,2011,s.74).

Dadacılar sanatla yaşam arasındaki bütün sınırları yok etmek amacıyla eser üretmişler, kolaj ve asamblajı yüceltmişlerdir. Amaçları yeni bir anlatım yolu bulmaktan çok sanata karşı bir tavır içinde olmaktır. Kübistlerin kolajını ve Dushamp'ın "Hazır-Eşya"larından üst dışı nitelikleri vurgulamak için faydalanmışlardır. Dada ile kolaj farklı yaklaşımlar ve anlamlarda gelişme göstermiştir.

"Artık Dadaist kolajla, görüntünün yeniden yapılanışının organik unsuru ortaya çıkmaktadır; bu anlamda, görmenin daha sentetik bir aşamasına karşılık gelir. Uzamın

yeni deformasyonlarının yaratıcısı kolaj, asamblaja, çevre düzenlemesine, heykel-mimarlık sentezi kavramlarına ve eylem gösterisine (happening) götüren evrim zincirinin anahtar unsurudur” (E.Batur, 2009, s.324-327).

Kübistlerden sonra Dada kolajlarında zaman, mekan, nedensellik kavramlarını önemsememiş; gerçekliği yapı bozumuna uğratmış bir başkaldırı örneği olmuştur.

İlk Dadaist’lerden Francis Picabia “Kolaj resme, ilkin altın ve gümüş kağıtlar ve boyalı planlar arasına soktuğu odun parçalarıyla katıldı” (A.Adalı, 1996, s.72). Portre ve manzara resimlerinde hazır malzeme kullanarak eser üretmeyi tercih etmiştir. Kullandığı malzemeler; kibrit, kol düğmeleri, tel toka, tarak, sardalya kutuları, tüy, makarna vb. dir (Görsel 1.55).

Görsel 1.55. Francis Picabia, “Woman With Matches (Kibritli Kadın)”, 1924-25

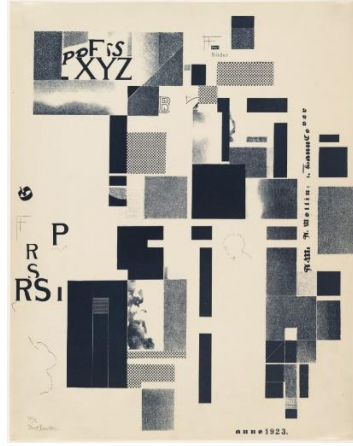

Görsel 1.56. Francis Picabia, “Başlıksız”, Gravür, 1901

Kurt Schwitters, kolajın rastlantısallığından faydalanan sanatçılar arasındadır. Eseri “Merz Sütunu” için şöyle demiştir: “Malzemenin ne olduğu asli değildir, ben kendim nasıl asli değilsem öyle. Asli olan yalnızca biçim vermedir. Malzeme önemsiz olduğundan, resim hangi malzemeyi gerektirirse onu kullanırım. Örneğin çuvalbezi üzerine ahşap. Bu sanatsal yaratma tarzını doğuran dünya görüşüne “Merz” adını veriyorum” (A.Artun, 2010, s.157). “...yaşamında her şeyin, karşılaştığı, gördüğü, okuduğu, düşündüğü ne varsa burada somut bir biçim aldığını” (N.M.İpşiroğlu, s.77) ayrıca dile getirmiştir. Schwitters ile kolaj avangard sanatın içerisinde de bulunmaya başlamıştır. Sanatçının Merz yapıtında çöpten toplanmış tahta parçaları, teller, mekanik alet parçaları, metal plakalar gibi birbiriyle alakası olmayan harap olmuş parçaları birbiri ile yapıştırarak oluşturulmuştur (Görsel 1.58).

Görsel 1.57. Kurt Schwitters, “Mekansal Büyüme - İki Küçük Köpekle Birlikte Resim”, 1920-1939

Görsel 1.58. Kurt Schwitters, “Merz 3’ten Altı”, *Litografi Portföyünden Litografi (Üçü Kolaj İlaveli)*

Marcel Duchamp gündelik nesneler ve sanat yapıtı arasındaki ayrımı ortadan kaldırırken çarpıcı ve ikonoklastik bir üretim sunmaktadır. Buluntu nesneleri kullanan sanatçı “Marcel Duchamp, hem düşünsel bakımdan hem de uygulama bakımından Avangard kuramının en etkili sanat hareketi Dada’nın en önemli temsilcisidir” (İ.Tunalı, 2006, s.14). Marcel Duchamp’ın 1916 yılında yaptığı kolaj çalışmaları Fütüristlerden ve Avangard’lardan etkilenenler iletişim konusunda da bu kolajlardan faydalanmış, farklı yerlerden kime ait olduğunu bilmedikleri kolajları ve niteliği değiştirmiş nesneleri birbirleriyle paylaşmışlardır. Marcel Duchamp’ın en önemli eserlerinden birisi “Çeşme” 1917 R.Mutt imzalı hazır nesnedir (Görsel 1.60). Bir diğeri ise Dushamp, 1919’da Leonardo Da Vinci'nin ünlü tablosu “Mona Lisa”yı alaya aldığı “L.H.O.O.Q.”adlı hazır nesne eseride Dada akımının Avrupa'daki bir simgesi olmuştur (Görsel 1.59). Sanatçı, “Mona Lisa”ya bıyık ve sakal ekleyerek geçmişin sanat yapıtlarına karşı küçümseyen bir tavır izlemiştir (N.Güneş, 2013, s.39)

Görsel 1.59. Marcel Duchamp, “LHOOQ”, 19.7 x 12.4cm, 1919

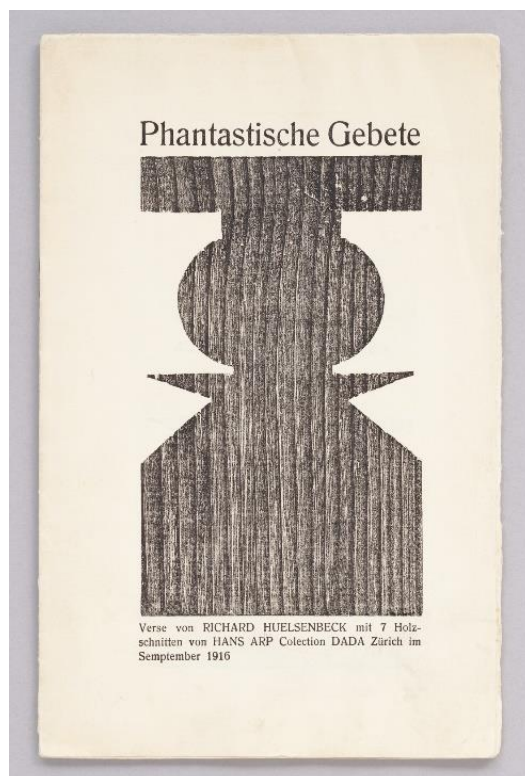
Görsel 1.60. Marcel Duchamp, “Çeşme”, 1917

Dadacılar tesadüf ve absürd olanı öne çıkartmak için çoğunlukla kolaj ve asamblajdan faydalanmışlardır. Kübizm’in aksine Dada, kolajı yağlı boya resme karşı bir alternatif olarak görmekteydi ve bununla birlikte hazır nesneyi sanat eseri olarak ortaya sunmuştur. Kolajı Kübizm’in bir adım üzerine taşımıştı. Amaç sadece alternatif sunmak değil; değişen ve gelişen teknolojinin endüstri üretiminde, hazır nesneyle sanat ve hayat arasındaki iletişimi ortadan kaldırmaktır. Bu amaç doğrultusunda kültüre sabotaj uygularcasına yazınsal ve görsel öğeleri kolajla yeniden oluşturmuşlardır.

Hans Arp; kolaj tekniğinde kağıt parçalarının tesadüfi olarak düşüşlerinden faydalanmış, gerek duyduğu taktirde bazı yerlerini keserek kolaja yeni bir rastlantısal bakış açısıyla yaklaşmıştır. Doğayı da sanatında kullanan Hans Arp, sanatçı ve eser üzerindeki yaratıcılık bağlamını sorgulamaya çalışmıştır. Diğer kullandığı teknik geleneksel portre tekniğine zıt olan çeşitli şekillerdeki boyalı tahta parçalarıyla yapmış olduğu “Tristan Tzara’nın Portresi” adlı eseridir (Görsel 1.61).

Görsel 1.61. Jean/Hans Arp, *"Tristan Tzara'nın Portresi"*, 1916

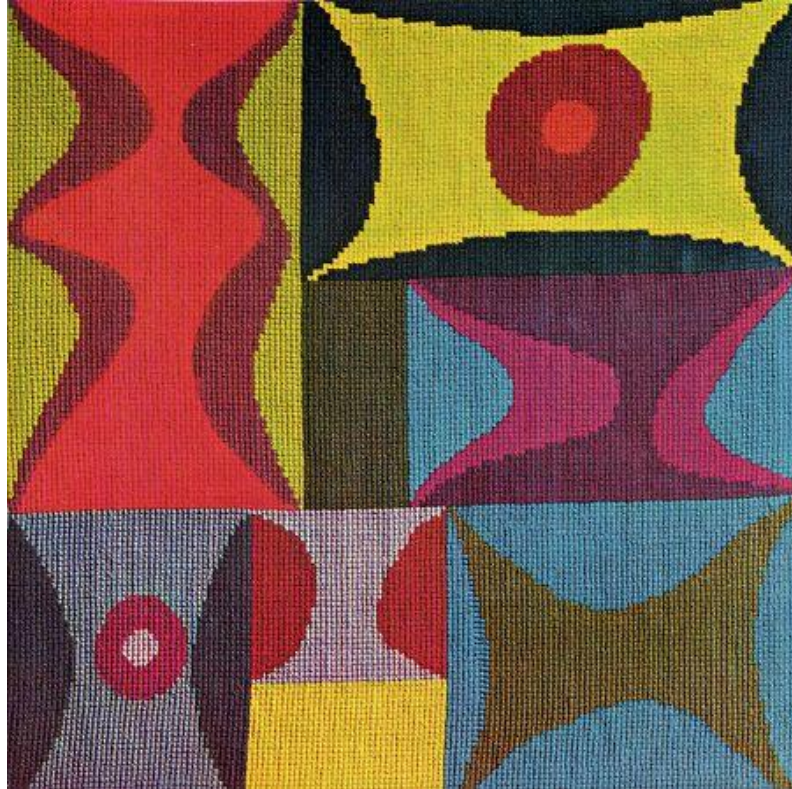

Görsel 1.62. Jean (Hans) Arp, *"Phantastische Gebete"*, 1916

“Dada’nın yegane İsviçreli üyesi Sophie Taeuber “... soyut geometrik formlar kullanarak yaptığı dokuma desenleri, Zürih’te 1915’te tanıştığı Arp’la birlikte ürettikleri ‘çifte-kolaj’ların çıkış noktasını oluşturacaktır.” Çifte-kolajlar, yatay ve dikey çizgilerin oluşturduğu dik açılı bir düzene göre yerleştirmiş; farklı renk ve dokuda dörtgen kağıt parçalarından oluşur. Sonraları Hans Arp, yırtarak yine dörtgenimsi formlara soktuğu kağıtları elinden tuval üzerine bırakarak “Rastgelelik kuralına göre düzenlenmiş kolaj”lar yapar (A.Artun, 2018, s.167-168).

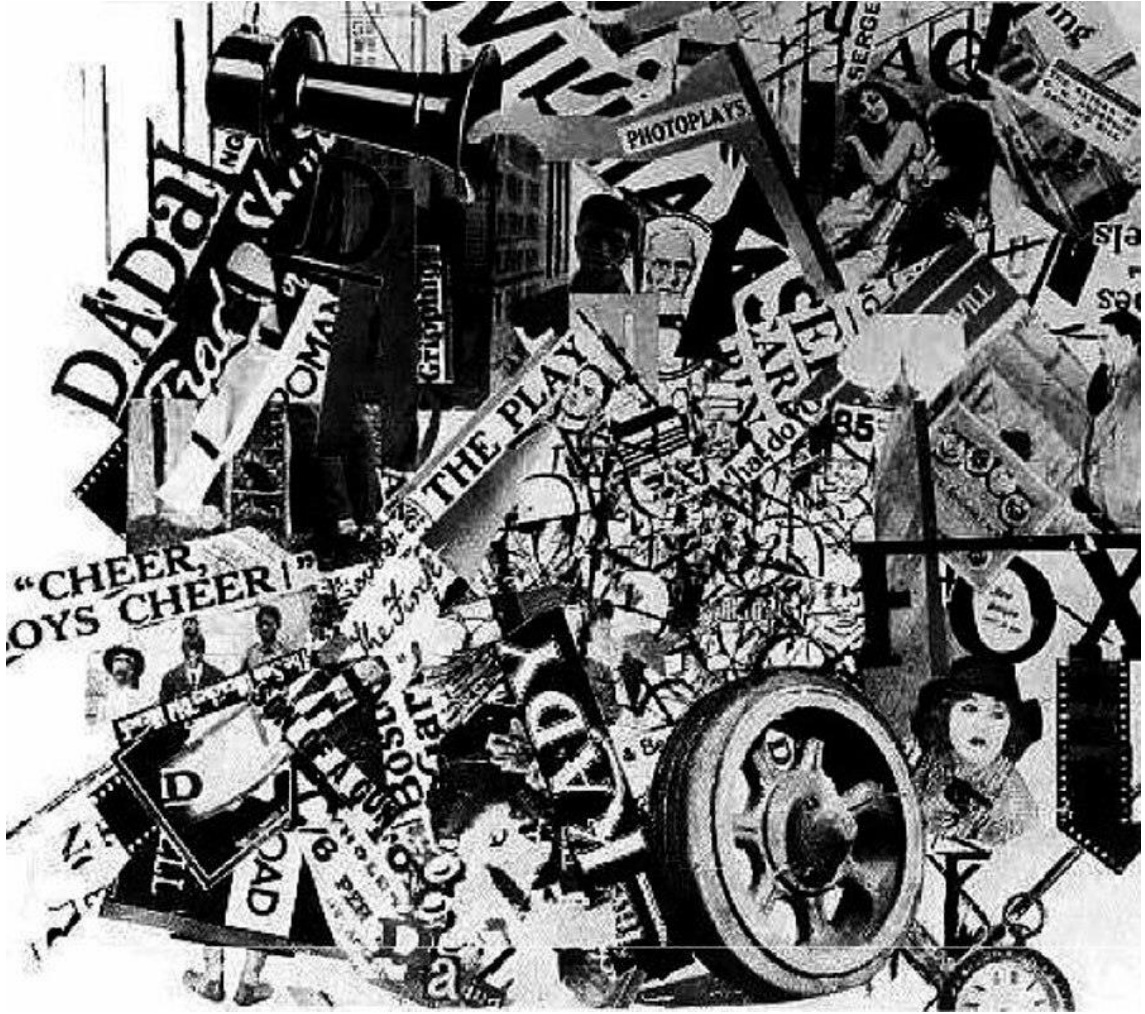
“Arp’a göre ürettikleri kolajlar savaştan sorumlu tuttuğu çürümüş rasyonaliteye karşı, ‘Kardeşlerimizin ellerini, bize hizmet etmek yerine düşmanın elleri haline getiren insanoğluna özgü egoizmin inkarını’ temsil eder” (A.Artun, 2018, s.167-168).

Sophie Taeuber-Arp ise soyut geometrik kompozisyonlar, tekstil formları üzerine çalışmalar üretmiştir. Kolaj çalışmalarına daha geç dönemlerde başlayan sanatçı, soyut eserlerini kolaj ve tekstil çalışmalarıyla ilişkilendirir (Görsel 1.63). Jean/Hans Arp’ın eşi olan sanatçı Dada’ya katılan tek akademisyendir.

Görsel 1.63. Sophie Taeuber-Arp, “Elementary Forms”, 1917

Berlin’de John Heartfield ve George Grosz birlikte ürettikleri kolajlarla ve zaman zaman kullandıkları teknolojiiden faydalanarak fotoğraflarla yeni ürünler yaratmışlardır. Heartfield’in geliştirdiği “fotomontaj” tekniği kesme ve yapıştırma olmadan çekilen fotoğrafların pozlama ile aynı kağıda basılmasıyla elde ettikleri bir kolaj yöntemi idi (Görsel 1.64). Rus Konstrüktivist sanatçı Rodchenko’nun da ilgisini çekmiş ve onu fotomontaj yöntemine yönlendirmiştir.

Görsel 1.64. George Grosz ve John Heartfield, “Evrensel Şehirde Yaşam ve Çalışma”

Raoul Hausmann Dada dergisinin de editörüydü. Gazete ve magazinlerden alıntıladığı görsel imajlarla; kelimeleri, gazetelerden kestiği cümleleri kombine ederek politik hiciv, sosyal yorum ve eleştiriler içeren fotomontaj çalışmalar yapar (Görsel 1.66). Raoul Hausmann, eserlerinde tipografi ve gazete, dergilerden elde edilen farklı parçaları bir araya getirerek yeni anlamlar oluşturur ve Dada akımının kışkırtıcı ve başkaldırı niteliğinde bir akım olduğunu gözler önüne sermektedir (N.Güneş, 2013, s.42)

“ ‘Sanat Eleştirmeni’ adlı resmi, yalnızca kendi zamanının güdümlü yazarlarına değil; günümüz medyasının kahramanlarına da kesin bir alaycı bakışla aynı soruları soruyor. Onların ağızları, bir başka yerden kesilmiş ve suratlarına yapıştırılmıştır; gözleri de öyle. Kafaları önce boşaltılmış, sonra kim bilir neyle doldurulup eğreti bir biçimde kapatılmıştır. Anlattıkları, içeriksiz gölgelerin abartılmasından, metalaşmış ilişkilerin pazarlanmasından ibarettir. Eleştirmen’in sağ elinde Venüs marka bir kurşunkalem var, beyninde topuklu bir ayakkabı tutkallanmış, gözleri ve ağzı ek öğelerle gizlenmiş ve boynuna sivri köşeli bir 50 Alman markı sıkıştırılmış. Gerçekte kimin gözleriyle görüyor? Gerçekte kimin ağzıyla konuşuyor? Maaşını kimden alıyor” (A.A.Bal, 2000, s.61-62), (Görsel 1.65). Şeklinde Raoul Hausmann’ın eseri yorumlanmaktadır.

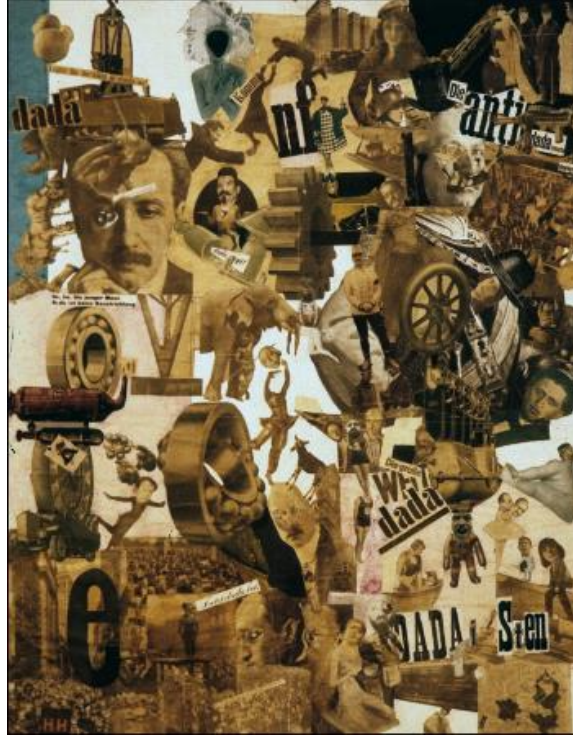
Görsel 1.65. Sol Görsel, Raoul Hausmann, “Sanat Eleştirmeni, Der Kunstreporter”, 31.8 x 25.4cm, Mürekkep Baskısı ve Pastel Boya

Görsel 1.66. Sağ Görsel, Raoul Hausmann, “Dada Cino, Dada Im Gewöhnlichen Leben”, 31.7 x 22.5cm, Mavi Kağıda Kolaj ve Fotomontaj, 1920

Hannah Höch ise Berlin’deki önemli Dadacılar olup dergilere dantel ve işleme motifleri tasarımları yapmaktaydı. 1916’da dergilerdeki kadın figürleri ve onlara giydirdiği kıyafetlerle tanıdığımız Hannah, feminist bir yaklaşım içerisinde sanatını icra ederdi (Görsel 1.67). Fotomontaj ve grafiksel öğeleri eserlerinde gördüğümüz sanatçı, sergilere kabul edilmeyip Berlin’deki sanatçılar tarafından da reddedilmiştir. Bunun sebebinin ticari olarak eserlerini üretmesinden olduğu düşünülmüştür.

Görsel 1.67. *Hannah Höch, “Hintli Dansçı”, 25,7 x 22,4cm, Kesilmiş ve Yapıştırılmış Basılı Kağıt ve Kağıda Metalik Folyo*

Görsel 1.68. *Hannah Höch, “Incision With The Dada Kitchen Knife Through Germany's Last Weimar Beer-Belly”, 1920*

Hannnah Höch “Fotomontaj temelinde fotoğraf vardır; fotomontaj, fotoğraftan gelişmiştir. Fotoğrafın aşağı yukarı yüzyıllık bir geçmişi vardır. Fotomontaj o kadar eski olsa bile, sanıldığı gibi, savaş sonrasının ürünü değildir. Fotoğrafın bir bölümünü kesmek

ya da yapıştırmak şeklinde tanımlanabilecek bu tekniğin ilk örnekleri, bazen büyük annelerimizin sandıklarında şu ya da bu amcayı askeri üniformayla gösteren bir fotoğrafın baş kısmına yapıştırılmış bir kafa gördüğümüzde de karşımıza çıkar.

O günlerde, önceden basılmış kartpostallar üzerine başka bir insan başını yapıştırmak adettenmiş” (A.Antmen, 2008, s.130) şeklinde fotomontajı anlatmaktadır.

2.5. Sürrealizm

Sürrealizm “İşte bilinçaltı dünyasının keşfi, Freud’un aklına bireyin bu kendine dönme gereksinimini duyduğu sırada gelmiştir” (A.Turani, 999, s.59).

Breton’un “...modern arayışların geleceğini tayin edecek uluslararası bir kongre tasarladığını açıklaması, Gerçeküstücülük akımına giden yolun ilk adımı olmuştur” (A.Antmen, 2008, s.133).

1924 yılında “ “La Revolution Surrealiste” adlı derginin ilk sayısında ise Breton, yazmış olduğu “Gerçeküstücü Bildiri”de Sürrealizm akımının müjdesini vermiştir” (M.Yılmaz, 2013, s.127-128).

“Tamamen uyanık bir aklın, hiçbir zaman sanat üretmeyeceğini öne sürdüler. Onlara göre, akıl bize bilimi verebilirdi ama sanatı verecek olan yalnızca akıl dışı bir şey olabilirdi” (E.H.Gombrich, 2016, s.592).

“Sanatta mantıksal anlamı yok etmeyi amaçlayan, rüyayı düşünce ve sanat eksenine koyan akımın; biçim bozma, farklı nesnelerin birlikteliği ve sanattaki hareket özgürlüğü için kolaj çok uygun bir teknikti ve sanatçılar tarafından hemen benimsenmişti. Dada ve Sürrealistlerde malzeme olarak çok geniş bir repertuvara ulaşan kolaj ve asamblajın yanında, Ernst’in keşfettiği ovalamak anlamına gelen frotaj ve Oscar Dominquez’in kullandığı dekalkomani gibi yine rastlantının ön planda olduğu yeni ifade biçimlerini de denemişlerdir.

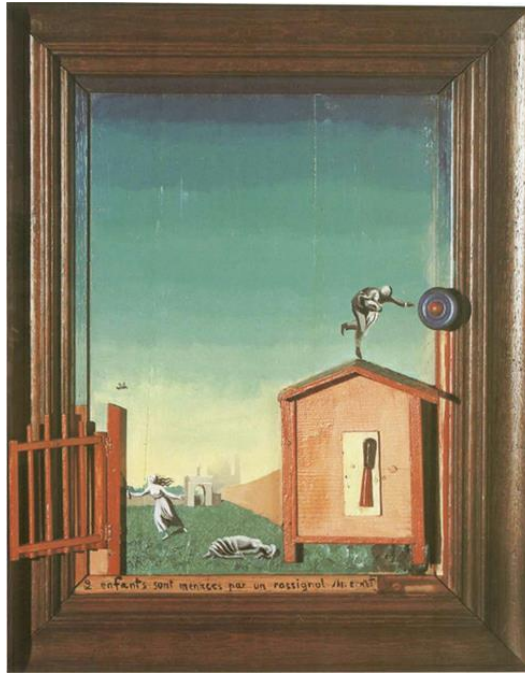
Oscar Dominquez'in kullandığı dekalkomani tekniğinde boyayı kalın tabakalar halinde yüzeye sürerek kağıt yardımı ile bu boyanın yüzeyde sürtünerek dağılmasını sağlayarak raslantısallıktan faydalanmıştır. Max Ernst'in 1920 yılında başladığı kolajlarına Alp ve Baargeld'le “Fatagaga (Her Şey Hala Yüzüyor)” dizinini oluşturarak devam etmiş. “Au Sans Pareil” adlı galeride ağırlıklı olarak kolajlar sergilenmiştir. Ernst, bu dönemlerde kolajın yanında çeşitli yüzeylere kağıt koyup ovalayarak frotaj dediğimiz tekniği de kullanmaya başlamıştır” (N.Güneş, 2013, s.46).

Görsel 1.69. Max Ernst, “Lop Lop”, 1930

Max Ernst Sürrealim’de ve Dada’da görülmektedir. Onun kolajlarında farklı iki gerçeklik, tek bir düzlem üzerinde buluşur, birçok yazarı da etkilemiştir. "...Ernst, kolajlarını tanınabilir imge fragmanlarından oluşturdu; ansiklopedik bilgiler, ticari kataloglar, bilimsel anatomi incelemeleri ve fotoğrafları yan yana kullanırken rahatsız edici zıt gerçeklikler üretmeyi amaçlıyordu" (D.Hopkins, 2006, s.109).

Max Ernst 1929’da “100 Başlı Kadın”, 1933 “Bir Mutluluk Haftası ya da Yedi Kapital Element”, 1930 “Bir Karmelit Olmak İsteyen Küçük Kızın Rüyası” isimleriyle oluşturduğu kolaj romanları, büyükler için hazırladığı kolaj şeklindeki romanlarındandır. Kolajla frotaj’ı kullandığı “Loplop” adlı serisi de sanatçının bu alandaki önemli eserlerindendir (Görsel 1.69). Ernst, ayrıca resim tekniği ile asamblajı da aynı anda kullanmıştır (Görsel 1.70).

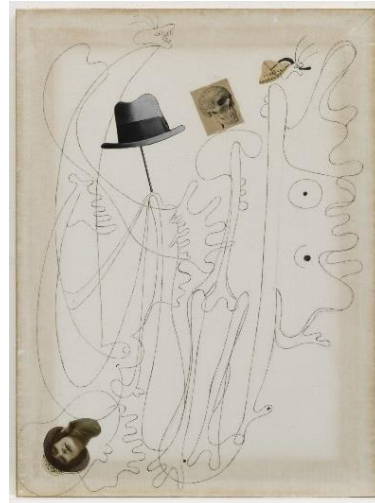

Görsel 1.70. Max Ersnt . “Bülbülün Korkuttuğu İki Çocuk”, 1924

Joan Miro; 1930 yılları arasında kağıt üzerine kartpostallar yapıştırarak yaptığı kolajlarında beyaz, koyu kahverengi ya da yeşil zeminler üzerinde afiş resimleri, zımpara kağıdı, oyulmuş taş baskı, gravür parçaları ve karakaleminden faydalanarak kolaj eserler üretmiştir (Görsel 1.71-1.72). “Benzersiz şekilde inşa ettiği bir dünya ile izleyiciyi aynı çerçeveye içinde sunduğu çizim-kolajlarının her birinde genel olarak kitle kültürünün etkin kullanımını gözler önüne sermiştir. Onlar hem şiddetli hem eğlencelidir, hem hesaplanmış hem de şans doludur” (J.Mendelson, 1933, s.24-37).

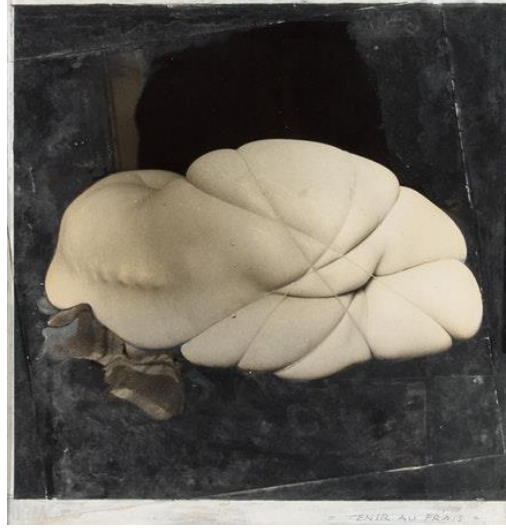

Görsel 1.71. Joan Miro, “Şapkalı Çizim Kolajı”, 1933

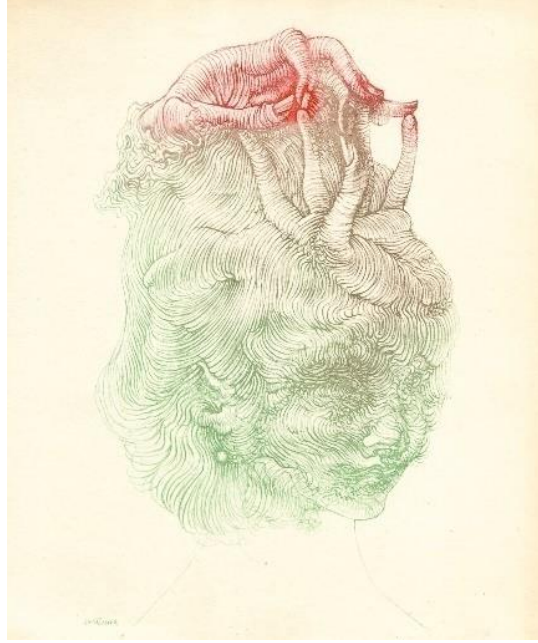

Görsel 1.72. Joan Miro, “İsimsiz”, Çizim- Kolaj, 1933

Hans Bellmer; kağıda yapılmış çizimlerin üzerine bebeklerden aldığı parçaları monte ederek kolajlar oluşturmuştur (Görsel 1.73). "İsimsiz" çalışma, çizim ve üç boyutlu nesneleri birleştirerek oluşturduğu eserleri kolajlarına örnektir.

Görsel 1.73. Hans Bellmer, “Tenir Au Frais ('Keep Cool')”, 9 1/4 x 9 5/8cm, 1958'in Kapak Maketi, Masonit Üzerine Eski Jelatin Gümüş Baskıların ve Guajın Kolajı, ”. Ubu Galerisi, New York ve Galerie Berinson, Berlin, Paris

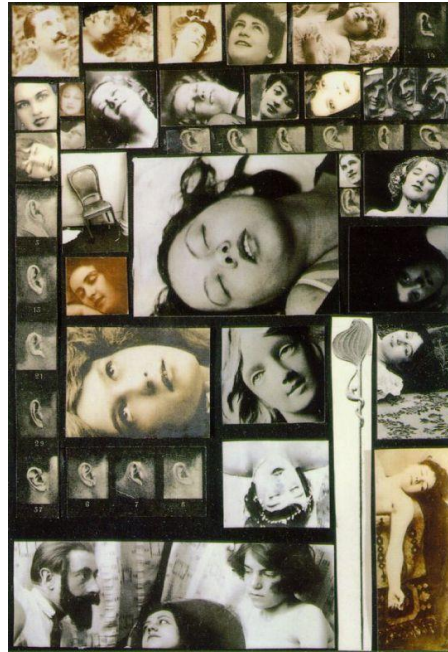
Görsel 1.74. Hans Bellmer, “1947'de Le Surréalisme'den El Şapkası”, Plaka, 1947

Joseph Cornell eserlerini “...önce beyaz ve sarıya boyayarak sonra masmavi bir renk kullanılan gece ve gündüz kutuları oluşturmaktadır. Cornell'in dünyası üç parçaya ayrılır: a) Anında güzelleşen beden dünyası (balerinler, mücevherler, opera, romantik kişilikler), b) Doğal dünya (hayvanlar, çiçekler, kuşlar, deniz, dalgalar, jeolojik ya da fosil katmanları, çocuklar), c) Sonsuzluk (güneş, ay, gezegenler, takımyıldızları, uçsuz bucaksız gökyüzü)” şeklinde Joseph eserleri tanımlanmaktadır (J.B.Myers, 1975, s.115-117). ‘Gölge Kutuları’ Joseph’in naif kolaj örnekleridir (Görsel 1.75).

Görsel 1.75. Joseph Cornell, “Napoli, C.”, 1942, ve “Atış Poligonu Habitat Grubu”, 1943

Salvador Dali; “ ‘Coşkunun Fenomeni’ adlı kolajında başkalarının çektiği fotoğrafları birleştirerek bu coşkuyu belirginleştirmiştir (Görsel 1.76). Bu fotoğraflar çok farklı kontekslerden alınmış ve bunlara farklı bir işlev yüklenmiştir. Her fotoğraf birbiriyle ilişkisi sonucunda farklı manalar taşır” (F.N.Erdoğan, 2007, s.41).

Görsel 1.76. Salvador Dali, "Coşkunun Fenomeni", Kolaj, 1933

Görsel 1.77. Salvador Dali, “Space Elephant”, Gravür, 1968

2.6. Pop Art

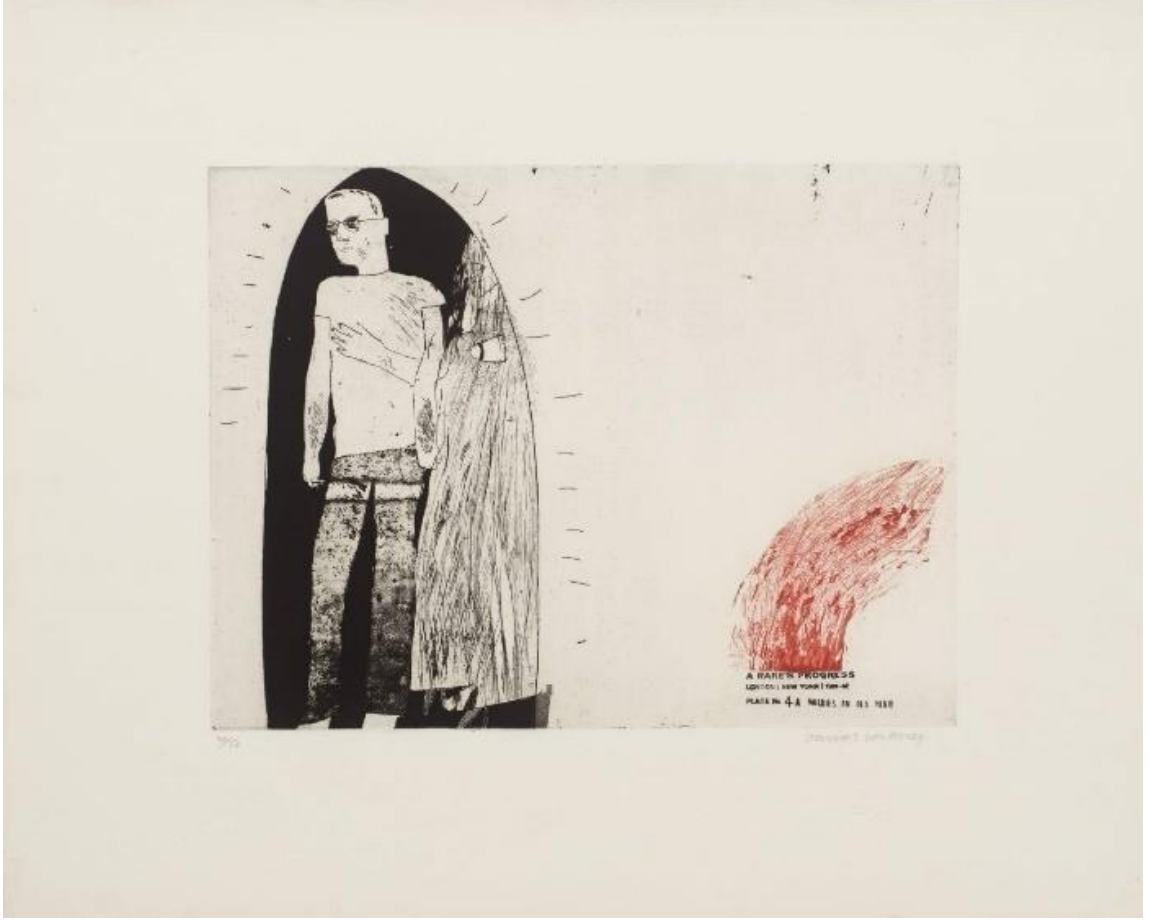
II. Dünya Savaşı sonucunda yaşanan göçle birlikte sanatın merkezi Avrupa’dan Amerika’ya kaymıştır. Gelişen teknoloji ve arz-talep ilişkisi sonucunda kitle iletişim araçları hızla yayılmıştır. İnsanlar tüketime yönelmiştir. Onları bu tüketime yönlüten unsurlar reklamı yapılan ürünün baskı, grafik, fotoğraf, video vb tekniklerle ilgi çekici halde izleyiciye sunumudur. Bu tüketim nesneleri birçok sanatçının da ilgisini çekmiş, tüketim nesnelerini eserlerine malzeme ya da konu olarak almışlardır.

“Amerika’da Robert Rauschenberg, Jasper Johns, Roy Lichtenstein, Andy Warhol, Claes Oldenburg, Tom Wesselmann, Chuck Close, Jim Dine, Ed Kienholz İngiltere’de Richard Hamilton, David Hockney, Allen Jones, Ronald B. Kitaj, Eduardo Paolozzi gibi sanatçılar "Pop Art" akımını temsil etmiştir” (N.Güneş, 2013, s.55).

David Hockney, eserlerini fotokolaj çalışmalarında polaroid ve negatifleri kullanarak farklı tekniklerle oluşturmuştur. Çalışmalarını bir yüzey üzerinde birleştirerek kolaj tekniğine Kübist sanatçılar gibi farklı açılardan yaklaşarak eserler üretmiştir (Görsel 1.78).

Görsel 1.78. David Hockney, “Boya Arabası La”, 40 x 60cm, Fotoğraf Kolajı, 1985

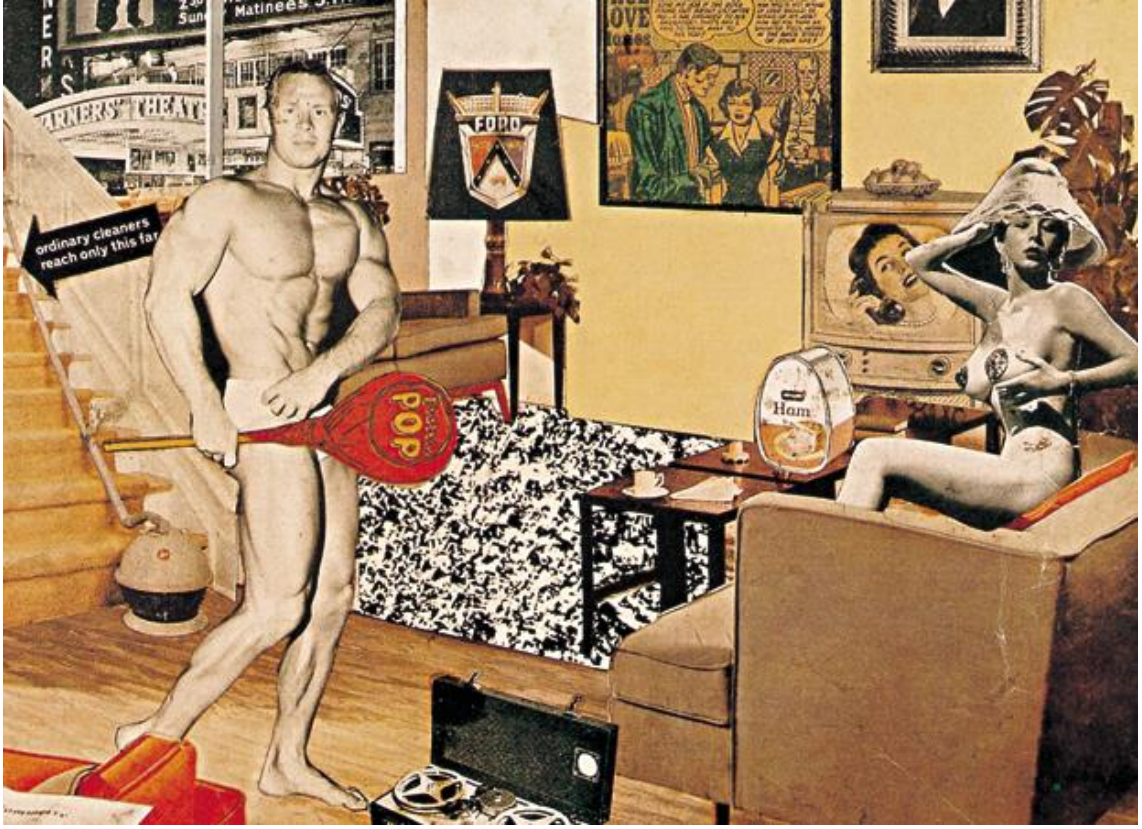

Görsel 1.79. David Hockney, "Eski Bir Hizmetçi ile Evlenir", Kağıda Gravür ve Sulandırıcı, 1961

Kübizmin başlattığı ve Dada'nın zirveye taşıdığı kolajı anlatımlarında büyük ölçüde kullanmakta olan Pop Art, yeni bir imge yaratma ihtiyacı duymadan günlük hayatın sıradan nesnelerini sanat eseri olarak önümüze getirmektedir.

Richard Hamilton'un Londra'da "İşte Yarın" adlı sergide yer alan "Bugünün Evlerini Bu Kadar Farklı, Bu Kadar Cazip Kılan Nedir?" adlı kolaj çalışması Pop Art'ın ilk ve en çarpıcı örneği olarak kabul edilmektedir (Görsel 1.80). Ayrıca bu eser serginin afişi için tasarlanmış bir kolajdı. Sanatçı kolaj ve fotomontaj tekniklerini kullanarak popüler kültürü çarpıcı bir şekilde bizlere sunmaktadır.

Richard'a göre "Pop-Art'a kaynak olacak bir kitle, medya nesnesinin birtakım özelliklere sahip olması gerekir. Bunlar Popüler, kısa ömürlü, sonsuzluk amacı gütmeyen, kolayca unutilan, genç, fantezi dolu, seksi, nesnel, büyüleyici ve ticari"dir (Z.A.Tunç, 2003, s.118).

Görsel 1.80. Richard Hamilton, “Bugünkü Evleri Bu Kadar Farklı, Bu Kadar Cazip Kılan Nedir”, 1956

Görsel 1.81. Richard Hamilton “Moda Plakalı” Litografi, Serigrafi, Kakao ve Kağıt Üzerine Kozmetik, 1969-1970

Richard Hamilton'un "Bugünün Evlerini Bu Kadar Farklı, Bu Kadar Cazip Kılan Nedir?" adlı kolajı için "Fetiş nesnelerin yapıtta böylesi yığılması bir eleştiriden çok, çağdaş insanın gerçeğini ve doğal olarak aynı zamanda sanatçının gerçeğini oluşturan imgelerin betimlemesidir" (S.Germaner, 1997, s.11).

"Kolaj ve birleştirme örnekleriyle ünlü olan Robert Rauschenberg'in kombinasyonlarına almış olduğu somut nesneler, Action Painting'in öznelciliğine karşı soyut sanatın yitirmiş olduğu nesnelciliğinin anlamını, yeniden ele geçirdiği öne sürülebilir" (Ç.Karahan, 2003, s.33).

Rauschenberg "50'li yılların sonunda "transfer drawings" denilen resimler yapmıştır. Bunlar gazete ve reklam fotoğraflarını aynadaki görüntüleriyle resim kağıdına olarak uyguladığı kolajlardı. Biçimsel yönden çalışmalarında imgeler, kolaj parçaları ve nesneler yan yana ya da üst üste düzenlemek yerine, yığılmış ve birikmiş izlenimi vermektedir" (S.Öztürk, 2011, s.39). Sanatçının diğer önemli eserleri "Eksen", "Bahis", "Rebus" kolaja örnek verilebilir.

"Rauschenberg'e göre insan eline geçen her şeyle resim yapabilirdi; sanatçı bu bakımdan, yerleşik değerlere açıkça uygun düşmeyen malzemelerden sanat yapmaya aynı ölçüde ilgi duyan Dubuffety'le benzer bir yaklaşım içindeydi. Ancak Rauschenberg, tamamen farklı nesneleri bir araya getirerek bu düşüncüyü daha da ileri götürdü ve sanat eserini, bir düşüncenin doğrudan ifadesi olmak yerine, izleyicinin imgeleminin içine yerleşebileceği, ihtimallerle dolu bir tür labirent haline getirdi" (L.E. Smith, 2004, s.232).

"Çıkış noktaları Duchamp ve Kurt Schwitters'in çalışmaları olan birleşik resimler, Rauschenberg'in bir Neo Dadacı olarak tanınmasına neden oldu. Dada hareketinin şüphesiz Rauschenberg'in yapıtlarında (gerçi bu çalışmalar, ortaya çıkan sonuçları anti-entelektüel ve şişirilmiş bulan Duchamp'ı rahatsız ederdi) etkisi büyüktü. Ancak birleşik resimlerin en önemli yönü, yapılmış nesnelerden çok seçilmiş nesnelere vurgu yapmaları değil; malzemeler arasında bir tür hiyerarşi bulunduğu – örneğin, resimlerin esas olarak boya ve tuvalle üretildiği – düşüncesine yönelttikleri saldırıdır" (L.E. Smith, 2004, s.232).

Robert Rauschenberg'in yapmış olduğu "Şunun Bunun Kuvvetli ve Gürültülü Patırtılı Derlemeleri" adlı resimler dizisinde boya, hazır buluntu nesnelerle, günlük kullanım eşyaları içerisine dahil ettiği dış macunu gibi malzemeleri de boya niyetine kullanarak yaptığı kolaj ve asamblaj tekniği ile rastlantısallığa da yer veren sanatçılardandır. Eserlerinden en çarpıcı olanı 'Yatak' isimli eseridir (Görsel 1.82). Ancak bu kez imge ressamca bir tavır, bir resmetme biçimi ile değil de kolaj bir nesne

olarak ve odaksız bir kompozisyon, içeriksizleştirilmiş biçimler; sanki rastlantı sonucu bulunmuş gibi yüzeyde yer almaktadır (H.Gürsoytrak, 2003, s.105). Ayrıca "...eksiksiz bir Amerikan çöp tenekesi gibi görünen sergi de "galeri izleyicisi, Kübistler'den bu yana kolajlara alışkındı ama Rauschenberg, bu sanatı Picasso ve Braque'ın uslu kolajlarının çok ötesine götürüyordu (M.Ragon, 2009, s.169). Combine painting gibi kolaj örnekleri veren sanatçılardandır.

Görsel 1.82. Robert Rauschenberg, "Yatak", 1955

Sanatçının "Factum I" ve "Factum II" adlı resimleri Soyut Dışavurumculuğa özgü fırça darbelerinin kullanıldığı imgeleri taşımaktaydı. Eseri için "...biri ve diğerinin duygusal içeriği arasında fark ne olabilirdi? Onları boyadıktan sonra farkı söyleyemem. Duchamp'ın "hazır yapım"ları gibi bu çift sanat nesnesinin biriciklik fikrini baltalar" (J.Fineberg, 1998, s.84-88) yorumunu yapmıştır.

Görsel 1.83. Robert Rauschenberg, "Factum I. Factum II", 1957

Görsel 1.84. Robert Rauschenberg, “Denize En Çok Görüş Bölümü”, Renkli Serigrafi ve Kolaj, 1979

Jasper Johns; “elementler, dış kaynaklı, gerçekçi, kişiselleştirilmemiş, geleneksel, önceden biçimlendirilmiş” olarak tanımlamıştır. Verilen basit bir yapı içerisinde bir karmaşa yaratmanın mümkün olduğunu gören Johns “Dizayn edilmiş Amerikan bayrağını kullanmak benim için büyük bir ilgiydi. Çünkü onu dizayn etmek zorunda değildim. Böylece hedef tahtaları gibi zaten zihinde bilinen benzer şeylere devam ettim” (J.Carpenter, 1977, s.221-221) açıklamasında bulunmuştur. “Bayrak” isimli eserinde kontraplağa monte edilmiş tuval üzerine gazete şeritleri yapıştırarak üzerine bal mumu ile boya pigmentleri karıştırıp Amerikan bayrağı biçimini veren sanatçı bal mumu sayesinde onu yer yer görünür kılmıştır (Görsel 1.85).

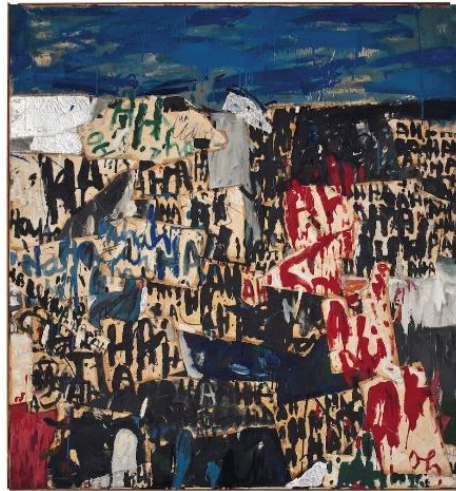

Görsel 1.85. Jasper Johns, “Bayrak”, 1955

Görsel 1.86. *Jasper Johns, "Hedef", Litograf, 1960*

Rauschenberg ve Johns'un eserlerinin "Neo-Dada" olarak adlandırılması başta Duchamp olmak üzere diğer bazı Dadacıları öfkelenmiştir. Hapgood ve Rittner'e göre, "Duchamp'ın 'hazır nesne' fikri fabrika ürünlerinin sanat objesi olarak dizayn edilmesi ve günlük materyal parçaları ve atıkların bileştirildiği Schwitters'in kolaj tekniği, 1950'lerin genç Amerikalı ve Avrupalı sanatçıları en güçlü Dada dürtülerini canlandırmıştır. Çalışmaları önemli derecede farklı görünmesine rağmen sanatçıların neredeyse hepsi ya Duchamp'ın ironi ve ince zekaya doğru dönüştürdüğü daha kavramsal yaklaşımı ya da Schwitters'in daha formalist estetik stiline kesin bir şekilde benzeyen çekimi, Neo Dadaist olarak karakterize edilmiştir" (S.Hapgood-J.Rittner, 1995, s.63-70). Allan Kaprow atık nesneleri kullanarak kolaj ve asamblaj tekniğinde eserler üretmiştir, örnek eser "Yeniden Düzenlenebilir Paneller"dir (Görsel 1.87).

Görsel 1.87. *Allan Kaprow, "Hysteria", Tuval Üzerine Yağlıboya, Gümüş Folyo ve Kumaş Kolaj, 1956*

Tom Wesselmann soyut dışavurumcu üslubundan zamanla vazgeçip kolaja yönelen sanatçı gazeteler, kumaşlar, yapraklar ile doku ve renkleri için malzeme kullanırken sonra boyayla birlikte gerçek nesneleri devreye sokmuştur. "Banyo-3" adlı eserinde yağlı boya resmin önüne gerçek bir duş perdesi, çamaşır sepeti, banyo kapısı ve paspas koyarak gerçek mekân yanılsaması yaratmıştır. Birebir boyutta derinlik oluşturarak resmettiği banyonun duş bölümü ile duşunu yeni bitirmiş, kurulan çıplak kadın imgesiyle de bu yanılsamayı desteklemiştir (Görsel 1.88).

Görsel 1.88. Tom Wesselmann, "3 No'lu Küvet Kolajı", 213 x 270cm, 1963

Andy Warhol, Marilyn Monreo, Elvis Presley gibi popüler sanatçıları veya Mao, Lenin gibi liderlerin fotoğraflarını baskıyla çoğaltmış, insan imgesini mekanik bir forma sokmuştur (Görsel 1.90). Yöntem olarak ipek baskı tekniğini kullanan sanatçı bir fabrika kurmuş ve seri biçimde resimler üretmiştir. "Pop-art'ın reklam estetiğini yeniden üreterek Amerikan tüketim kültürüne yaptığı referans, Duchamp'ın hazır-nesnelerindeki fikrinin tekrarı gibi..."dir (P.Bürger, 2017, s.28). Sanatçı ise "Bir makine olmayı istediğim için bu şekilde resim yapıyorum" (N.Lynton, 2015, s.294) diye kendini ifade etmiştir. Reklam ve tasarım dünyasında yer alan Coca-Cola, Campbell's Konserveleri, deterjan kutuları vb. sık tüketilen nesneleri sanat dünyasına sokmuştur (Görsel 1.89). İki boyut yanında gerçek mekânda üç boyutlu nesnelerde sunmuştur. Suntadan yapılmış ve üzerine ipek baskıyla yazı ve resimlerinin basıldığı üst üste konulmuş, "Brillo Kutuları" izleyicide gerçek izlenimi bırakmakta. Gerçeğinden onu ayıran malzemenin yanında Duchamp'ın çeşmesi gibi "onların bir sanat ortamında sanat yapıtı niyetiyle sergilenmeleridir ki bu açıdan (kendisi telaffuz etmemiş olsa bile), kavramsal sanatla akrabadır"(M.Yılmaz, 2013, s.190).

Görsel 1.89. Andy Warhol, "Campbell's Soup Cans (Campbell'in Çorba Konserveleri)", 1962

Görsel 1.90. Andy Warhol, "Marilyn Monroe", Serigrafi Baskı, 91.5 x 91.5cm, 1967

R.B.Kitaj kolaj ve yağlıboya tekniklerini birlikte kullanmıştı. Rosa Luxemburg'un "Öldürülmesi" adlı eserinde kolajı, Ekspresyonist tarzda fırça vuruşları ile politik ve kültürel tartışma konularındaki duygu ve düşüncelerini teknikle ifade etme çabasına girmiştir (Görsel 1.91).

Görsel 1.91. RB Kitaj, "Rosa Luxemburg'un Öldürülmesi", Tuval Üzerine Yağlı Boya, Mürekkep, Grafit ve Kağıt, 1960

2.7. Yeni Gerçekçilik

Yeni Gerçekçilik 1960 yılında Fransa'da sanat eleştirmeni Pierre Restany öncülüğünde César, Arman, Yves Klein, Jean Tinguely, Daniel Spoerri, François Dufrène, Raymond Hains gibi sanatçılar kurmuştur. Kendini "gerçeğin algılanmasına yeni yaklaşımlar" (S.Germaner, 1997, s.18) diye tanımlayan Yeni Gerçekçilik grubu, 1961 tarihinde Paris'te "J" galerisinde bir sergi açmış ismini "Dada'nın 40 Derece Üstünde" (M.Ragon, 2009, s.136) olarak belirlediklerinde Duchamp'ın hazır nesnesi daha da anlamlı kılınmış, sanatta yeni ifadelerin temel yapı taşı olduğunu ispatlamışlardır. Ele aldıkları başlıca konular ise "Dünyaya bakış açısı, karşı çıkış, gelip geçiciliğin bilinci,

teknolojiden yararlanma, yaşanan anı sahiplenme, günlük yaşantının şiirselliği, yeni gerçekçi sanatçıların ele aldığı başlıca..." konulardır.

Daniel Spoerri Yeni Gerçekçilik akımının içinde de yer almış asamblaj ve kolaj tekniğinde çalışmalar yapmıştır. "Daniel Spoerri, İsviçreli bir sanatçı ve Romanya'da doğdu. Spoerri, "Tabak resimleri, gümüş eşyalar ve gözlükler de dahil olmak üzere, bireyler tarafından yenen yemek artıkları gibi bir grup nesneyi yakaladığı 'trampet-resimleri' ile bilinen bir dizi meclis veya obje sanatı ile tanınır. Masaya veya panoya sabitlenir, bunlar daha sonra bir duvarda görüntülenir. Ayrıca masasında bulunan tüm nesnelerini, her biriyle tanımlayan, tuzak resimlerine edebi bir benzetme yapan 'Topografie Anécdotée du Hasard (Anekdotlu bir Şans Topografisi)' adlı kitabıyla büyük beğeni topladı. Kişisel hatıraları nesne tarafından uyandırıldı" (http-9). (Görsel 1.92-1.93-1.94)

Görsel 1.92. Sol Görsel, Daniel Spoerri, "Nesil Şiirleri", 1959-1960

Görsel 1.93. Orta Görsel, Daniel Spoerri, Kolaj Kağıt Üzerine Çeşitli Malzemeler, 20 x 18cm

Görsel 1.94. Sağ Görsel, Daniel Spoerri, Kolaj Kağıt Üzerine Çeşitli Malzemeler, 20 x 18cm

Hains ve Dufrène ise bir dönem reklam panolarına odaklanarak kolaj ve dekolajlar yapmışlar. Tuval, ahşap ya da metal panolar üzerine posterler yapıştırmışlar sonrasında kimi yerlerini söküp dekolaj tekniğinde rastlantısal soyut kompozisyonlar oluştururken kimi zaman da yine posterleri kullanarak kolaj tekniğinde çeşitli eserler üretmişlerdir.

"Raymond Hains Fransız bir ressamdı. Raymond Hains, Saint-Brieuc'ta (Côtes-d'Armor) doğmuş ve Paris'e gelmeden önce Rennes'deki Ecole Nationale des Beaux-Arts'ta okumuştur. Sanatçı tarafından "Hipnoz" fotoğraflarının ilk sergisi ve sokaklardan parçalanmış posterlerle bir çalışma grubu başlatılmıştır. 1960 yılında Arman, Dufrène, Klein, Tinguely, Villeglé ve Yeni Gerçekçilik Manifestosu Pierre Restany ile birlikte imza atmıştır. Ancak kısa sürede dilini, analogiyi, şans ve tesadüf araçlarını kullanarak

kendi araştırma hattını geliştirme hareketinden uzaklaşmış ve bu farklı öğeler arasındaki gizli bağlantıları ortaya koymuştur. 1950'lerden itibaren Hains, Paris'in ilk Bienali olan Kassel'deki "Documenta IV" gibi birçok sergiye ve uluslararası etkinliklere katılmıştır. Milano ve Paris'teki Yeni Gerçekçilik'in ilk gösterileri, Centre Georges-Pompidou'daki 'Paris-Paris' ve 'Paris-New York' ile Köln'deki 'Westkunst' ve 'Bilderstreit' sergileridir. Eserleri, Fransa ve yurt dışındaki çeşitli müzelerde sunulmuştur. 1997 yılında Kurt Schwitters Ödülü'ne layık görüldü. Onun hakkında birçok ünlü sanat eleştirmeni eserleri hakkında birçok kitap yazmıştır" (http-10).

Görsel 1.95. Raymond Hains, "Sin Titulo(Adsız)", 200 x 200cm, Demir Levha Üzerine Yırtık Afiş, 1959

2.8. Minimalizm

"Minimalizm terimi ilk kez 1965 yılında Richard Wollheim'in Art Magazine'de yayımlanan Minimal Sanat adlı makalesinde dile getirilmiştir" (S.Germaner, 1997, s.41). Akımı temsil eden sanatçılar genellikle heykele yönelip hazır endüstriyel malzemelerle büyük eserler üretmişlerdir. Donald Judd ilk çalışmalarında tuval üzerine çeşitli malzemeler yapıştırarak kolaj tekniğinde rölyefler yapmış ancak o da diğer sanatçılar gibi heykele yönelmiştir. Minimalizm'de giderek sadeleşen hazır- nesne, Kübizm'de başlayan kolaj tekniğinde olduğu gibi nesnenin temsili değil; genellikle nesnenin bizzat kendisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.9. Yoksul Sanat (Art Povera)

Yoksul sanat Kübizim ve Dada'nın malzeme sınırlarını aşarak canlı hayvanları da kullanmaya başlamışlardır. Kavramsal temelli sanat hareketinin 1960'ların ortasında İtalya'da görülen "Arte Povera" yani "Yoksul Sanat" hareketidir.

“Boetti Arte Povera sanatçılarının geleneğe, mantığa, yapısalcılığa ve teknolojiye karşı olmalarına rağmen Alighiero Boetti “Mappa” adlı işi ile gayet gelenekçi bir yaklaşımla dev bir kilim üzerine sınırlar ve nehirleri gösteren bir harita dokuttu” (http-44). (Görsel 1.96)

Görsel 1.96. Alighiero Boetti, “Mappa”, 1983

Sanatçıları geleneksel estetik kuralları, akılcılığı, yapısalcılığı, geleneği ve teknolojiyi reddediyor; tarihi tersine döndürerek ilkele ve doğal olanı öne çıkarıyor. Bu sanatçılardan biri de Mimmo Paladino’ydü (Görsel 1.97).

Görsel 1.97. Mimmo Paladino, Dört Kartonun Seloteyle Yapıştırılmasıyla Ortaya Çıkmış Bir Resim

2.10. Fluxus

"I. Dünya Savaşı'ndan sonra Dada neyse, II. Dünya Savaşı'ndan sonra da Fluxus odur diyebiliriz. İkisi de burjuva sanatına ve kurallara bağlı bir estetiğe kafa tutar" (R.Şahiner, 2008, s.52). Anti-sanat olan Fluxus, sanat piyasasına da karşı çıkmaktadır. Fluxus, önceden hazırlanmamış, rastlantıya önem veren ve estetiği hiçe saymaktadır. Maciunas, "Hazır-nesne fikrini Marcel Duchamp'dan, kolaj fikrini Dadacılarıdan. Bunların hepsi, John Cage'le sonuçlandı." diyerek, Cage'in hazır-nesne fikrini hazır-ses kullanarak genişlettiğini, Fluxus sanatçılarınsa hazır-nesneyi hazır-eyleme dönüştürdüğünü söylemiştir" (A.Antmen, 2008, s.204). Alman Wolf Vostell panolarındaki yırtık afişleri kolajlarında kullanarak, "dekolaj" ismini vermiş ve bu yöntemle "happening"ler gerçekleştirmiştir (Görsel 1.98).

Görsel 1.98. Wolf Vostell, "Coca-Cola", 82-5 / 8 x 122cm, Dé-Kolaj, Masonit Üzerine Kağıt, 1961

2.11. Video Sanatı

Video sanatının ilk olarak, "...1965 yılında Kore asıllı Amerikalı sanatçı Nam June Paik'in (1932–2006), piyasaya sunulan taşınabilir ilk video kayıt cihazı Sony Portapak, model kamerayı satın alıp yaptığı ilk çekimi New York'ta bir mekanda sunması gösterilmektedir. Video sanatı için bir 'milat' olan bu olay, "tanımlama ve tarihselleştirme" açısından uygun görülmektedir" (F.Arapoğlu, 2008, s.245-261). Video sanatında eyleme tanıklık etme, deneysel video ve video yerleştirme bulunmaktadır.

Nam June Paik, video yerleştirme çalışmalarında lazer diskler, on üç inçlik monitörler gibi teknoloji donanımı bir araya kullanmıştır. Toplam 70 adet monitörden oluşan çalışmasında Özgürlük Heykeli görüntüleri ve Amerika başkanlarının görüntüleri

sergilemiştir. Kolaj tekniğı ile yaptığı bayrak resimlerini andıran çalışmalarında, asamblaj tekniğinde üç boyutlu teknolojik nesneleri toplayarak elektronik resimlere dönüştürmüştür. Paik, televizyonu kendi içeriğinden koparıp bir tuval gibi kullanmıştır (Görsel 1.99).

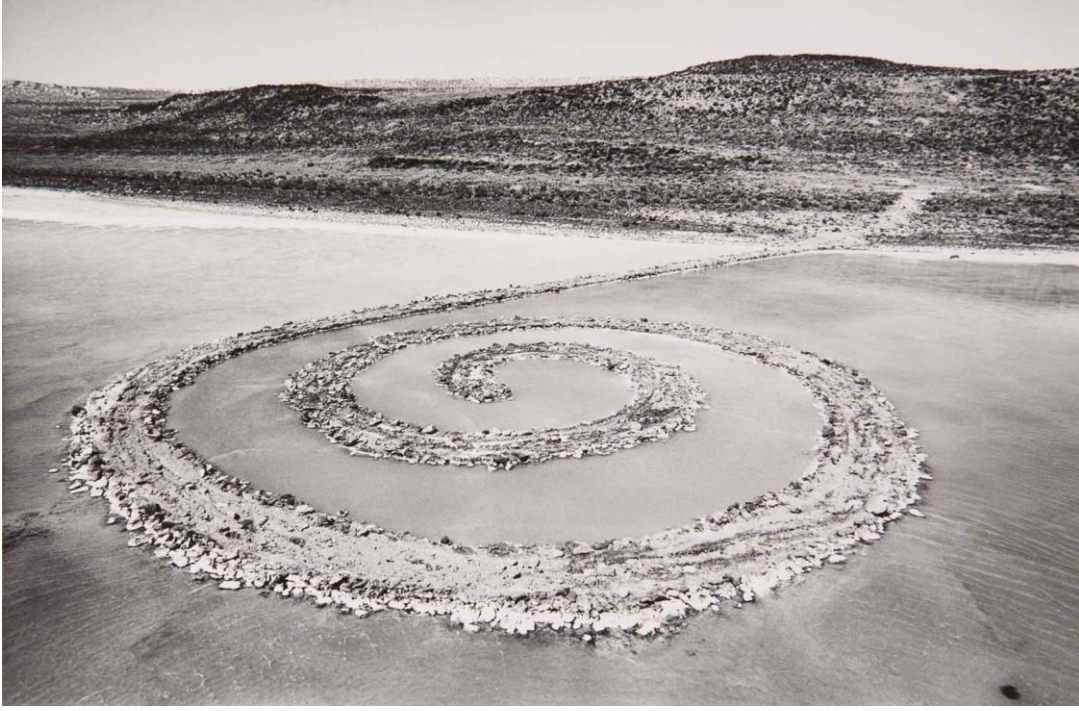

Görsel 1.99. Nam June Paik, “İsimsiz”, 1993

2.12. Arazi Sanatı

20. yy.da kolaj ve asamblaj tekniğı, Arazi sanatında nesne yerine doğal malzeme kullanılmış, tuval yerine kendini yeryüzünde göstermiştir. Yapıştırma ve monte etme ile birleştirme söz konusu değildir. Ancak sanat dışı nesnelerin toprakta, suda, taşta bir araya getirilerek eser oluşturulması söz konusudur. Smithsonian'un tonlarca toprağı gölün üzerine taşıyarak oluşturduğu çalışma ve Heizer'in çölde betonla şekillendirdiğı büyük

taş kütlesini zemine yerleştirmesi; Picasso'nun tuvallerine yerleştirdiği ip gibi, kolajdır. Tek farkı tuval değil de yeryüzünün kullanılmasıdır.

Görsel 1.100. Robert Smithson, “Spiral Jetty ,(Spiral İskeleyi)” Rozel Noktası, Büyük Tuz Gölü, Utah, Kara Bazalt Taşı, Tuz Kristalleri, Toprak ve Su, 1.500 Ft Uzunluğunda ve Yaklaşık 15 Ft Genişliğinde, 1970

2.13. Kavramsal Sanat

Kavramsal sanatta artık kolaj bir düşüncenin ürünü olarak karşımıza çıkmakta yerini daha çok hazır-nesneye bırakmaktadır. Duchamp'ın sansasyon yaratan pisuarı bu gelişimin en büyük etkenidir. 1961 yılında Henry Flynt tarafından dile getirilen özellikle Duchamp'ın bu hazır-nesnesi "Çeşme" adlı yapıtının sorgulanmasından beslenmektedir.

Nancy Atakan'a göre, "ABD'de Kavramsal Sanat, (...)Duchamp'ın, Jasper Johns, Rauschenberg, John Cage ve Merce Cunningham'ın çalışmalarıyla yorumladıkları ve yaygınlaştırdıkları düşünceler üzerine kurulmuştur" (N.Atakan, 2008, s.10).

"...1967 yılında "Paragraphs on Conceptual Art" ve 1969'da "Sentences on Conceptual Art" adlı yazıları yayınlayan Sol Le Witt, "Düşünceler sanat yapıtları olabilir" (S.Germaner, 1997, s.48) diyerek kavramsallığa vurgu yapmıştır.

Kavramsal Sanat'ta da birçok hazır nesne işlem yapılmadan sunulmaktaydı. Örneğin; Kosuth'un sandalye, saat ve masayı olduğu şekliyle sadece yazı ve fotoğraf

ekleyerek sunması. Anlatılmak istenen kavram, duvarın önünde fotoğraf, nesne ve nesnenin tanımı ile bir kolaj oluşturmaktadır.

Görsel 1.101. Joseph Kosuth, "Bir ve Üç Sandalye", 1965

Joseph Kosuth "Duchamp'ın hazır-nesnelerinden sonra, sanatın odak noktası biçimbilim sorunu olmaktan çıkarak işlev sorununa dönüşmüş; bir başka deyişle, vurgu görüntüden kavrama kaymıştır" (N.Atakan, 2008, s.10) demektedir.

2.14. Yeni Dışavurumculuk

Farklı arayışları benimseyen "...çoğu Berlin'den olan bir grup ünlü sanatçı 1980'lerin başında tek bir grup olarak fark edildi ve dikkate alındı. Alman modernizminin esas hareketi olan resimsel stratejiye geri dönüşün en yaygın olarak adlandırılması, Die Neuen Wilden'da (Yeni Dışavurumcular)..." (A.Huyssen, 1989, s.25-45) görülmektedir.

Julian Schnabel, tuval üzerinde "Yeniden Resim", "Yeniden Boya" eserlerine kırılmış tabak parçaları, keçe vb. nesnelerden de eklemekten vazgeçememiştir. Boya, iki ve üç boyutlu nesneler ile tuval üzerinde kolaj ve asamblaj eserler oluşturmuştur. Boyayı harmanlayan sanatçı, resimlerinde doku elde ederek kabartmalar oluşturmuştur (Görsel 1.102).

Görsel 1.102. Julian Schnabel, “II Yağ”, 192 x 192cm, Muşamba Üzerine Gesso, 1988

Anselm Kiefer, doğal malzemeleri kullanmayı tercih edip büyük boyutlu eserler üretmiştir. Çalışmalarında yağlı boya, saman, asfalt, paslı demir, toprak, kurşun, hasır, kum, moloz, kül, kan vb malzemeleri kendi çektiği fotoğraflarla ağaç baskıları bir arada kullanarak üst üste kolajlar üretmiştir. "Wayland'ın Şarkısı" eserinde yoğun boya ile saman, kurşun, gümüş jelatin, fotoğraf gibi hazır malzeme kullanıp kolaj üretmiştir (Görsel 1.103).

Görsel 1.103. Anselm Kiefer, Dans “Wolundlied-Wayland Şarkısı”, 280 x 380cm, Petrol, Emülsiyon, Saman, Kurşun Anadı ile Tuval Üzerine Fotoğraf, 1982

2.15. Yeni Kavramsalılık

1980'li yıllarda Yeni Kavramsalcılar hareketi, Postmodern kuramların giderek yaygınlaşması ve modernizmin getirmiş olduğu temel kavramların sorunlaştırılması ile

ortaya çıkmıştır. Modernizm sonrası ve ötesi anlamına gelen Postmodernizm "orijinallik", "özgünlük" gibi modernist yaklaşımları yadsıyarak "...kitle üretiminin mantığını kavrayan, farklı üslupları, dolayısıyla da farklı zamansallıkları üst üste çakıştıran bir anlayıştır. Tekillliğin yerini çoğulluğun aldığı, seçmeciliğin yerini devşirmeciliğe bıraktığı bir üslup olarak görölmektedir" (H.B.Kahraman, 2005, s.196).

Postmodernizm, tek sanat dalının üstünlüğünü benimsememektedir. Bağlamını, resim, heykel, enstalasyon benzeri disiplinlerarası anlayış üzerine temelini kurmaktadır. Postmodern Yeni Kavramsalcılık anlayışı, var olana yeni anlamlar yüklemeyi ve sorgulatmayı tercih etmiştir.

Damien Hirst sanat nesnesi üretmek yerine esere yeni anlamlar yüklemeyi tercih etmiş ölüm, yaşam ve doğa temaları ile çalışmıştır. Çok tepki alan ve pahalı işleriyle bilinen sanatçının işlerinde ölü hayvanları formaldehitte birlikte plexiglasslar içinde sergilemesidir. Diğer eseri ise 18 ayda tamamlanan 18.yy.dan kalma kafatasının üzerine 8601 adet pırlanta kullanarak altına da 52,5 karatlık bir pembe elmas yerleştirdiği "Fort He Love of God" adlı kolaj tekniğindeki eseridir (Görsel 1.104).

Görsel 1.104. Damien Hirst "Tanrı Aşkına, İnan", 2007

Wangechi Mutu kolajın kraliçesi olarak adlandırılan Kenyalı sanatçı eserlerinde Batı ve Afrika ülkelerinin mitlerini bir arada kullanırken cinsel ve etnik kimliklerle ilgili konularını moda ve porno dergilerden kestiği kolajlarıyla tamamlamaktadır (Görsel 1.105).

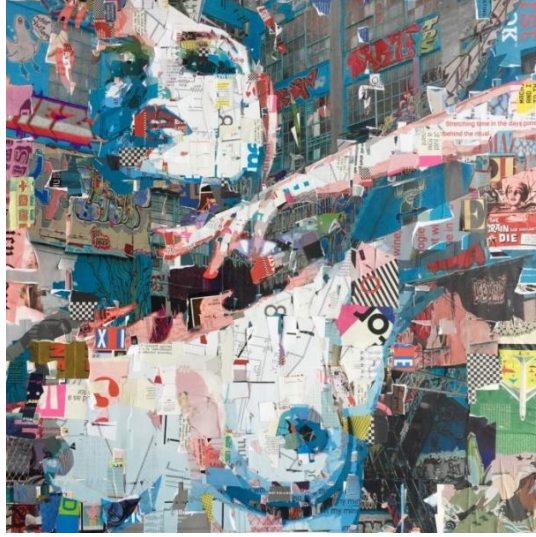
Görsel 1.105. Wangechi Mutu, “Sen Benim Güneşimsin”, 24 x 36cm, Kağıt Üzerine Kolaj Resim, 2015

Urs Fischer buluşmuş izmaritler ve meyve, sebzelerle Hollywood sanatçılarının portrelerinin üzerine yerleştirdiği kolajlarıyla mizahi bir yaklaşım sergilemektedir. (Görsel 1.106)

Görsel 1.106. Urs Fischer, “Tarihi Sorun”

Derek Gores dergilerden topladığı parçalarla popüler kültürde yer edinen objelere ve kadın figürüne ağırlık vererek canlı renk seçimleriyle küçük parçaları birleştirerek kolaj eserlerini oluşturmaktadır. 2010'da Londra'da 40 önemli sanatçı içerisinde yeni güncel hareketi belirleyenlerden biri olarak gösterilmektedir (Görsel 1.107).

Görsel 1.107. Derek Gores, *“Beş Pointz Fierce”*

Blake Show ve Bruna Levy ise dijital videolar oluşturmuşlardır. Bunları oluşturulurken kolajı duvarlara çizdikleri gölge çizimleri video ile birleştirerek elde etmişlerdir (Görsel 108).

Görsel 1.108. Blake Show, *Eserinden Kesit*

3. TÜRKİYE’DE KOLAJIN GELİŞİMİ VE BASKİRESME YANSIMALARI

Türkiye’de Batılı anlamdaki ilk resim anlayışı Osmanlı Dönemi’nde Osman Hamdi Bey’in 1883’te Sanayi-i Nefise Mektebini kurmasıyla başlamıştır. 1950’li yıllara kadar çeşitli sanat eğitimi verilen kurumlar açılmıştı ancak bu kurumlar yeterince gelişim göstermeyi başaramamıştır. 1929’da Müstakiller (Müstakil Ressamlar Birliği) ile Türkiye’de sanatsal anlamda etkilerini bırakan gruplar oluşmaya başlamıştır. 1933’ten 1950’ye D Grubu yurt dışındaki izlenimlerinden etkilenip Türkiye’de bunları uygulamaya geçirmektedirler. 1941’de D Grubu’na karşı Yeniler Grubu Batı’ya duyulan ilgiye tepki gösteren eserler üretirken, 1947’de 10’lar Grubu öze (minyatür ve Türk motiflerine) yönelmektedir. 1959’da Yeni Dal Grubu, 1961’de Siyah Kalem Grubu, 1964’te Yeni Figürasyon ve 1967’de Akatünvel gibi özgün sanat temelli gruplar birbiri ardına ortaya çıkmaktadır. Türkiye’deki sanat anlayışlarının Batı’yı yakalama çabası bu grupların aktiviteleri ile gerçekleşmeye başlamıştır.

Müstakiller, D Grubu gibi çeşitli sanat grupları da Türkiye’de kendini tanıtmış ve bu gruplardaki sanatçılar ağırlıklı olarak Batı sanatını anlamak için yurt dışında eğitim görmüş ressamlardan oluşmaktaydı. Fakat Türkiye’de Batı sanatları yaşanan dönemlerden daha geç anlaşılmalı ve bu alanlar üzerinde eserler geç üretilmeye başlanmıştır. Kübizm’de sanatçılar teknik boyama yöntemlerinden etkilenip bu açıdan Kübizm’i ele almaktaydılar. Bu sebeple kolajı Türkiye’de ilk özümseyen sanatçılar 1950’li yıllarda soyut sanatın ilk temsilcileri olmuştur. Kolajı tam anlamıyla kullanmadılar yine de bu sanatçılar “boyada kolajsalılık” etkisiyle eserler üretmeyi tercih etmişlerdir. Sabri Berkel, Zeki Faik İzer, Lütfü Güney ilk Türk kolaj sanatçıları olarak önümüze çıkmaktadır. 1960’lar da ise Özdemir Altan, Altan Gürman, Burhan Doğançay gibi sanatçılar Pop Art ve Nouveau Realizm (Yeni Gerçekçilik) akımlarından etkilenip kolaj eserler üretirken Ergin İnan, Utku Varlık, Erol Akyavaş ise Doğu dinlerinin etkisindeki mistisizmden ilham almışlardır. 1980’li yıllarda adından çokça söz ettiren Bedri Baykam karşımıza çıkmış, 1990’lar sonrasında ise güncel sanatla birlikte kolaja başvuran İnci Eviner, İlhan Önürmen, Şevket Sönmez, İlgin Veryeri, Ömer Uluç gibi genç sanatçılar yeni arayış ve yöntemlerle bizleri kolajla buluşturmaya devam etmektedir.

3.1. Lutfü Günay

Lutfü Günay soyut resim öncüsü olarak ilk kolaj tekniği kullananlardanır.1969 “Resim ve Kolaj” adlı sergisinde bu konuya ilgisini vurgulamış ve eserlerinde kum, kül, talaş, afiş, gazete kağıdı, plastik, demir gibi malzemeleri kullanmıştır. Doğadan soyutlamalara yönelmiş doku hissi vermek için “abstre” kolaj işlerini üretmiştir. Sanatçı doğada kolayca bulunan ve doğa ile bütünleşen kolaj malzemeleri kullanmıştır. Bunların yanında kullandığı teneke parçalar ile de paslanmanın direnişini anlatmayı hedeflemiştir.

3.2. Adnan Çoker

Lutfü Günay ve Adnan Çoker 1953’te “Orijinal Sergi” adlı soyut sanat sergilerinde de kolaj işler sergilemişlerdir. Cemal Bingöl ve Cemil Eren de soyut denemelerde kolajdan faydalananlardandı. Adnan Çoker 1953 ve 1954 yılları arasında ağırlıklı kolajlarını çoğaltmıştır (Görsel 1.109).

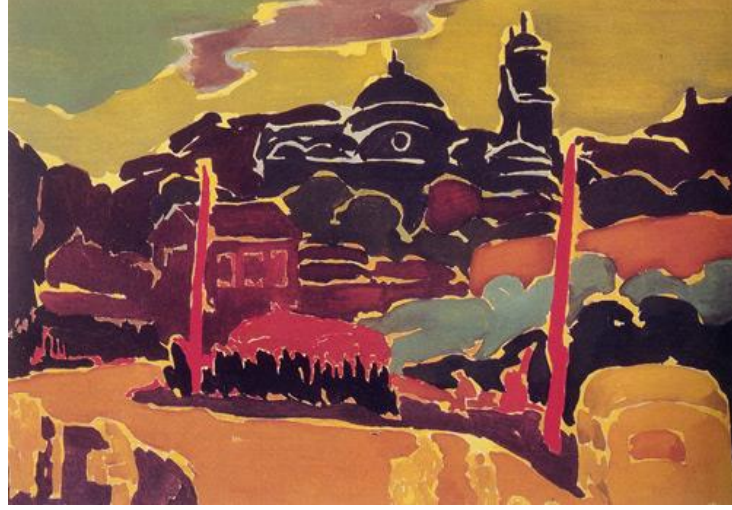

Görsel 1.109. Adnan Çoker, “Un Rebelle-Başkaldıran”, Gri-Mavi Ingres Kağıdı Üzerine Kolaj ve Yağlı Paster, 1965, Eski Gültekin Elibal Koleksiyonu

3.3. Sabri Berkel

Sabri Berkel 1939’ta Leopold Levy’nin başında bulunduğu gravür atölyesine asistan olarak atanmış ve soyut eserlerini sanatçının işlerini inceleyerek biçimlendirmiştir. “Taksim Meydanı” adlı eserindeki “kolajsallık” sanatçının yönünü

belirlemiştir (Görsel 1.110). Sabri Berkel Matisse gibi makasla desen çizmek yerine boya ile kolaj yapmayı tercih etmiştir. Daha sonrasında doğu kaligrafisinden ilham alan sanatçı “Kedi Kubbeler I”, “Kubbeler II” adlı eserler üretmeye başlamıştır.

Görsel 1.110. Sabri Fettah Berkel, “Taksim Meydanı”, 70 x 100cm, Mukavva Üzerine Yağlıboya, 1947

3.4. Zeki Faik İzer

Zeki Faik İzer renk perspektifini kolajla deneyimlemiş, 1976’ya form ve renk dönemini oluşturan eserlerini kolajla çalışmıştır. Bunlar canlı ve tek renkli yüzeylerde oluşturulan tezat çizgisel parçalarla hareketlendirilmiş çalışmalardır (Görsel 1.111). 1982’de halılar dönemindeki sanatçı bir ritim arayışı içerisinde çeşitli uygulamalarını kolaj teknik çalışmalarından faydalananarak çeşitli teknikleri bu amaç uğrunda uygulamaya geçirmiştir. Özerlikle Matisse’nin ‘Jazz’ adlı albümünden etkilenerek birçok kolaj çalışması oluşturmuştur.

Görsel 1.111. Zeki Faik İzer, “Soyut Kolaj”, 62 x 48cm, Karton Üzeri Kolaj Ve Karışık Teknik, 1976

Batıdakine benzer bir Avangard sanatın Türkiye’de daha sonradan sonraya takip edilmesi ve geç bir dönemde soyut sanatın kabul görmesi kolajında geç bir dönemde anlaşılıp uygulanmasına yol açmıştır. Bu gelişime rağmen Doğu ve Batı sanatını özümseyen Sabri Berkel ve Zeki Faik İzer coşkulu ve lirik yaklaşımlarıyla Türkiye’de kolajın öncü sanatçıları olarak görülmektedirler.

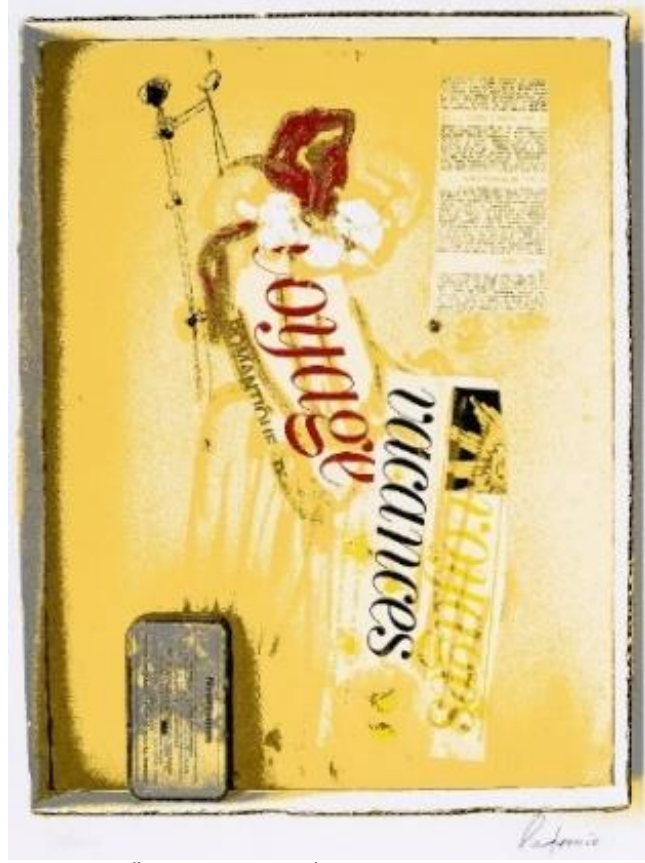
1960 ve 1970’li yıllarda Pop Art ve Nouveau Realizm (Yeni Gerçekçilik) akımları bu döneme kadar geç kalmış bir Türkiye serüvenine son vererek Batı ile aynı dönemde Türkiye’de de kabul görmüştür. Yaşanılan tüketim toplumunda tüketimi temsil eden akımların içinde kolaj en çok kullanılmakta olan teknik yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde Özdemir Artan, Burhan Doğançay ve Altan Gürman kolaj tekniğine başvurmuştur.

3.5. Özdemir Altan

Özdemir Altan’ın 1965’teki ‘Kral İnönü’ adlı eseri kolaj işlerinin ilk örneğiysen bu eserde “Papier colle” tekniği ile Schwitters gibi bir çok nesneyi raslantısal bir şekilde bir araya getirerek çalışmış ve rastlantısallıktan faydalanmıştır (Görsel 1.112). 1972 ve 1981 arasında kolaj eserler verirken gerçekçi döneminde fotoğraflardan, dergilerden oluşturduğu kolajı sadece kolaj eskiz olarak kullanmış eserlerini yağlı boya ile tamamlamıştır. Non figüratif anlayışla eser üreten sanatçı kolaj ve üç boyutluluk döneminde her türden malzemeyi tuvalin yüzeyine taşıırken; püskürme tekniği ile maskeleme şablonlar, gündelik malzemeler, öğrencilerin çöpe atılacak eski işleri, oyuncaklar, geometrik Türk mimari planları, çizimler, kaligraflar gibi birçok malzemeyi birleştirmiştir. Eserlerine vermiş olduğu “Sanskritçeyi İhmal Etmemeliyiz”, “Bombardımanın Sakıncaları” gibi isimlerde sanatçının işlerine güç katmıştır. Yaşamış olduğu ara dönemde “Çok Kişiyle Oluşturulan Panolar” adlı eseriyle birçok sanatçının eserlerinin birleşiminden oluşan 30 metrelik bu eserle “Her şey sanattır.” düşüncesiyle Özdemir Altan kendini ispatlayıp amacına ulaşmıştır.

Görsel 1.112.Özdemir Altan, “Soyağacı”, 69 x 98cm, Kağıt Üzeri Kolaj ve Karışık Teknik

Görsel 1.113. Özdemir Altan, “İsimsiz”, Serigrafi, 50 x 70cm, 2001

3.6. Burhan Doğançay

Burhan Doğançay espasın kolaj ile olan ilişkisini sorgulayan sanatçılardandır. Ona göre kolaj; “Birçok güncel sanatçı gibi benim de kolaj karşısında merakım uyandı. Benim için kolaj doğal bir teknik çünkü yirminci yüzyılın duvarlarının zaten kendileri dev kolajları kullandığım malzemeler genellikle gerçek duvarlardan alınma kirli posterler ve kağıtlar. Kolaj benim geçmiş ve şimdiki işlerimde üç boyutlu etki yaratmada mantıklı bir adımdı” (Di Stephen Lauro ‘Doğançay’ Marcel Van Jole’la söyleşi,s.254). Genellikle gazete kağıtlarını ve afişleri yırtarak oluşturduğu kolajlarında kağıtların formunu bozmaya da gitmiştir. Çoğu zaman gerçek duvarlardan alınan kirli afişler ve postelleri eserlerinde görmekteyiz (Görsel 1.114). Bunları boyanmış tuval üzerinde kullanmayı tercih etmiş, böylelikle üçüncü bir boyut oluşturmuştur. Terlik, mandal, mısır koçanları, araba lastikleri benzeri eşyalarla da eserlerinde asamblaj etkisi gözlenmekte olan sanatçının grafiti, eski politik posterler, çıkartmalarla kaplı yüzeyler, afişler, reklam ilanlarından faydalanmasından dolayı grafiti ve nesnelliğe verdiği önemle Pop Sanat’la ilişki içinde olduğu gözlenmektedir (Görsel 1.115).

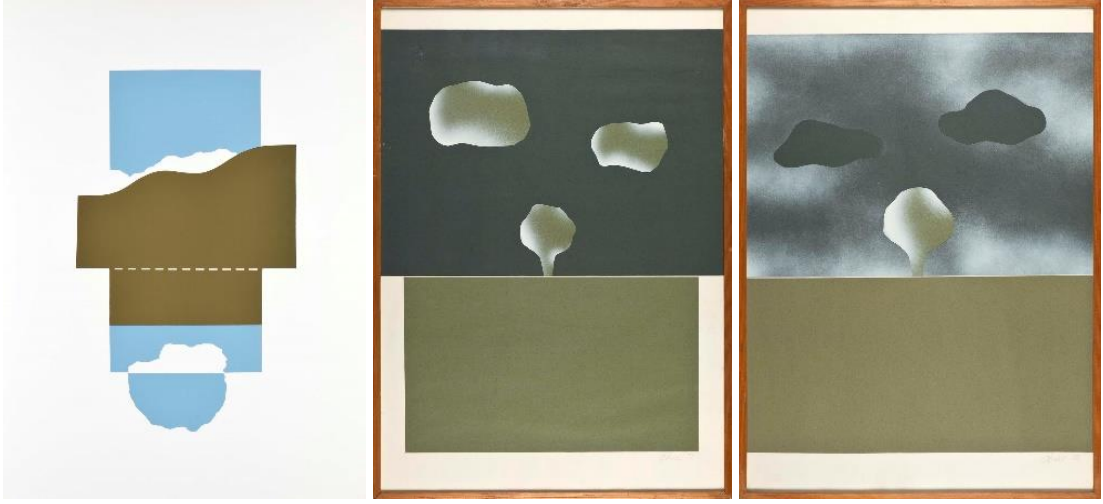

Görsel 1.114. Sol Görsel, Burhan Dogançay, “Gloomy News”, 103 x 82cm, Tuvale Marufle Karton Üzeri Akrilik, Guaj, Kolaj ve Karışık Teknik, 1988

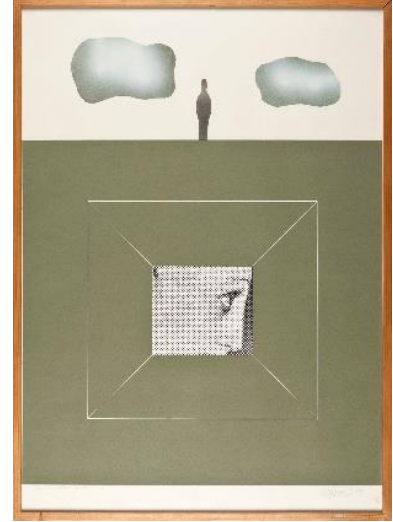
Görsel 1.115. Sağ Görsel, Burhan Dogançay, “Life Saver Iu”, 162 x 131 x 33cm, Tuval Üzeri Akrilik, Kolaj ve Karışık Malzeme, 1991

3.7. Altan Gürman

Altan Gürman resim karşıtı bir tavırla yaklaşarak nesneyi sanatın bir türü olarak görmüştür. “Dolayısıyla Marcel Duchamp’ın yüzyılın başlarında sanata getirdiği yorumu ilk kez Gürman, Türkiye’de uygulamıştır” denilebilir. Kavramsal sanatında Türkiye’de ilk kez Gürman tarafından uygulandığını iddia etmek yanlış olmaz ”(O.Erden, 2010, s.76). 1965’te başladığı kolajlarında önce basılı sözcükler kullanmış sonrasında buruşturulmuş kağıt parçalarını eserinin üzerine monte ederek bulut görselleri oluşturmuştur (Görsel 1.116-1.117). Fırça yerine farklı materyalleri kullanmayı tercih etmiş, boya yerine de dekupaj yöntemiyle keserek eser üzerinde rölyef etkisi verip imge ve biçimleri yüceltmıştır. Bir dönem sonra espası da terk edip dikenli teller, alarm çizgileri, tank-kamuflej desenleri, çelik levhalar kullanarak kolaj montajlar oluşturmaya başlamıştır. Pop Art’ta tüketim konu iken Gürman, askerlik ve savaş konuları üzerine gitmiş kavramsal anlamlarla nesnelere yaklaşmış; kurgu ve espası kullanım şekliyle de sanatı ele alış biçimini ortaya koymuştur. Dikenli teller, kırmızı-beyaz uyarı şeritleri, askeri desenler onun eserlerinin bir parçası haline gelmiştir.

Görsel 1.116. Altan Gürman, Özgün Baskı Örnekleri

Görsel 1.117. Altan Gürman, Kolaj, Örnek İşleri, 1964

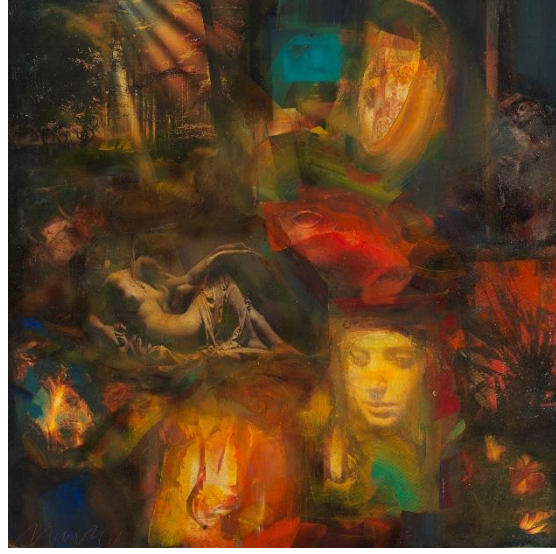
1960'lı yıllarda daha çok Doğu dinlerinin mistik etkisi sanatçıları etkisi altına alırken sezgiye ve ruhsallığa dayanan bu anlayış, sanatçıların kendi estetik dilleriyle birleştirilip yorumlanmıştır.

3.8. Utku Varlık

Utku Varlık'ın Sürrealizm ve Sembolizm yansımaları eserlerinde görünse de mistiklikle yeni bir gerçeklik kurma çabasındaki sanatçı çeşitli kaynaklardan, dergilerden, kitaplardan topladığı parçalarla kurgular oluşturup dünya geçiciliğini ve kendi inancının sembolik dinsel hikaye öğelerine de eserlerinde yer vererek ruhsal zenginliği biçimsel bir hale getirip maneviyatı da ön plana çıkartmaktadır (Görsel 1.119).

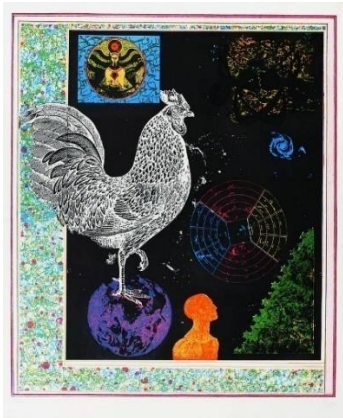
Görsel 1.118. Sol Görsel, Utku Varlık, “ Özgün Baskı”, 66 x 51cm, 1972

Görsel 1.119. Sağ Görsel, Utku Varlık, “Nothing”, 97 x 97cm, Oil On Canvas, 2016

3.9. Erol Akyavaş

Erol Akyavaş, sezgisel yaklaşımıyla mantık dışı ruhani bir yolda ilerlemiş; Sürrealizm’i kendi mistizmi ile birleştirmiştir. Sürrealizm’i benimsediği dönemde kolaj eserler üretmeye başlamıştır. Cinsellik konularını irdelemiş; boncuk, taş gibi malzemeleri eserlerinde kullanmıştır. “Dada kolajlarının klasik geleneksel estetiği ile Pop Art kolajlarının edepsizliği arasında bir yerdedir” (B.Madra, 2000, s.20). 1970’te minyatür 1980’de hat sanatını da eserlerinde kullanan sanatçı Batı ile Doğu’nun sentezini yaparken bu geleneksel sanatlarla ebruyu da eserlerinde Batı tavrıyla harmanlayarak kullanmıştır (Görsel 1.120). Erol Akyavaş motifleri modernize ederken Ergin İnan eserlerini olduğu gibi korumayı tercih etmiştir.

Görsel 1.120. Sol Görsel, Erol Akyavaş, “Miraçname Serisi” 65 x 55cm, Litografi

Görsel 1.121. Sağ Görsel, Erol Akyavaş, “Anılar Serisi”, 66 x 93cm, Tuval Üzeri Karışık Teknik, 1967

3.10. Ergin İnan

Ergin İnan gençliğinde etkisi altında kaldığı Mesnevi’den yola çıkarak 1987’de Talat Harman ile gerçekleştirdiği Mevlana’nın 800. doğum yılı “ 99 Şiir 99 Resim” adlı çalışmalarında gravür eserler oluşturmuştur. Böcek temasının Prof. Emilio Vedova’ya yazdığı bir mektupla ortaya çıktığını bildiren sanatçı çok az bildiği yabancı dili ile birkaç kelime ve birkaç böcek resmi ile oluşturduğu bu iki sayfalık mektup böceklerinin eserlerindeki raslantısal başlangıcı olmuştur. Daha sonrasında yazdığı mektupları da eserlerinde kullanmıştır. Ardından sahaflardan topladığı yazıtları da eserlerine katmasıyla böcekleri, yazıt, mektup, görsel rastlantısallığını pekiştirmiştir ve eserlerindeki mistik havayı oluşturmaya başlamıştır. El yazması kitaplardan oluşturduğu fonları gerektiği takdirde Osmanlı yazılarını çevirmen aracılığıyla çevirtip eserlerine buradaki hikayelerden isimler vermiştir: “Nuh Tefsiri”, “Nuh Mektubu” çeviriler sonucu oluşan seri işlerindendir. Tılsımlı motifler, altın yıldızlar, Osmanlı yazıları kitap sayfaları, ikon çağrışımlarına İnan’ın eserlerinde sıkça rastlamaktayız (Görsel 1.122-1.123).

Erol, Utku ve İnan’ın eserleri Sürrealizm ile ilişkilendirirse de onlar ilhamı mistik yana olan ilgilerinden alıyorlardı.

Görsel 1.122. Sol Görsel, Ergin İnan, “Mesnevi Mektupluk”, Mdf Üzeri Karışık Teknik 255 x 94cm

Görsel 1.123. Sağ Görsel, Ergin İnan, “Yazıt I, Yazıt II, Çift, İki”, 50 x 40cm, Baskı

3.11. Bedri Baykam

1980 sonrasında sanatçılar kolaj, asamblaj ve benzeri yöntemlerden daha çok faydalanırken Bedri Baykam 1980 ve 81 yılları arasında kolaja başlamış; eserlerinde kırık aynalar, gazete kupürleri, dijital baskılar boy göstermektedir. 1985'te “Rüzgarla Serpiliyorum” adlı eseri ona göre ilk kolaj yapıtlarından biriyken ilk fotopentürlerine giden bir araç olarak görülmektedir. Sanat ve siyasetin içinde bulunan sanatçının yurt dışında ekonomi, sinema, oyunculuk ve resim üzerine eğitim almıştır. Eserlerinde kolaj, asamblaj, video, yerleştirme, happening gibi farklı disiplinlerden faydalanmıştır (Görsel 1.124-1.125).

Görsel 1.124. Sol Görsel, Bedri Baykam, “Basit Dövme İşkence Sayılmaz” Bölümü, 1988

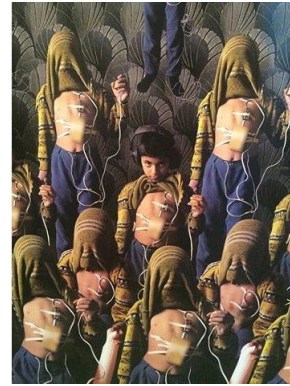
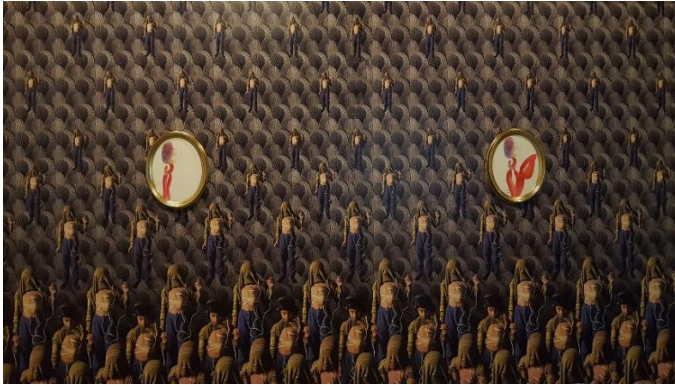
Görsel 1.125. Sağ Görsel, Bedri Baykam, “Metin Toker Cezaevine Girdi”i, 130 x 180cm, Sunta Üzerine Fotopentür, 1990

3.12. İnci Eviner

“1970’lerde Çağdaş Sanat ön plandayken kolajın devreye girmesiyle 1990’lar da İnci Eviner 1992 ve 93 yıllarında ‘Coğrafya Dizisi’ 1995’te ‘Gövde Coğrafya Dizisi’ işlerinde deri, bakır, asfalt gibi malzemeleri eserlerinde kullanmaya başlamıştı hatta tepe höyük formundaki suntalardan faydalanmış ve resim sanatını melezleştirmiştir. Ebru, suluboya, deri üzerine kolaj, fotomontaj uygulamalarının ifade kolaylığı sebebiyle tercih etmiştir. Suluboyadaki akışkanlık onun için beden ve organların maddeselliğinin zıtlıklarını vurgulamakta destekleyici olmuştur. Güncel sosyal olaylara özellikle politikaya göndermeler yapan sanatçı süslü bir duvar kağıdı üzerine üstünde patlayıcı bulunan çocukların fotoğraflarını yerleştirerek yaptığı fotomontaj çalışmasında politik ve savaş ortamına gönderme yapmaktadır” (Sabancı Ünst Galerisi İst.Katolog 2002), (Görsel 1.127).

Görsel 1.126. İnci Eviner, “Birdmind-3”, 140 x 108cm, Kağıt Üzerine Mürekkep ve Serigrafi, 2017

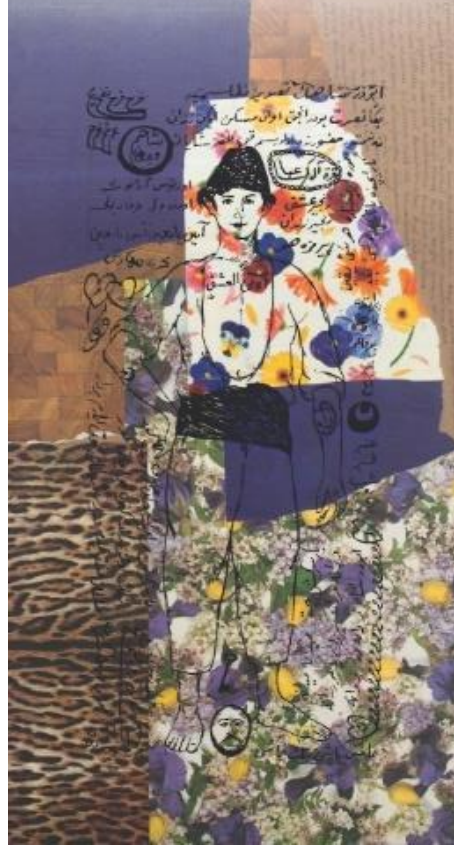

Görsel 1.127. İnci Eviner, “Patlamaya Hazır Yürek Örnekleri”, Dijital Baskı, Sabancı Üniversitesi Kasa Galeri, İstanbul, 2002

Türkiye’de 1960’lı ve 70’li yıllarda kuralların yıkılmaya başlamasıyla iki yılda bir sergiler düzenlenmekte siyasi kolajlar, videolar, mekânsal enstalasyonlar öne çıkarken 1980’lerde darbe, siyasi olaylarla beslenen sanatçılar sergi salonlarının da çoğalmasıyla birlikte galerilerde işlerini daha sık sergilemeye başlamışlardır. 90’larda kavramsal malzeme kullanımlı anlatımlar ön plana geçmeye başlamış ve sanatçıların önündeki sınır etkisi tamamen bir özgür alana dönmüştür. 2000’li yıllarda proje bazlı çalışmalar çoğalmış ve kolaj bu güncel sanat sürecinin içinde de kendine yer bulmuştur.

3.13. Gülsün Karamustafa

Türkiye’de çağdaş sanat öncülerinden biri olan Gülsün Karamustafa arabesk bir tavırla yaklaştığı kolaj anlayışında duvar halıları, yorganlar, kumaşlar, plastik, süs eşyalarını malzeme olarak kullanmıştır. “Sıradan Bir Aşk”adlı kolaj çalışması 9 adet tekstil kolaj işlerinden biridir (Görsel 1.129).

Görsel 1.128. Gülsün Karamustafa, “Talisman”, 55 x 100cm, kolaj-Cam Altı Baskı, 2013

Görsel 1.129. Sağ Görsel, Gülsün Karamustafa, “Sıradan Bir Aşk”, 245 x 175cm, Kumaş-Plastik, 1984

3.14. İrfan Önürmen

İrfan Önürmen figür çalışmalarına ağırlık veren sanatçı figürlerin suratlarını boş bırakırken yorumlamalarında rahat, expresif fırça darbeleriyle hareket etmiştir. Malzeme olarak kullandığı gazete sayfalarıyla oluşturduğu eserlerinde medyanın anlamı boşalttığını ve tüketilecek insan kimliğini simgeleyerek çalışmaktadır. Daha çok bireyin yalnızlığına değinen sanatçı 2003 Artist TÜYAP Sanat Fuarı'nda "BBG Evi" adlı eseriyle bir medya programına eleştirel bir şekilde yaklaşıp insanların yalnızlığını gözler önüne sermiş ve medyanın insanın içini boşalttığı görüşünü bu işiyle de desteklemiş durumdadır (Görsel 1.130). Eserlerinde tül malzeme kullanan sanatçı üstü örtülen, gizlenen medya görüşünü kullandığını bu tül malzemesiyle eserlerinde sorgulatmaktadır (Görsel 1.132).

Görsel 1.130. Sol Görsel, İrfan Önürmen, Bbg Evi Serisinden

Görsel 1.131. Sağ Görsel, İrfan Önürmen, "Yeni Bağdat Müzesi", Yapıştırılmış Gazete Katmanları (Kurulum), 2009

Görsel 1.132. İrfan Önürmen, "Bakış Serisi", 198 x 130cm, Tül, 2012

3.15. Şevket Sönmez

Şevket Sönmez 2008’de kolaj eskizlerini yağlı boya ile tamamlamış “Sıcak Enjeksiyon” adlı sergide beden, mekanik, elektronik, parçalardan faydalanmıştır (Görsel 1.133). Bazen epoksin, pvc ve pleksiglas gibi malzemeleri de kullanıp kanserojen maddelerin ihtiyaç duyulması ve bu durumun insan hayatıyla çelişkisini konu olarak incelemiştir (Görsel 1.134).

Görsel 1.133. Sol Görsel, Şevket Sönmez, “Sıcak Enjeksiyondan Panorrama II”, 100 x 200cm, Yağlıboya, 2008

Görsel 1.134. Sağ Görsel, Şevket Sönmez, “Sıcak Enjeksiyon V”, 50 x 50 x 10cm, Pvc ve Epoksi, 2008

3.16. Bubi

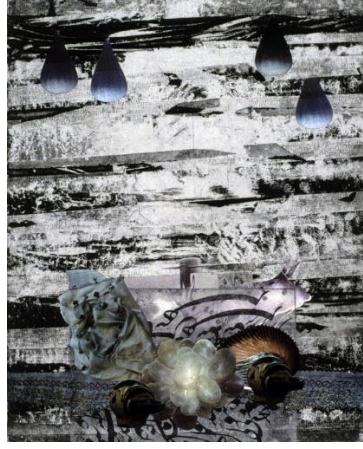
Bubi’nin tuvallerinde ise sadece atık malzemelerden oluşturduğu tuval eserler görmekteyiz (Görsel 1.135). Sanatçı bunları “Vitrinlerde kullanıma hazır steril, pırıl pırıl sanki hiç el değmemiş gibi duran mallara alışmış gözlere bu malzemeler itici gelebilir. Buna karşın bir kere bu atık malzemelere başınızı çevirdiniz mi onların cazibesinden kendinizi bir daha kurtaramazsınız” (N.Aksoy, 2008, s.16-20) şeklinde yorumlamaktadır.

Görsel 1.135. Bubi, “Kargaşa ve Düzen”, 103 x 131 x 12cm, Karışık Teknik, Huma Kabakçı Koleksiyonu, 1995

3.17. İlgin Veryeri

İlgin Veryeri, özgün baskı kolaj ve çin kolajı üzerine çalışmalar yapmış America'daki Ulusal Kolaj Vakfının 21. yarışmasında “Su Savaşı” adlı eseriyle ödül almıştır. “Gravürün Ebru ve Kolaj ile Sentezi” üzerine tez yazmış Doğu ve Batının sentezlerini yaparken kolajı Kat-1 Sanat ile birlikte düşünerek hareket etmiştir. Gravürün Kat-1 mizacını Ebru sanatı ile kıran sanatçı kolajı da tamamlayıcı öge olarak işlerinde kullanmıştır (Görsel 1.136). Eserlerinde genellikle su altını düşsel bir şekilde ifade etmiştir.

Görsel 1.136. İlgin Veryeri, “Sembol Olarak Deniz”, İntaglio,Chine-Colle, Renkli Kurşun Kalem, Kağıt Üzerinde Mermer Kaplama

3.18. Ömer Uluç

Ömer Uluç malzeme olarak halat, boru, hortum, zincir kullanıp ip yumaklarını andıran eserleriyle bilinmektedir. Oluşturduğu formlar içerisinde gizli figürler yapmış ve bunları kolajla birleştirmiştir (Görsel 1.137).

Görsel 1.137. Sağ Görsel, Ömer Uluç, “Atölye”, 31/3470 x 100cm, Lucy ve O El Müdahaleli Pvc Baskı

3.19. Burhan Uygur

Burhan Uygur; malzemesi tuval, karton, taş, seramik, kapı ve sandık gibi zeminde çeşitliliğe gitmiş sanatçılardandır. En önemli eserlerinden biri “Kapı” adlı eseridir.

Görsel 1.138. Burhan Uygur, “Figürlü Kompozisyon”, 74 x 50cm, kağıt Üzeri Yağlıboya, Kolaj ve Karışık Teknik, 1971

3.20. Tomur Atagök

Tomur Atagök konularında savaş, terör, kimlik, kadın, din ve çocuk temalarını ele almış; yüzeyde tuval ve metal kullanım üzerine kâğıt, ağaç dalları, metal, ip, kumaş eklemiştir. Yaşamış olduğu doğal ortamdan etkilenip doğa temasına dikkat çekmek için “Doğanın Çağrısı” adlı sergi açmıştır.

Görsel 1.139. Sağ Görsel, Tomur Atagök, “Toma 1”

3.21. Hüsamettin Koçan

Hüsamettin Koçan, Anadolu'nun geleneksel sanatlarından ve temalarından esin almış altın yıldızdan ve geleneksel cam altı tekniğinden faydalanmıştır. İleriki dönemlerde cam altı tekniğini silikonla büyük boyutlu eserler oluşturarak içerisinde kolajı da uygulamıştır. “Yüz Göz” adlı serisinde pullar ve yıldızları adeta eserlerinde işlemiştir (Görsel 1.140).

Görsel 1.140. *Hüsamettin Koçan, “Kompozisyon”, 120 x 100cm, Tuval Üzerine Karışık Teknik*

3.22. Şenol Yoroğlu

Şenol Yoroğlu Osmanlı temalarından yola çıkarak 2000 yılında kaftanlardan oluşturduğu bir seri elde etmiştir. Bu seride geleneksel sanatların tüketilemeyeceğini gözler önüne sererken parlak renkli desenli kağıtları keserek, yüzeye yapıştırdığı ve gerekirse kağıtları kumaşmış etkisinde katlayarak, kıvrıyarak yazılı kağıtlarla oluşturduğu eserlerinde tüketim toplumunu da temsil etmiştir (Görsel 1.141-1.142). Geçmiş ve şimdiyi eserlerindeki konu ve malzemeye kıyaslamıştır.

(c) Şenol Yoroğlu 1-62957 (80.216.38.55-28858)

Görsel 1.141. *Sol görsel, Şenol Yoroğlu, “Uzun Kaftan”, 61.00 x 21.00cm, Tuval Üzerine Kağıt, 2000*

Görsel 1.142. *Sağ Görsel, Şenol Yoroğlu, “Uluç Kaftan”, 34.00 x 25.00cm, Üzerine Kağıt, 2000*

3.23. Can Göknil

Can Göknil Orta Asya Türk kültürü ve mitolojik hikayelerden esinlenen sanatçı tuval ve ahşap zemin üzerine çalışmalarının oluşturmuş. “Tılsımlar” adlı eserinde ahşap üzerinde kolaj ve suluboya tekniğini bir arada kullanmıştır (Görsel 1.143).

Görsel 1.143. Can Göknil, “Muskalar”

3.24. İsmet Doğan

İsmet Doğan, kendi çektiği fotoğraflarını eserlerinde kullanmış; insan bedenini eserlerinde temel sorun haline getirmiştir. İktidar ve kimlik sorgulamasında bulunurken cinsellik ve şiddet temalarını da ortaya çıkartmıştır. Eserlerinde ayna vazgeçilmez bir unsur haline gelmiş, izleyiciye aynadaki yansımalarıyla kendilerini de sorgulatmıştır. “Diğerini Yemek” adlı serisinde aynaları, fotoğrafları ve kolaj tekniğiyle eserlerini üretmiştir.

Görsel 1.144. İsmet Doğan, “Lapsus”, 70 × 55cm, Lapsus Serisi, Paneldeki Akrilik ve Kolaj, 1994

İKİNCİ BÖLÜM

2. BASKİRESİM GELİŞİMİ ve KOLAJ KULLANIMLARI

2.1. Baskiresim Tarihçesi ve Uygulamaları

“Baskiresim, Fransa’da ‘estampe’, İtalya’da ‘stampa’, İngiltere’de ‘print-printmaking’ ve Almanya’da ‘druckgraphik’ sözcükleri ile adlandırılırken ülkemizde özgün baskı teknikleri genel adı 1972 yılına kadar ‘gravür sanatı’ sözcüğü ile nitelendirilmiş ve bu kullanım anlam kaygısına sebep olmuştur. Mustafa Aslier ‘özgün baskiresim sanatı’ kavramını İlk kez, DTGSYO Grafik Sanatlar Bölümünde ve bir yazımda kullanmışım diye ifade eder (G.A.Kılıç, 2012, s.7).

Görsel 2.1. Mustafa Aslier, “Efeler”, 30 x 45cm, Seriğrafi, 1991

Baskiresim çeşitli araç ve malzeme yardımı ile ya da hazırlanan kalıplar ile kağıt, kumaş, tuval vb. malzemeler üzerine çeşitli tekniklerle basılan resimlere baskiresim tekniği denilmektedir. Batı’da 14.yy. sonlarında başlayan baskiresimde, ağaç kalıp kullanılmaktaydı. Çin’de ise bu süre çok daha erken bir tarihte 7 ve 8.yy.da Shoulin rahipleri tarafından uygulanmaktaydı. Ardından Japonya’da Ukiyo-e baskı sanatı ortaya çıktı (Görsel 2.2-2.3). Matbaanın bulunması ile de baskı kitap basma yöntemi yerine resim yapma tekniği olarak kullanılmıştır. 15.yy.da ise metal plakalar da kullanılmaya başlanmıştır.

Görsel 2.2. Hokusai, “Fuji Dağı Manzarası”, Japonya’ya Ukiyo’e Baskı Örneği

Görsel 2.3. Hokusai, Japon Ahşap Baskı Resim Örneği, (Hokusai Kataloğu)

“İlk baskı örnekleri Afrika’da tarih öncesi kaya oymalarında (Fezzon) görülmektedir” (G.Gölönü,1979,s.73). Bu kaya oymalarında ilk kemik ve taş gibi kesici aletlerle yapılmış kazıma örneklerinden bahsedilmektedir.

“İlk baskı uygulamalarının bundan 10.000 yıl önce insanlar kil veya taşa oyulmuş kalıplarla daha yumuşak kil üzerine uygulamaktaydılar” (.Aslıer, 1985, s.42), (Görsel 2.4).

“Sümerlerin oyulmuş silindir mühürleri, kil üzerinde döndürerek baskı tekniğini kullanmaları; tarihte baskı yönteminin ilk uygulamaları olarak kabul edilebilir” (G.Gölönü, 1979, s.72).

Görsel 2.4. MÖ 3000’li yıllara ait olduğu düşünülen bir kil tablet

“Mısır ve Babiller, tahta üzerine oydukları anlamlı şekiller üzerine hafif boya sürerek bu kalıpları mühür olarak kullanmışlar ve ‘tahta baskı sanatının’ ilk hareket noktasını oluşturmuşlardır” (G.Akalan, 2000, s.1).

Sert cisimlere oyma yöntemi Paleolitik Dönemde başlamıştır fakat bugünkü bakır levha kazımacılığından farklı değildir. Paleolitik Dönemdeki kemik, yumuşak taş ve benzeri malzemelerle yapılmış oyuklar, Mezopotamya ve Mısır’daki değerli taş ve mühür işlemeciliği Etruryalı ve Romalılar tarafından sürdürülmüştür. Orta Çağ’da silah ve zırh süslemelerinde çok ileri seviyede gelişme göstermiştir. Zanaatçılar, tarih boyunca çeşitli kullanım malzemelerini süslemişlerdir.

İlk örneklerde genellikle taş ve kil kalıplardan söz edilirken ağaç baskı onları takip etmekteydi. Kağıdın icat edilmesiyle de baskı öncelikle kullanım amacına göre gelişimini göstermiş sonrasında sanatsal kimliğini ortaya koymaya başlamıştır. “Kağıt bir saray memuru olan Eunuch Tusai Lun tarafından İS 105 yılında Çin’de bulunmuştur” (E.Biçer, s.88). Yine de sanatsal kimlik kazanamamıştır. “Çünkü baskıresim ilk uygulandığı dönemlerde, okur-yazar olmayanlar için tıpkı bugünkü basının işini üstlenmiştir. Yani amaç, sanat ve resim yapmak olmamıştır. Bu bağlamda baskıresim, amacı doğrultusunda

düşünüldüğünde; insan yaşamının, sosyal, politik, teknolojik, tinsel ve estetik yönlerini kapsayan bir süreç olmuştur, denilebilir” (G.İlbeyi, 1994, s.59).

“Ağaç baskı tekniğindeki ilk örnekler, Çin’de Tang Hanedanı Dönemi’nde dokuma üstüne kullanıldı. Japonlar bu teknikle Nara Dönemi’nde tanıştılar. Batı’da ise bir resim tekniği olarak ilk kez 14.yy.ın ilk yarısında dokuma üzerine uygulandı ve kağıdın üretilmesi ile birlikte 15.yy.da Bavyera, Bohemya ve Avustralya’da oyun kağıtları, kitap resimleri ve dini kitapların basımı için kullanıldı. Gutenberg’in matbaayı ve döküm kalıpları icat etmesi ile birlikte, ağaç baskı kitap basımında daha az kullanılan bir teknik haline geldi. Ağaç baskı bir resim tekniği olarak 20. yy.da tekrar canlandı. Bu dönemde Alman Ekspresyonistleri, ağaç baskıyı kendi resimsel dilleri için en uygun teknik olduğunu düşünerek bu tekniği sıklıkla kullandılar” (N.Keser, 2005, s.27).

17. yüzyıl Edo kentinde (bugünün Tokyo) Ukiyo-e sanat ekolünde ağaç baskı tekniği ile su bazlı boya pirinç kağıtlar üzerine uygulanmıştır (Görsel 2.5). Zamanla siyah mürekkep baskılarının yerine fırça yardımı ile renklendirme yapılarak ton farkı oluşturulup perspektif yakalanmış ve baskı eserlerinde fırça müdahalesi görülmeye başlanmıştır. Bu tekniğe “Benizuri-e (renkli baskı tekniği)” denilmekte ve Okamura Masanobu bunu yaygın olarak kullanmıştır. Bu teknik baskı eserlerde baskı dışında esere fırça ile müdahale edilmesi kolajın baskı üzerindeki gelişimlerinden sayılabilir.

Görsel 2.5. Toyonobu Ishikawa, "Segawa Kichiji II (benizuri-e)", 43.3 x 30.9cm, 1750

Batı Avrupa'da 15. yy. tahta ve metal levha baskılar daha öncesinde kullanılmış, asit yedirme ise metal kazımadan sonra kullanılmıştır. Tezgahların da kullanılmaya başlanmasıyla dini kitap basımları çoğalmış, metal oymacılığın üstatları kuyumculukla kendilerini geliştirmiştir. Almanya ve İtalya'da “crible” metodu çukur baskı “intaglio” kaynağı olarak söylenebilir.

Bilinen en eski metal baskı 1446 yılında “A Christ Crowned with Thorns-(Hüzün Tacı Giymiş İsa)” günümüze kadar gelebilen kopyadır. Master E.S'nin (1450-1467) oyma eserleri çok taklit edilmiştir. Diğer bir sanatçı Martin Schongaver'dir (1435 -1491). Albert Dürer de (Görsel 2.8) Martin'den (Görsel 2.7) etkilenmiştir. En bilinen eseri “Temptation of st. Anthony (Aziz Anthony'ın Günaha Teşviki)” ve “Christ Carrying the Cross (İsa Hacı Taşırken)” eserleridir.

Görsel 2.6. Usta ES, “Dört Melekli Acıyı Olan Adam”, Tek Sayfa Gravürü, Boston, MA, Güzel Sanatlar Müzesi, 1450-1467

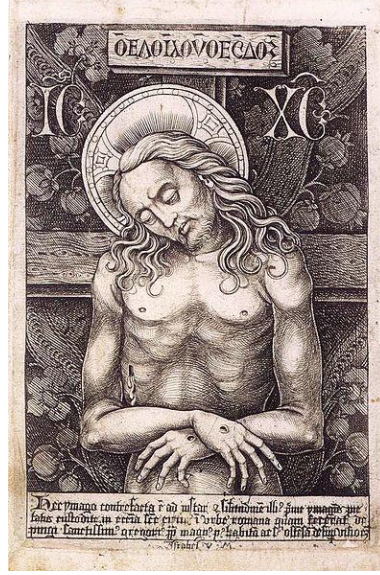

Görsel 2.7. Martin Schongauer, “Bakire Ölümü” Kağıt Levha Üzerine Gravür, 26,1 x 17,2cm, Ulusal Sanat Galerisi'nde, Washington, 1470-1475

Görsel 2.8. Albrecht Dürer, “Kıyametten Gelen Dört Atlı”, 38,7 x 27,9cm, Gravür, 1498

Israhel Van Meckenem'in “Düş Kırıklığına Uğrayan Hüzün Tacı Giymiş İsa” 1480, metal baskı eseri sanatçıları etkileyen işlerden olmuştur (Görsel 2.9).

Görsel 2.9. Israhel Van Meckenem, “Christus Als Schmerzensmann (Acıların Adamı Olarak Mesih)”, Bakır Üzerine Gravür, 1490

17. yy.da İngiltere'de mezzotint tekniği gelişme gösterir. “François Bouchet (1700-3770) yağlıboya ve karakalem resimlerini deneyimli oymacılarla baskıya dönüştürür. Rustik bir duvarın önüne yerleştirilen kadın ve bir erkek çocuğunun resmini Boucher'in aşındırma iğnesi tekniğini serbestçe kullanarak yapmıştır” (http-11), (Görsel 2.10).

Görsel 2.10. François Boucher, Gravür Baskı, 1756

Türkiye'de ise 17.yy.da uygulanmaya başlanan “yazmacılık” olarak bilinen ağaç oyma motifleriyle siyah ya da beyaz kumaş üzerine yapılan baskılar vardı. Bedri Rahmi Eyüboğlu bu gelenekten etkilenecek eserler üretmiştir (Görsel 2.11-2.12-2.13).

Görsel 2.11. Sol Görsel, Bedri Rahmi Eyüboğlu, “Balık Gravürü”

Görsel 2.12. Orta Görsel, Bedri Rahmi Eyüpoglu, Yazma Örneği

Görsel 2.13. Sağ Görsel, Bedri Rahmi Eyüpoglu, Yazmacılık Örneği

18.yy.da ise baskı büyük bir iş alanı olmuş oymacılar kendi stüdyoları açmışlardır. “İngiltere’de William Hogarth İngiliz toplumunun maruz kaldığı acizliklerden söz etmiş ve insanları uyarmıştır. Satamayacağı yağlı boya eserlerine oyma baskılar yapmış ve baskılar yoluyla resimlerine popülerlik kazandırmıştır. Daha sonraki serilerinde, başarısını paylaşan profesyonel oymacıların yardımını almıştır” (H.Şen, 1995, s.25, 26), (Görsel 2.14-2.15).

Görsel 2.14. Sol Görsel, William Hogarth, “Ressam ve Onun Pug”, Gravür Baskı

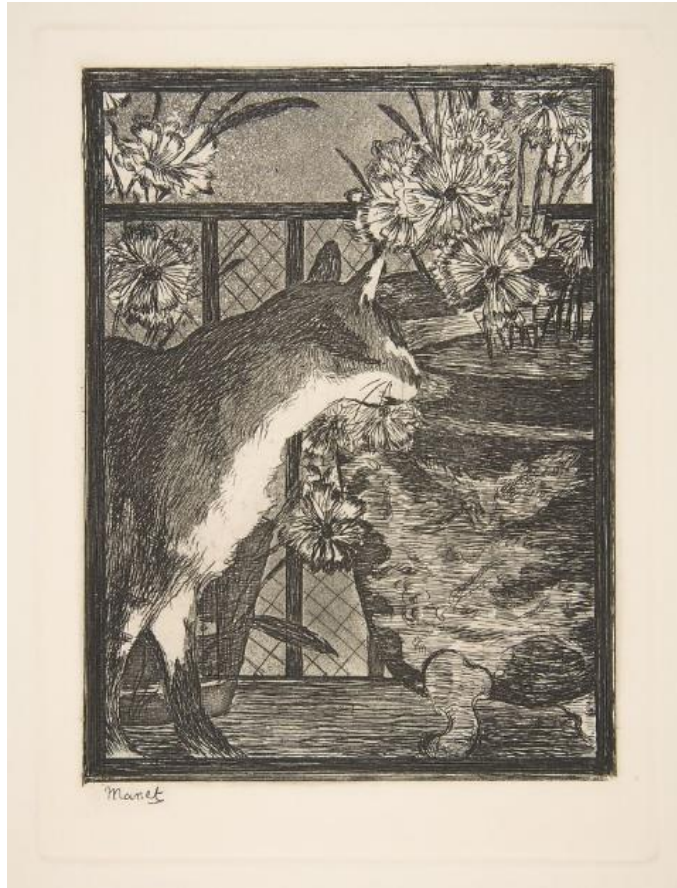

Görsel 2.15. Sağ Görsel, William Hogarth, “Ressam ve Onun Pug”, Yağlı Boya, 1745

“Grafik sanatlarda kullanılan yüksek baskı tekniği olan ağaç baskıda, ağacın oyulması ile kalıp elde edilir ve kalıbın yüksek bölgelerine boya verilerek resim elde etme yoluna gidilir. Bu baskı tekniğinde ağaç malzemenin dokusu, önemli bir resimsel eleman olarak kullanılır. Bu nedenle kolay işlenen ağaçların yanında, dokulu ağaç türleri de tercih edilir. Tercih edilen ağacın dokusunun konuya uygunluğu önemlidir” (N.Keser, 2005, s.27).

Almanya'da dışavurumcu sanatın öncüleri de ağaç baskı yönteminden faydalanmışlar ve Zürih Dada öncüsü Jean Arp, ağaç baskıda özgün soyut eserler üretmiştir.

Ernst Barlach (Görsel 2.17), Edward Manet (Görsel 2.16), Mary Cassat, Vincent Van Gogh, Edgar Degas, Camille Pissarro da ağaç baskı tekniğini kullanarak çok sayıda eser üretmişlerdir. Foto gravürün gelişimine dek, ağaç baskı önemini korumuştur. 20.yy.da ağaç baskı başka tekniklerle birlikte kullanılmaya başlanmıştır.

Görsel 2.16. Édouard Manet, *Gravür ve Akuatint*, 1869

Görsel 2.17. Ernst Barlach, “Fırtınada”, Resimli Kitap Baskısı, 1919-1920

“Günümüzde gravürü tanımlayacak olursak “Gravür kelimesi “Fransızca ‘gravure’ teriminden alınan gravür, kazıma yöntemiyle kalıp hazırlama ve bu kalıp aracılığıyla kağıt vb. yüzeylere resim yapma sanatı anlamına gelmektedir; intaglio ve rölyef baskıyı kapsar. 19.yy.ın sonlarına kadar bütün grafik sanatı işlemleri için kullanılan bir terimdir. Ancak günümüzde linolyum, ağaç, çinko ve bakır gibi maddeleri çeşitli yöntemlerle oyarak kalıp hazırlama yöntemi için kullanılan bir terimdir. Hazırlanan kalıp, malzemenin de olanaklarına bağlı olarak istenen sayıda resim elde edilmesini sağlar. Gravür tekniklerinden linolyumda ağaç baskı kalıbı hazırlama, çinko ve bakırla kıyaslandığında daha kolaydır. Metal gravür teknikleri: Engraving, kalburlama gravür tekniği, dry point, mezzotint tekniği, ofort tekniği, aquatinta tekniği, kalem tarzı gravür ve ruletli gravür tekniği, yumuşak vernik tekniği, bakır üzerine silme tekniği olarak isimlendirilmektedir” (N.Keser, 2005, s.115).

Gravürde bir de kolaj tekniği “Kolografi” olarak adlandırılan bir teknik bulunmaktadır. Bu teknik “ Kolaj resminin sonradan intaglio ve rölyef baskı teknikleri ile birleştirilmesidir. Çin kolaj tekniği, renklendirilmiş kağıt parçalarının doğrudan renkli baskı elde etmede kullanıldığı bir tekniktir. Bu teknikte farklı biçimlerde kesilmiş kağıt ve benzeri malzemeler iki baskı plakası olmaksızın yüzeye rengi verilmeden kullanılmıştır. Renklendirilmiş kağıt şekiller dahilinde kesilip yırtılarak görüntünün daimi parçasını oluşturur. Baskı merdanesi baskı kağıdına ve sulandırılmış tutkalla veya patates kolalı, renklendirilmiş parça kağıtların ikisine birden varak gibi baskı yapar. Baskı

plakası gravür metotla basılacağı zaman, plakadaki tonlamalar ve çizgiler yapıştırılmış; parça formların üzerine basılarak baskı elde etme imkanı sunmuştur. Çin kolaj tekniği için daha çok köşeli, beyaz olmayan, gri tonlardan, solmayan ince keten yaprağı en uygundur” şeklinde tanımlanmış ve açıklanmıştır (Ş.Can, 2008, s.69).

Skiro'nın iknalarıyla Henri Matisse 1932'de Mallarme'nin “poessies”i için yirmi dört adet metal baskı yapar ve bu eser büyük sanatçılardan birinin ilk kitap eseri olarak yayımlanmıştır.

Metal baskı 15.yy. da uygulanırken taş baskı 18. yy. da uygulanmıştır. “Litografi, düz baskının en yaygın tekniğidir. 1798 yılında Münih'te (Almanya), Alois, Senefelder tarafından geliştirildi. Senefelder, 1818 yılında yayınladığı kitapta litografi tekniğinin olanaklarını açıkladı. Bu buluş, 15. yy.da intaglioneun keşfinden beri ortaya çıkan tek yeni baskı yöntemi idi. İlk baskı yüzeyi olarak adından da anlaşılacağı gibi taş kullanıldı. Lito taşı, Almanya ve İsviçre'de çıkarılan çok ince gözenekli bir tür kalker taşıdır. Taşın rengi sarımtırak beyazdan, sarı; gri-kahverengi ve griden; gri- maviye kadar değişir. Daha sonra daha uygun bir tür olan Bavyera'da Solenhofen bölgesine ait kireç taşı bulundu. Litografi tekniği, özgün baskı alanında çok etkili oldu ve çok kısa bir sürede her tarafa yayıldı. Doğrudan taş üzerine çizme imkanı verirken desenin sağlam ressamlarca kullanılmasını sağladı. Theodor Gericault, Delacroix bu teknikte ilk ürünlerini vermiştir. Goya, litografiyi benimseyerek çok sayıda baskı yaptı. Honore Daumier ise litografinin en büyük ustalarından biri olarak kabul edilir. Daumier, sanat hayatı boyunca sayısız litografi yapmıştır. Temizlenmiş taş plaka yüzeyine yağlı kalem ya da yağlı pastelle resim yapılır. Taşın yüzeyinde resim olan yerlerde bir yağ tabakası yerleşir. Taş süngerle ıslatıldıktan sonra yüzeyden merdane aracılığıyla yağlı baskı mürekkebi geçirilirse yalnız yağın olduğu yerler bu boyayı alır. Boya verilmiş yüzeye kağıt serilerek kalıp presten geçirilince resim kağıda geçer. Teknik, suyun yağı itmesi özelliğinden yararlanır. Taş kalıplar çok ağır olduğu ve ayrıca kolay bulunamadığı için bunun yerine alüminyum ve çinko plakalarda kullanılabilmektedir” (N.Keser, 2005, s.203, 204, 205).

1800'lü yıllarda taş baskılar da yapılmış fakat gravür kadar ilgi görmemiştir. Ambroise Vollard Litho taşları ve baskı levhalarla çalışmış diğer sanatçıları da yüreklendirmiştir. Demir levhalar oyumları sert olduğu için bakır levhalarda güç kullanımı azalmıştır.

Ambroise Vollard, büyük sanatçıları baskı yapmak ve kitaplaştırmak konusunda büyük bir etkiye sahip olmuştur. 1900-1933'lerde sanatçı portfolyoları basılmaya devam edilmiştir. Ağırlıklı olarak kuru kazı ve taş baskı teknikleri kullanılmıştır.

Fransa'da Francisco de Goya, asitle aşındırma ve aquatint teknikleri ile muhteşem eserler vermiştir ancak eserleri 1848'den itibaren yayınlanmaya başlanmıştır. Yaşamış olduğu toplumun yapısını, siyasi olaylarını ve durumları sert bir dille anlatması bunun en önemli sebeplerindendir. Kendisinden sonraki sanatçılara baskı alanında öncü olmuş, sanatçıların ve baskı sanatının duayenlerindendir.

Valloird "1900'de Bonnard'ın taş baskılarıyla Verlaine'nin 'Parallelement- (paralellik)' adlı yapıtını yayınlamıştır. Ölümüne kadar İncil hassasiyetini ve mükemmelliğini yakalamak için büyük gayret göstererek kitap süslemeleri ve portfolyolar üretmiştir" (H.Çilen, 1995, s.42).

Yüksek Baskı: "Grafik sanatlarda baskı kalıplarının sadece yüksek bölgelerine verilen boyanın, kağıt üzerine aktarılması yöntemini tanımlamak için kullanılan terimdir. Yüksek baskı resim kalıbı ağaç, fiberglas ve linoryum gibi kolay oyulabilen çeşitli malzemelerden hazırlanabilir. Linoryum "Beziryağı, reçine, mantar, talaş tozu ve çeşitli katkı malzemelerinin dokuma bir yüzeye yapıştırılması sonucu elde edilen bir döşeme malzemesidir. Baskıresim için kalıp malzemesi olarak da yaygın olarak kullanılmaktadır" (N.Keser, 2005, s.203).

Bu materyallerin yüzeyinde oyulan alanlar, kağıdın renginin kullanılması için düşünülür. Oyulmadan bırakılan yüksek alanlar, resmin renkli olarak düşünülen alanlarıdır. Bir baskı, tek bir kalıp aşamalı olarak oyularak ya da her renk için ayrı bir kalıp hazırlanarak yapılabilir. Tek kalıpta yapılan baskılarda, ilk olarak kağıdın doğal renginin kullanılacağı alanlar oyulur ve ardından kalıbın yüzeyine merdane aracılığıyla matbaa mürekkebi verilir ve kağıda transfer edilir. Bu işlemten sonra boyanın transfer edildiği kağıt üzerindeki boyanın kuruması beklenir. Kalıbın üzerindeki boya temizlenir ve kalıp ikinci renk için oyulur. Kağıt üzerindeki boya kuruyunca da ikinci renk basılır. Her renk için aynı işlem uygulanır" (N.Keser, 2005, s.364, 365, 366).

Kübizm'de Pablo Picasso'nun linol baskıları 107 adettir. "Picasso'nun ilk önemli kitabı uzun ertelemelerden sonra 1931'de yayınlanmıştır. Zamanında satılamamasına rağmen, eser bugün kitap yapımında bir kilometre taşı olarak kabul edilmekte ve son derece değerli bulunmaktadır" (H.Çilen, 1995, s.44).

Fütürist lider Filippo Tommaso Marinetti ve Flight, Fütürist mesaj içerikli linol baskılardan faydalanmıştır.

“Baskıresimde üretimde kullanılan tekniğin şu ya da bu olmasından çok, onu üreten sanatçının gücü ve eserin sanatsal niteliği” önemlidir (H.Pekmezci, 2001, s.15). “Örneğin Albert Dürer yapıtlarının bir kısmını yağlıboya bir kısmını ağaç baskı, bir kısmını da gravür tekniği ile yapmıştır. Dürer’in ağaç baskıları diğer eserleri kadar değerli ve özgündür. Teknikler arası üstünlük hiçbir zaman söz konusu olamaz. Sanatçı yapıtını ortaya koyarken kendi kişisel yapısına hangisi uygunsa onu kullanır” (M.İçmeli, 1981, s.21).

2.2. Baskı Sanatlarında Dijital Kolaj Kullanımı Yöntem ve Teknikleri

Sanatçılar baskı hazırlık aşamalarını, dijital çalışmalarla hazırlayıp bu ön hazırlıklarını baskı sürecine aktarmaktadır. Teknik olarak birçok yöntemden faydalanan sanatçıların; bu alandaki ortak noktaları, ön hazırlık aşamalarını bilgisayar programları aracılığıyla tamamlamalarıdır. Günümüzde birçok genç sanatçının tercih ettiği bu platformda oluşan eserlerde çeşitli foto kolajlar ve grafiksel kolajlar karşımıza çıkmaktadır. Baskı sanatlarında hazırlanmış olan bu dijital kolajları, sanatçı kendi uygulamak istediği teknikle baskıya uyarlamaktadır. Sanatçılar, ağırlıklı olarak serigrafi yöntemini kullanmayı tercih etmişlerdir.

2.2.1. Janet Millstein

Janet Millstein söylemiyle; “ Bir sanatçı olarak yolumu düşündüğüm zaman, sanki uzun bir yürüyüşe çıkmış gibi hissediyorum. Güçlü ve enerjik olmaya başladım, sonra etrafa bakmak için yavaşladım, beslenmeye ara verdim, izi bir süre bıraktım ve sonunda tekrar bulmak için devam ettim. Fotoğrafçılığı dijital ve geleneksel baskı teknikleriyle birleştirerek, sanat yapıyorum. İnsan etkisinin olduğu yapılara ve insan etkisinin olmadığı manzaralara çekiliyorum. Benim için Adirondack Dağları'nın vahşi ve karanlık güzelliği, bir ilham kaynağıdır. Çürüyen bir ahır veya ormanda bir ışık hüzmesi, kısacık bir bakış beni etkiliyor. Görüntülerimde gördüklerime dayanarak hayali dünyalar yaratıyorum. Açık havada gördüğüm ölü kuşları ve böcekleri fotoğraflıyorum ve çalışmalarımnda canlandırıyorum, temel varlıklarına tanıklık etmekteyim. Zengin, parlak renklerle doygun renkler, gündelik dünyadaki kargaşanın, terk edilmenin ve olası tehlikenin temalarını yansıtıyor. Oysa bu görüşte bardağın yarısı dolu İzleyiciyi içine çekmeyi, ona bir yerde bulunduğunu hissettirmeyi veya dünyayı kuş bakışı görmenin nasıl bir şey olduğunu

düşünmesine yardım etmeyi umuyorum. Çoğunlukla kendi fotoğraflarımla çalışarak kategorize edilmiş dijital dosyaları saklıyorum. Photoshop kullanarak dijital kolajlar ve plakalar yazdırıyorum. Sürecin bu kısmı çok düzenli. Ayrıca baskılarımı kendi hazırladığım bir baskı stüdyosunda mürekkepler, filmler ve pigmentlerle oluşturuyorum. Sürecin bu kısmı çok daha dağınık ve dokunsal. Baskı mürekkeplerinin kokusunu ve tam baskı sürecini seviyorum. Farklı düzenler, kombinasyonlar ve temalarla deneme yapmamı sağlıyor. Katmanları, şeffaflık, renk karışımları ve mürekkebin kağıda oturuş şekli olarak düşünüyorum. Baskıresim sürecine dahil olan şans derecesine saygı duyuyorum” (http-12). Kolaj tekniğinin dugusal ve teknik sürecini nasıl değerlendirdiğini görmekteyiz. (Görsel 2.18-2.19-2.20-2.21)

Görsel 2.18. Sol Görsel, Janet Millstein, “Gece Bahçesinde”, Pigment Transferli Monotip, Yanardöner Akrilik Mürekkepler, Sulu boya, Pastel ve Pigment Kalem

Görsel 2.19. Orta Görsel, Janet Millstein, “Marcy Field”, Pigment Transfer, Akrilik Mürekkep, Sulu Boya, Pastel ve Pigment Kalem ile Monotip

Görsel 2.20. Sağ Görsel, Janet Millstein, “Tempest-Attı Ll”, Pigment Transferli Monotip, Sulu Boya Kalem, Yanardöner Akrilik Boya

Görsel 2.21. Janet Millstein, “Gezi Ll; Başı Her Zaman Bulutların İçindeydi”, Pigment Transfer, Akrilik Mürekkep, Sulu Boya, Pastel ve Pigment Kalem ile Monotip

2.2.2. Onnik Karanfilian

Dijital dünya ile eserlerini birleştiren sanatçı, fotoğraflar üzerine çalıştığı çizimlerde boya kullanımını ön hazırlıklarıyla birlikte kullanarak karşımıza çıkmaktadır. Sanatçı işlerini dijital baskıda almayı tercih etmiştir (Görsel 2.22).

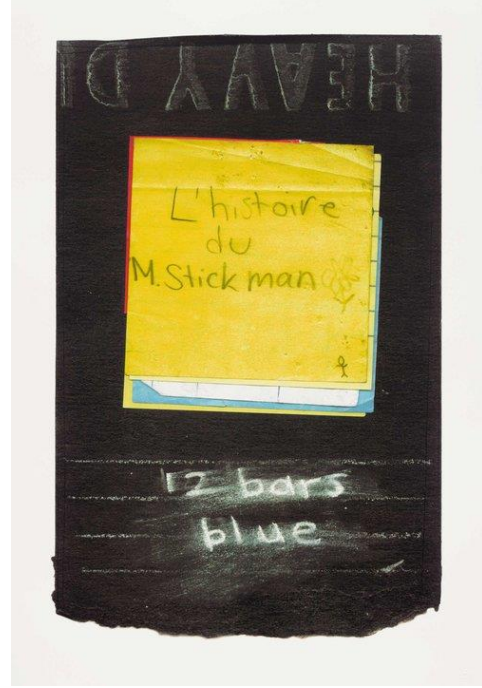

Görsel 2.22. Onnik Karanfilian, “Sen Beni Seviyor musun”, Drypoint, Dijital, Kağıtta Renklendirme

2.2.3. Briar Craig

Briar Craig, baskı sanatı için düşüncelerini ve eser oluşturma sürecindeki duygularını şu şekilde aktarmaktadır: “Stüdyom, pratiğim ve sanat yapma ilgi alanlarım neredeyse sadece serigrafi alanında yoğunlaşıyor. Ateşli bir baskıcılık savunucusu olmamın nedenlerinden biri çeşitli görüntüleri, materyalleri ve sanat üretimine karşı yaklaşımları birleştirip sentezleyebilmemdir. Benim için basılı medya inanılmaz yaratıcı enlemlere izin veriyor, kitlesel medya temelli kültürümüzün temelini kusursuz bir şekilde yansıtıyor ve oluşturuyorlar. Konu, fotoğraf üretilen medyanın ve çağdaş tüketici kültürünün doğasına olan ilgimden kaynaklandı. Hepimizin günlük olarak yaşadığı tesadüfi ve genellikle çevresel deneyimlerin türleriyle ilgileniyorum. Ben her zaman özel bir avcı, toplayıcı ve kanal sörfçüsü oldum ve bir süredir yırtılmış dergiler, paslı işaretler,

reklamlar, grafiti, metin parçaları fotoğrafladım ve topladım. Dokulu yüzeyleri bulunan nesneler, televizyon görüntüleri, National Geographic dergileri vb. - çok sık karşılaştığımız şeyler artık bize görünmez. Seçim süreci ile ilgileniyorum. Niyetim, izleyici ile onların çeşitli bölümlerini yorumlamaları arasında neredeyse anlatıya benzer bir diyalog oluşturulmasına izin vermektir. Sonunda her gün bombardıman ettiğimiz görüntü ve bilgi barajını, kendine özgü bir anlamla ifade etmeye çalışıyorum. “Bilgi Çağı” olarak adlandırdığımız zamanda, duysal bilgiyi özümsemek ve bunlara cevap vermek için şartlandırıldık. Ben bireysel dikkatimizi çeken şeyleri, ortak tematik konuları öneriyorum” (http-13). Sanatçı işlerinde ultraviyole ekran baskılarından ve popüler dünyanın malzemelerinden faydalanmaktadır. Çeşitli programlarla bilgisayar üzerinde hazırladığı eserlerini baskıya almaktadır. Tebeşir etkileri küçük stickerlar ve eski paslanmış metal yazılara işlerinde çokça rastlanmaktadır (Görsel 2.23-2.24).

Görsel 2.23. Sol Görsel, Briar Craig, “Kontrol Altında Neler”, 71 x 57cm, Ultraviyole Ekran Baskısı, 2012

Görsel 2.24. Sağ Görsel, Briar Craig, “On İki Çubuk Mavi”, 72,5 x 106,5cm, Ultraviyole Ekran Baskısı, 2014

2.2.4. Giorgodze Tomta

Giorgodze Tomta, işlerinde dergiler, fotoğraflar, yazılar ve reklamların hepsi bir arada bulunmaktadır. Litografi yönteminden çokça faydalanan sanatçının işlerinde popüler dünyanın materyallarına ilave olarak boya etkilerine raslanmaktadır. Çalışmalar

dijital platformda, ön hazırlıklardan sonra baskı aşamasında uygulanmaya geçirilmektedir.

2.2.5.Yury Shtapakov

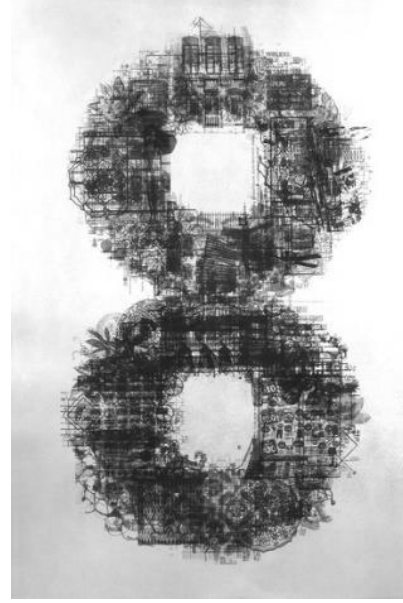
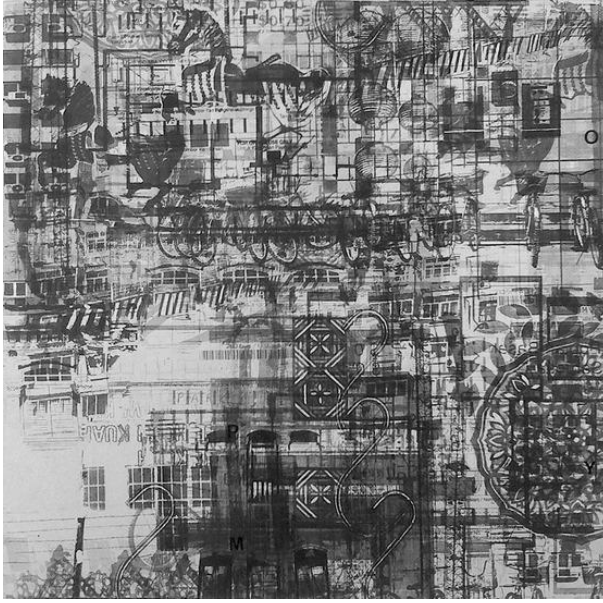
Rusya'da iyi bir oymacı olarak bilinen ve Robert Tolkien, Boris Vian ve Daniil Charms'in eserlerinin ustaca illüstratörü olarak bilinen Yuriy Shtapakov, çok yönlü bir sanatçı olduğunu kanıtlamaktadır. Yalnızca resimlerinin teknik yönlerini değil aynı zamanda optik, felsefi ve etik yönlerini de göz önünde bulunduruyor. Resimlerinde ve enstalasyonlarında beklenmeyen ayarları seçerek çeşitli teknik ve malzemelerle hevesle doğaçlama yapmıştır. En yeni dizisi “Files”, St. Petersburg inşaat alanlarından hurda metal yapı plakalarında emaye renkle boyanmıştır (<http-45>).

Görsel 2.25. Yury Shtapakov, 54 x 42cm, Lot Üç Litografi , 2006

2.2.6. Shin-Young Park

Shin-Young Park, Yeni Zelanda perspektifinden, Singapur'un toplumsal özelliklerini temsil etmeye çalışan sanatçı, Singapur'un çok kültürlü yapısından etkilenip bu çeşitli etnik kökenleri kendi ifade biçimiyle eserlerine yansıtmaktadır. Eserlerindeki kalabalık, dinamik yapı bu çok kültürlü yaşantının göstergeleridir. Sanatçı da bu karışık yapıyı eserlerinde üst üste binmiş görsel şekillerle anlatmaktadır. Metal üzerine serigrafi baskı yönteminden rahatlıkla faydalanan sanatçı ön hazırlıklarını dijital kolajlarla oluşturmaktadır (Görsel 2.26-2.27).

Görsel 2.26. Sol Görsel, Shin-Young Park, “Katmanlı Gösterim No.17” ,Metal Üzerine Serigrafi
Görsel 2.27. Sağ Görsel, Shin-Young Park, “Yüzey No.06”, Metal Üzerine Serigrafi

2.3. Baskı Sanatlarında Resimsel Kolaj Kullanımı Yöntem ve Teknikleri

Resimsel kolaj yöntemlerinde sanatçılar kolaja başvurmak yerine eserlerinde kolaj varmış etkisi yaratırlar farklı parçaları bir zemin üzerinde uygulayarak kolaj etkisinde ya da ön hazırlık çalışmalarında oluşturdukları kolajları baskılarına geçirirler.

2.3.1. Hugo Besard

“Hugo Besard'ın grafik eserleri olağanüstü bir ustalık göstermektedir. Besard'ın eseri, Flaman sanatı ve resim geleneğine dayanıyor, gerçekçilik, diptiz ve triptik biçimleriyle beslenen motifleri kullanıyor. Hugo Besard'ın sanatının zenginlikleri, her baskıya eşlik eden mesajlarda bağrılan modern ekolojik sorunlara dair inanılmaz bir kavrayışla, dağlamalarının anatomik hassasiyetinden kaynaklanmaktadır” (http-14).

Sanat tarihçisi Marina Majic, Hugo Besard'ın eserlerini tanımlamaktadır. Sanatçının eserlerinde birçok parçanın tek bir zemin üzerinde bir araya geldiğini gözlenmektedir (Görsel 2.28).

Görsel 2.28. Hugo Besard, “Lost Paradisa” 95 x 65cm

2.3.2. Hayati Misman

Hayati Misman, dışavurumcu bir tavırla yaklaşan sanatçı eserlerinde üst üste, tekrar tekrar çalışmalarla ilerlemektedir ve figür anlayışından da taviz vermez. Oluşturduğu kompozisyonlarında kes-yapıştır etkisi görülse de tek kağıt üzerinde eser üretmektedir (Görsel 2.29).

Görsel 2.29. Hayati Misman, 32 x 45cm, Gravür, 1998

2.3.3. Ergin İnan

Ergin İnan, birinci bölümde de kendisinden bahsedilen sanatçı, eserlerini oluşturulurken kolaj yöntemini benimseyerek çalışan Türk ressamlardan biridir. Yapmış olduğu kolajlarını baskıda çeşitli yöntem ve tekniklerden faydalanarak çoğaltmaya gitmiştir. Baskı eserlerinde tek yüzey üzerinde işlere rastlasak da temel çalışmalarında çok çeşitli malzeme kullanımları görülmektedir (Görsel 2.30).

Görsel 2.30. Ergin İnan, “Dost’a”, 28 x 42cm, Serigrafi, 1987

2.4. Baskı Sanatlarında Diğer Plastik Sanatların Kolaj Yöntem ve Teknikleri

Baskı Sanatlarındaki yöntemlere diğer alanlar içerisinde de raslanmaktadır. Bunlara birkaç örnek verecek olursak; “Jim Dine, Pop Art hareketinin öncüsü olarak bilinen Amerikalı bir sanatçıdır. Dine ayrıca müzik, şiir, resim ve dansı birleştiren performans sanatı olan ‘Olaylar’ sanat hareketinin doğuşunda da önemli bir etkiye sahiptir. Dine, ticari eşyaların yanı sıra kişisel eşyaları kullanmasıyla da tanınır” (http-37), (Görsel 2.31-2.32).

Görsel 2.31. Sol Görsel Jim Dine, “Tığ”,1965

Görsel 2.32. Sağ Görsel, Jim Dine, “Borno”, Litografi Ağaç Baskı

“Jim Dine litografi ile ağaç baskı tekniğini birleştirerek ‘Borno’ isimli eserini üretirken bu eğilim içinde olan Litvanyalı sanatçı Kestutis Vasilunas ağaç baskı tekniği ile ürettiği objeleri çarpıcı mekan düzenlemeleri içinde sergilemektedir. Akiha Yamakami ise taş baskı ve ağaç baskı ile uyguladığı bez torbaların içini doldurup tavana asarak çoklu düşünme ile alışık olunan sergileme yöntemlerinin dışına çıkmışlardır” (G.Aysun Kılıç, 2012, S.50), (Görsel 2.33).

Görsel 2.33. Akiha Yamakami, “Anaphase”, 180 x 180 x 180cm, Kumaş Üzerine Litografi, 2009

“Heather Shimmen, geleneksel baskı yapımının sınırlarının ötesine geçerek kendi kendine geri döndü. Tekil kopyalanmış iki boyutlu kağıdın çoklu baskısından kaçınılmasıyla Shimmen, basılmış görüntülerin üç boyutlu uzaya katlanması ve katmanlanmasıyla çalışmalarını duvardan ilerletti (Görsel 2.34). Galerinin tavanından sarkan “sanatçı kitapları” gizli iç alanları, elle kesilmiş ve yıpranmış siluet kenarları ile vulvaya benziyor. Tanrıça Kali, Yaşam veren / Yok Edici gibi aynı anda inşa edilmiş ve imha edilmiş bu kitaplar, dünyanın yaratılışının ve yıkımının ve yeniden yaratılmasının değişme akışını sürekli olarak yansıtan bir yeniden yapılanmadır” (http-38). Şeklinde Heather Shimmen’in eserleri yorumlanmaktadır.

Görsel 2.34. Heather Shimmen, “Askıya Alınmış Anima – Minerva” 102 x 37x 13cm, Solvent Üzerine Sprey Sprey ve Kağıt Üzerine Baskı, Hareketli Sanatçılar Kitabı, 2012

“Shimmen’in ‘Kanguru’ adlı eseri Kaptan Cook’un Avustralya’ya olan yolculuğunu ve yaratılan kanguruların çizildiği bilinen ilk çizimin hikayesini anlatıyor. Yerli halklarla buluşmayı, beyaz sömürgecilerin ‘Kanguru’ kelimesine girişini, dilin ve bilginin yayılmasını anlatıyor. Shimmen düşünenleri Cook’un gemisi Avustralya’nın başka bir köşesine indi, sonra farklı bir yerli grup tarafından konuşulan kelime farklı olabilirdi. Şu an her durumda ‘Kanguru’ olarak bildiğimiz bu hayvan için etiket tamamen başka bir şey olabilir” (http-39), (Görsel 2.35). Şeklinde de ‘Kanguru’ adlı eseri yorumlanmaktadır.

Görsel 2.35. Sol Görsel, Heather Shimmen, “Kanguru”, 250 x 147cm Kağıt ve Organze Üzerine Linocut, 2005

Görsel 2.36. Sağ Görsel, Heather Shimmen, “Davanın Gözü I”, 1/10, 128 x 100cm, Kağıt Üzerine Leylak ve Suluboya, Sürüm, 2011

“Heather Shimmen’in çalışmaları, sömürgecilik, göç ve toprak konularına ve doğal dünyaya ve yaratıklarına hayranlıkla bir araya geliyor. Böceklerin bilimsel, entomolojik temsillerini ve hayvan dünyasını tarihsel anlatılarla birleştirir (Görsel 2.36). Shimmen, çok sayıda parçalanmış ve yeniden oluşturulmuş görüntü tabakası kullanıyor. Elle kesilmiş lino baskıları, ağır kağıtlarında ince, oyulmuş oymalar kadar karmaşık”tır (http-40).

2.5. Günümüz Baskıresim Sanatçılarındaki Kolaj örnekleri

Dijital yöntemlerle veya kendi ön resimsel çalışmalarıyla kolajı uygulayan sanatçıların işlerinin, baskısanatında yansımalarına baktığımız zaman işler, tek zemin üzerine basılmıştır ancak kolajı baskı sanatlarındaki tekniklerin üzerine uygulayabilen sanatçılar, daha karmaşık yöntemlerle işlerini tamamlama yoluna gitmiştir. Baskı sanatlarında karşımıza çıkan kolaj yöntemlerine baktığımızda en sık karşımıza çıkan Chine-Collé tekniğidir ya da farklı tekniklerdeki kolajların bir zemin üzerinde birleştirilmesinden oluşan eserler ve çeşitli kolaj kağıtlarının baskılar üzerine patates nişastası vb. malzemelerle yapıştırılmasıyla karşılaşmaktayız. Bazı sanatçıların kullandığı kolaj uygulama yöntem ve tekniklerinden bahsedecek olursak:

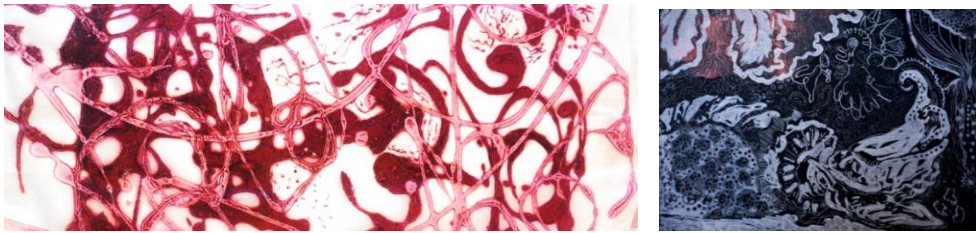
2.5.1. Elly Prestegård

“Collagraph (Kollagraf) yapmanın bir yolu plastik bir plakaya yapıştırılmış karborundum kullanmaktır. İlk adım; karborundumun soyulmasını önlemek için plakayı yağdan arındırın. Yapıştırıcı, akrilik ortam boyanabilir ve üstüne carborundum serpilebilir veya önceden tutkal ile carborundum'u karıştırabilirsiniz. İstedığınız etkiyi elde etmek için farklı karışımlar kullanabilirsiniz. Hala ıslak iken, carborundum ve tutkal karışımı farklı araçlarla içine çekilebilir, sıyrılabılır veya bir Q ucu ya da bir bez ile silinebilir. Sadece fırçanızın arka kısmını kullanarak silinebilir. Beyaz çizgileri elde etmek için yapılan çok detaylı küçültme çizimleri çalışmaz, çünkü mürekkep yazdırırken çizgileri doldurur.

Görsel 2.37. *Elly Prestegård, Karborundum ve Yapıştırıcılar Karışımının Tonalitesinin ve Farklı Yöntem ve Uygulamaların Test Edilmesi.*

Karborund karışımını geniş bir fırça ile ya da doğrudan şişeden tutkalla çizebilir, sonra carborundumu serpebilirsiniz. Tutkalın yüzeyinin, carborundum tozunun içeri girmesine izin vermek için açık olması gerekecektir bu yüzden uzun süre beklemeyin. Tutkalı olduğu gibi, herhangi bir carborundum olmadan da bırakabilirsiniz. Mürekkep daha sonra kenarlar boyunca yapışacaktır. Yüzeyde çeşitli şekiller ve dokular oluşacaktır.

Görsel 2.38. *Sol Görsel, Elly Prestegård, Chine Collé Olarak Kullanılmak Üzere Yapılmış Washi Üzerine Baskı*

Görsel 2.39. *Sag Görsel, Elly Prestegård, “Doğa Ruhu” ndan Detayı Gösteren Resim.*

Plastik plakalar, hem carborundum drypoint hem de chine collé için idealdir. Malzeme hafiftir, ucuzdur ve şeffaflık, kolajınızı planlamanızı kolaylaştırır. Oldukça ince plakalar üzerinde çalışıyorsanız makasla bile şekillendirilebilirsiniz. Büyük ebatlı plakalar için daha kalın bir plastik seçin ya da bükülmemesi için dikkatle kullanmanız gerekecek, bu da carborundum'un çatlamasına neden olacaktır. Bitmiş baskı, görüntüyü içeren tek bir plakaya dayanabilir veya bir araya getirilmiş, basılmış çeşitli kesimler kullanılarak oluşturulur.

Görsel 2.40. Elly Prestegård, Sola doğru, tabaklarımı planlama için chine collé kağıtlarına yerleştirdim. Sonra nemli chine collé kağıtlarını tutkalla temiz baskı masasına yerleştiririm. Ayrı plakalarla seri olarak çalışırken, plakaları ve kağıtları doğru aldığınızdan emin olmak için baskı tahtasında işaretler yapmak pratiktir. Sağ tarafta bitmiş baskı.

Görsel 2.41. Elly Prestegård, Plastik üzerinde denemeleri.

Birkaç katman halinde çalışırken, izini kaybetmek kolaydır. Japon washi kullanan sanatçının eserlerindeki katmanlar çok hassas ve kırılgan görünüyor ancak düşündüğünüzden daha güçlüler. Kesikleri suyla sıkılır ve gazeteler arasında bırakılır. Hazır olduğunda, sadece kuru pirinç tutkal tozu üzerine alıyor. Kullanımı çok kolaydır. Nemli ana kağıda doğru katmanlı olarak mükemmel şekilde yapışırlar.

Görsel 2.42. Sol görsel, Elly Prestegård, Arches velin noir'daki "Oyun Alanı" nın bir başka versiyonu .
Görsel 2.43 Sağ görsel, Elly Prestegård, Aynı işlem - yeni görüntü "Dreamcatcher".

Katı astar karborundumdur ve daha büyük siyah alanlar plastiğe yapıştırılmış zımpara kağıdıdır. Pürüzsüz bir aquatint gibi çalışır" (http-15). Elly Prestegårdın kendi analatımıyla görsüğümüz kolaj süreci diğer baskı süreçleri gibi çeşitli aşamalardan oluşturulmaktadır.

2.5.2. Arichi Yoshito

"Üretim yöntemi, genel olarak bakır levha baskı teknikleri olan aşındırma ve aquaintto kullanarak renkli bakır levha baskıları üretmektedir. Yaratıcılık için ek olarak fotoğrafları, altın ve gümüş kağıda aktararak ve arka kağıda kağıt parçalarını daraltarak sıra dışı baskı yöntemleri ile ifade edilemeyen mat, sert renkli bir yüzey ve matiere yaratarak dış doku ve dekorasyon eklemektedir.

El yapımı Japon kağıdı, ön tarafı kağıt hamurundan, arka yüzü ise dut elyafından yapılmış bir kağıttır. İlaveten, Japon gazetesinden aldığı resmin bir parçasına boyanmış elyafi döker ve keser. Bu çalışmalarda, Japon kağıdının dokusu, ince filigran gölgeleri, kazınmış şekilleri, boyalı elyafların gölgeleri ve preslenmiş bakır plakaların izleri, bir dünya yaratmak için birbiriyle etkileşime geçmektedir" (http-16). Şeklinde eserlerindeki çalışma yöntemini açıklayan sanatçının işlerinde kolaj, bir bütün olarak karşımıza çıkar (Görsel 2.44-2.45).

Görsel 2.44. Sol görsel, Arichi Yoshito, “Kayıp Şekil-Stardu”, 82.5 x 53.2cm, Dağlama, Aquatint, Kabartma, Chine-Collé (Gümüş Kağıda Kolaj), 2015,

Görsel 2.45. Sağ görsel, Arichi Yoshito, “Kayıp Şekil-Sol Yüz”, 79 x 54cm, Aşındırma, Aquatint, Kabartma, Chine-Collé (Kırmızı Altın Kağıda Kolaj, 2015)

“‘Kafesli Kasa’, eseri Japon shojisinin bir görüntüsüdür. Japon evi Shoji, izleyiciye gerçek manzaradaki iki fenomene ve güneş ışığındaki değişimin yarattığı kurgusal manzaraya bir bakış atıyor. Bu, Japon kağıdının yarı saydamlık ve hava geçirgenliği açısından mükemmel olması ve Japon kağıdında bulunmamasının bir özelliğidir. Bu özelliği kullanarak, iş, kafes bir ahşap çerçeveye çok ince bir yarı saydam Japon kağıdının (kabuk kaplama) yapıştırılması ve her iki tarafa da ahşap veya bakır ile basılmış bir kağıdın kesilmesi ve yapıştırılmasıyla yapılır. Arka taraftaki görüntü, ışığın yoğunluğuyla bir parazit gibi yansıtılıyor, çünkü her iki taraftaki görüntü bir kafes kalınlığına (boşluk alanı) sahip ve insan görüşü için kurgusal bir dünya yaratmayı düşünüyoruz” (http-17). Şeklinde sanatçı eserini ve kullandığı kâğıt malzemeyi tanımlamaktadır (Görsel 2.47).

Görsel 2.46. Sol Görsel, Arichi Yoshito, “Enkarnasyon-V (Çocuk)” Her İki Tarafta Tahta / Bakır Levha Kolajdan Yapılmış Japon Kağıdı Kafesli Kasa, 2010

Görsel 2.47. Sağ Görsel, Arichi Yoshito, “Yüzün Evreleri”, Japon Kağıdına Ahşap Baskı Kağıdı, Parşömen Üzerine Bakır Levhalar ile Basılmış Kağıt, Meiji Döneminde Çerçevesiz Kağıt, Kafes Metni ile Harmanlanmış Ders Kitabı , Parşömen, Japonca Kağıt, Gümüş Ayna,2018

2.5.3. Fumiko Toda

Sanatçı “Yapıtları ve baskıları, sadece doğada veya böceklerin kendilerinde bulunan saf minerallerden ve maddelerden öğütülmüş gibi, hepsi o kadar canlı renklerle yapılmış, karmaşık detayların, formların ve desenlerin tekrarlanmasının saplantılı bir niteliğine sahiptir. Eskiz ve referans materyallerinden kaçınır, Chine-collé ve A la poupée gibi karmaşık teknikler uygulayarak doğrudan çinko plakalara yaptılır. Toda, tasarım sanatını, mekanını ve çizgisini Japon sanat okullarında geçirdiği yıllara bağlamaktadır” (http-18), (Görsel 2.48).

Görsel 2.48. Fumiko Toda, “Vazoda Çiçekler (Kabuki)”, Gravür, Kına ve El Boyama

2.5.4. Gipson Shelley

Sanatçı eserlerini tanımlarken şu cümleleri kullanmaktadır. “Yarattığım görüntüler derin bir empati yerinden geliyor. Çatışan duygular, örtü, çarpılma ve insan vücudunun parçalanması yoluyla görülür. Bunlar, çok güzel formlar yaratan, doku ve yüzeylerle dolu samimi eserlerdir. Her eserde ölüm ve vectasy, saldırganlık ve samimiyet, sevgi ve yalnızlık, masumiyet ve farkındalık, çekişme ve hayatta kalma söz konusudur. Çalışmalarım, adli bilim ve gizemden, ölüm ve çürümeden, umutsuzluktan ve umuttan ve insan vücudunun uç noktalarından ilham alıyor. Romantik ve Ekspresyonist eğilimler karanlık ve ön plana çıkan görüntüler oluşturmak için bir araya gelir”(http-19). Eserlerinde çin kolaj kağıdı ve saç materyal olarak çokça kullanmıştır sanatçı (Görsel 2.49-2.50-2.51). Shelley kağıt dışında baskıresim üzerinde malzeme kullanan örnek sanatçılardandır.

GörSEL 2.49. Sol GörSEL, Gipson Shelley "Arp", 15 x 11cm, İntaglio, Chine Collé, Saç, 2010

GörSEL 2.50. Orta GörSEL, Gipson Shelley, "Orpha", 15 x 11cm, İntaglio, Chine Collé, Saç, 2010

GörSEL 2.51. Sağ GörSEL, Gipson Shelley, "Yumpo", 22 x 15cm, Kolaj Kağıdı, Serigrafi, 2014

2.5.5. Misa Gott

Misa Gott eserlerinde kolajı kesmiş olduğu baskı parçalarını birleştirerek oluşturmaktadır. Kendi dilinden süreci şu şekilde anlatmaktadır. "Tüm işlerim stüdyomda yapmaktayım. Geleneksel baskı yöntemini kullanıyorum (çoğunlukla monotip, kabartma blok, kollagraf ve dağlama). İnce pamuklu kağıda (Midori MD kağıdı) ve çeşitli Japon kağıtlarına şekil, desen ve renkler basarım. Bunları kesip, daha kalın kâğıttan, genellikle Somerset kâğıtlarından bir tane kolajı oluşturmak için katmanlara ayırırım. Bazen kolajın üstüne fazla baskı yapıyorum. Onlar kendi başlarına orijinal sanat eserleridir ve basımlarda yapılmazlar. İşin doğası gereği (asitsiz tutkalla kolaj) kağıt çok hafif bükülmüş olur" (http-20), (GörSEL 2.52-2.53-2.54).

GörSEL 2.52. Sol GörSEL, Misa Gott, 'Minori III, "Aki" Serisinin Bir Parçası (Sonbahar)', 27 x 21cm, Kolaj, Somerset Kağıda Basılmıştır

GörSEL 2.53. Sağ GörSEL, Misa Gott, 'Yüzey Suları ve Yer Altı Denizleri', Kolajlı Monoprint, Hahnemuhle Aşındırma Kağıdı, 15 x 42cm, 2018

Görsel 2.54. Misa Gott, *Fuyu No Niji*, 76 x 56cm, (*Kış Gökkuşığı*), Monotip ile Kolaj ve Somerset Kağıdına Baskı, 2019

2.5.6. Nils Karsten

“Hamburg doğumlu Karsten, pop kültürden, erken İngiliz ve New York serseri, devrim (Baader-Meinhof), savaş (Vietnam) ve hatta yabancı işgali ile gerçeküstü ve fantastik ütopik manzaralarla ikonik görüntüleri birleştirmek için çocukluk ve ergenlik anılarını araştırıyor. Sanatçı, bu temalara, her biri 1960'lı ve 70'li yılların müzik ve toplumsal ayaklanmalarıyla yakın ilişkisinden etkilenen birkaç farklı yoldan yaklaşmaktadır” (http-21).

“Nils Karsten portföyü, en büyük bohem fantezinizden çıkmış gibi görünen eserlerle doludur. Karsten, 70'li ve 60'lı yılların önemli kültürel alanlarını (Beatles, punk müziği, Vietnam Savaşı) almayı başarır ve onları hem tarihsel olarak alakalı hem de esprili olan kolajlara dönüştürür. Nils Karsten, resim sanatında hem BFA hem de MFA almasına rağmen, kağıtla çalışma tercihinden dolayı baskı, kolaj ve çizim yapmasıyla tanındı. Karsten, ‘Teknikleri icat etmeyi seviyorum, görüntüleri çalmayı seviyorum.’ diyerek pratiklerini özetliyor. Sanatçı, ‘Altı Ayak, Kare Karelik’ el oyması tahta blok baskıları ile meşhur, Karsten'ın süreç boyunca geliştirdiği yöntem ve tekniklerden faydalanmaktadır” (http-22), (Görsel 2.55-2.56-2.57),

“Yedi yıl kolajları, gazetelerden ve dergilerden gelen kesimlerden oluşurken, çizimleri şarkı sözleri, çocuk oyuncakları ve ünlü imzası gibi popüler kültürden metin ve imgeleri ödünç alır veya yeniden düşünür. Karsten, Otto Dix , Sigmar Polke , Henry Darger ve 1930'ların Alman Gerçeküstücülerinden etkilenmiştir” (http-23).

Görsel 2.55. Sol Görsel, Nils Karste, “Siyah Çiçek-6” ,Kağıt Üzerine Grafit ve Kolaj, 2011

Görsel 2.56. Orta Görsel, Nils Karste, “Siyah Çiçek-5” , Kağıt Üzerine Grafit ve Kolaj, 2011

Görsel 2.57. Sağ Görsel, Nils Karste, “Büyük Kaçış” , Kağıt Üzerine Grafit ve Kolaj, 2006

2.5.7. Marcin Wlodarczyk

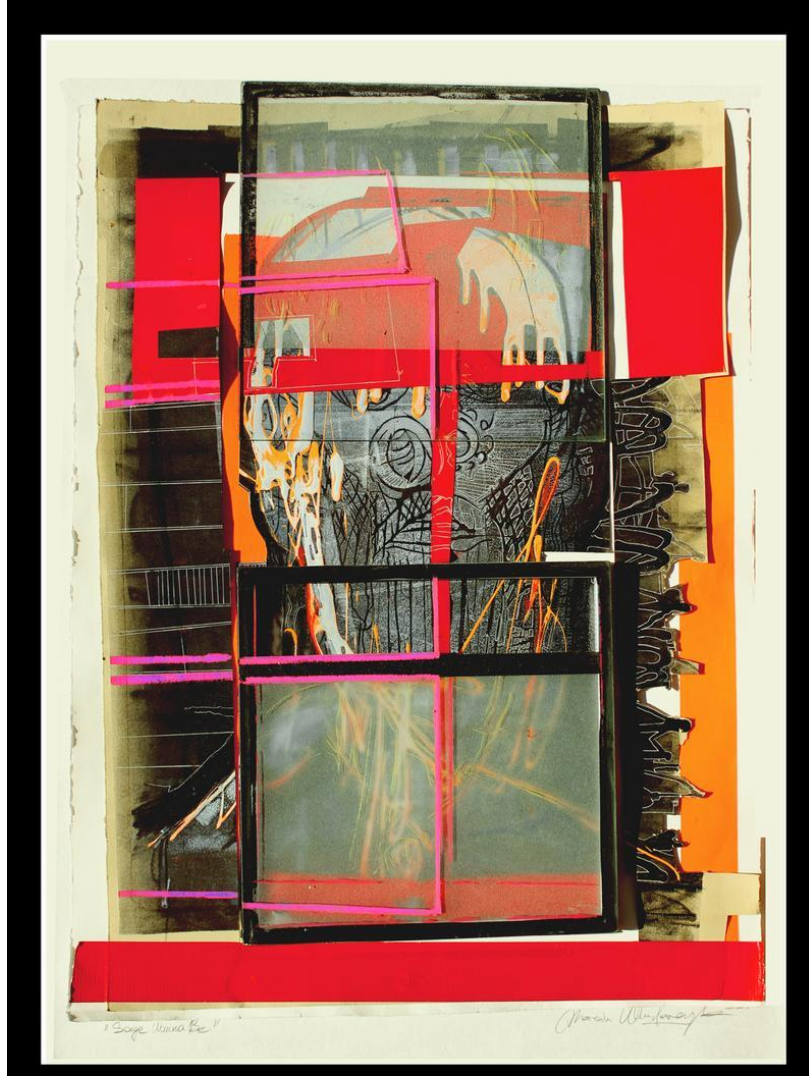
Marcin Wlodarczyk, “Anın sadeliğine dikkat etmek, onu daha karmaşık hale getirmek, kağıt üzerinde titremek, nefes alıp vermek için boyayı serbest bırakmak için, içindeki moment katmanları düz görüntüden içeri ve dışarı çekmek” (<http-24>) eserlerine hareket vermektedir. (Görsel 2.58-2.59-2.60)

Görsel 2.58. Marcin Wlodarczyk, Kolaj Örnek İşi

Görsel 2.59. Marcin Wlodarczyk, Kolaj Örnek İşi

Görssel 2.60. Marcin Włodarczyk, Kolaj Örnek İşi

2.5.8. Fevzi Tüfekçi

Fevzi Tüfekçi'nin çalışmalarında karışık teknik uygulamasını tek yüzeyde gravürlerde görmekteyiz. Boşluk doluluk etkisi ve renksiz yüzeyler uyumu soyut kompozisyonlarında karşımıza bazen kesilmiş gazete kağıtları şeklinde çıkmaktadır. Ön hazırlık aşamasını resimsel çalışan sanatçı baskı eserlerinde tamamen teknik çalışmayla sonuçlandırmaktadır. “Gravürleri genellikle birden fazla kalıptan alınan baskılardan oluşmaktadır. Bu kalıpların renklerinin kağıtla buluşmasından elde edilen zengin renk uyumları daha belirgin formlar eklemektedir. Uzay illüzyonunu arttırmak için farklı bir boyutun dahil edilmesi için, üç boyutlu objeler de dahil olmak üzere zaman zaman kolajlar eserlerinde görülebilir. Sanatçı, eserlerindeki renk ve malzeme kullanımı açısından gravürlenebilirliği ve sunmuş olduğu zengin ifade olanaklarını bir araya

getirmektedir. ‘Çadır’ ve ‘Kuş’ çalışmalarında sanatçı, kullanılan boş ve dolu yüzeylerde uyum ve denge ilkesini benimsemiştir. Soyut kompozisyonda ve kaligrafik öğelerin görsel öğelerine dönüşen biçim anlayışlarıyla eserler üretmektedir” (http-25), (Görsel 2.61).

Görsel 2.61. Fevzi Tüfekçi, “Yunus’un Düşü 3”, 75 x 60cm, Ağaç Oyma Baskı (Chine colle), 2012

2.5.9. Ayşegül İzer

Ayşegül İzer, “Italo Calvino’nun, ‘Görünmez Kentler’ isimli eserinden esinlenerek ortaya çıkan çalışmalarında, hem içerik, hem de uygulama açısından oldukça araştırmacı, şaşırtıcı ve çağdaş bir dil kullanmaktadır. Bu çalışmalar, şehir planlarından, haritalara, mimari çizimlerden, matematiksel koordinatlara, metinlere ve tipografiye, rakamlara

hatta kişisel fotoğraflara kadar varan tüm kodları içermektedir” (http-26), (Görsel 2.62-2.63).

Görsel 2.62. Sol Görsel, Ayşegül İzer, “Clarice”, 53 x 79cm, İpek Baskı ve Kolaj, 2006

Görsel 2.63. Sağ Görsel, Ayşegül İzer, 53 x 79cm, İpek Baskı ve Kolaj, 2006

2.5.10. Jase Clark

Jase Clark, deneysel ve geleneksel baskı teknikleri, resim, heykel ve video ile çalışmaktadır. Çalışmaları, Pennsylvania Güzel Sanatlar Akademisi ve Pennsylvania Kongre Merkezi, Philadelphia, Pensilvanya; Delaware Üniversitesi, Newark, Delaware; ve Kent Eyalet Üniversitesi, Kent, Ohio’da sürdürmüştür. On yıldan fazla bir süredir Clark, Lafayette College'daki Deneysel Baskıresim Enstitüsü'nde Master Yazıcı olarak çalışmıştır. Ayrıca Lafayette College'de ve Branchburg'daki New Jersey'deki Printmaking Center'da da basımcılık ve çizim dersleri vermiştir. Cedar Crest College'da yardımcı profesördür (http-27). Onun eserlerine baktığımız zaman kolajın çeşitli kullanım yöntem ve tekniklerini bir arada görmekteyiz. Dijitalde ve uygulamalarında teknikleri birbirine karıştırarak kullanmaktadır (Görsel 2.64-2.65).

Görsel 2.64. Jase Clark, “Torakotomi”, 21 x 36.5cm, Serigrafi, Suluboya, Akrilik, Kabartmalı Kağıt, Dikili

Görsel 2.65. Jase Clark, "Ag Glom", 14 x 10cm, Serigrafi, Kabartmalı Kağıt, Sulu Boya, Akrilik Parlaticısı, 2013

2.5.11. Ann Winston Brown

“Resim ve baskıyı, izlenimleri, duyguları ve hatıraları görsel bir formata çevirmek için bir araç olarak kullanıyorum. Karışık medya çalışmalarım, bir tekstil tasarımcısı olarak geçmişimden etkilenen, öncelikle doku olan çeşitli teknikleri araştırıyor. Çalışmalarımı ön yargısız olarak geliştiriyorum, resimlerin ve baskıların iç-dış diyalog, gözlem ve şans keşiflerinin bir karışımından oluşmasına izin veriyorum. Çalışmam, hem kavramsal hem de teknik olarak sürekli deneyimleyerek gelecekteki bilgi için çabalamakla ilgili. Eser, materyallerle ve fikirlerle ilgili. Yağ, akrilik, gesso, kum ve kolaj elementlerinden oluşan malzemeleri kullanarak görsel bilgi katmanına katman yapıyorum. Bazı parçalar, karışık medya çalışmasını oluşturan resimlerin altından sızan diğer uygulamalar tarafından gizlenmeye başlar. Bilinçli, bilinçsiz, parçalanmış ve eksiksiz bir görsel deneyimler deposu çiziyorum. Özetlendikten sonra, bu gösterimlerin çoğu, püskürten ve çeken, örtüşen ve iç içe geçen renk, biçim, çizgi ve dokudan oluşan bir kelime haznesinde birleşir. Çalışmalarımda, her biri bireysel özelliklere sahip ama hepsi de inandırıcı bir stil uyumu ile desteklenen ilginç bir tematik çeşitlilik var. Resimlerimde izleyicinin keşfetmesi için bırakılmış, algısal ve duygusal bir zorluk var. Çalışmamın sahiplenmesini, büyülenmesini, izleyiciyi keşif yolculuğuna çıkarmasını istiyorum” (http-28). Şeklinde eserlerini yorumlayan sanatçı kolajı raslantısallıkla birlikte eserlerinde oluşturmaktadır (Görsel 2.66-2.67-2.68).

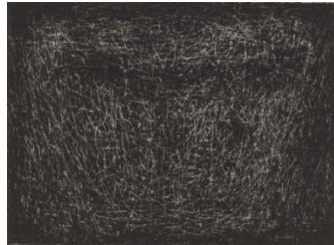
Görsel 2.66. Sol Görsel, "Ann Winston Brown", Chine Colle ile Gravür 2009

Görsel 2.67. Orta Görsel, Ann Winston Brown, "Yıkanmış Güzellik", 24 x 36cm, Yıkanmış Karışık Medya Kolajı

Görsel 2.68. Sağ Görsel, Ann Winston Brown, "Mind's Eye", 18 x 24cm, Kolaj

2.5.12. Allan Mitelman

"Allan Mitelman, Avustralya'nın önde gelen soyut sanatçılarından biridir. Basımlar ve çizim medyası, Allan Mitelman'a, çalışmalarının ince, güzel biçimde bükülmüş ve rezonans yüzeylerini oluşturmak için manipüle ettiği olağanüstü teknikler ve süreçler repertuvarını sağlamıştır. Mitelman'ın sanatı, tefekkür ve işin kendisinin somut önemliliğinin duygusal zevkini davet eden bir sanattır. Kağıt üzerindeki çalışmaları, tüm yaratıcılıkları ve zengin çeşitlilikleriyle, yakından inceleme yapılmasını talep ediyor ve izleyiciye her zaman görsel zevk ve yeni bir bakış açısı ile bakma eylemine karşılık vermektedir" (http-30), (Görsel 2.69-2.70-2.71).

Görsel 2.69. Sol Görsel, Allan Mitelman, "Adsız 2", 27 x 20cm, Sert Zemin ve 1 Plakadan Basılmış Chine-Collé,

Görsel 2.70. Orta Görsel, Allan Mitelman, "Adsız 10", 20 x 27cm, Formun ÜstüFormun Altı, Aşındırma, Sert Zemin ve Pastel Boya, 2 Renkte Basılmış, 2 Plakadan,

Görsel 2.71. Sağ Görsel, Allan Mitelman, "Başlıksız 3", 27 x 20cm, Aşındırma: Sert Zemin, Pastel Boya Dirençli ve 2 Renk Baskılı, 2 Tabakalı, Chine-Collé ve Aquatint

Elizabeth Cross Alan Mitalman'ın işlerini şu şekilde yorumlar. “Kendi tecrübelerimizden yola çıkarak hem görünür ipuçlarının hem de ince kültürel sözleşmelerin karmaşık bir repertuarına aracılık eder. Görünür dünyaya veya sosyal aracılı işaret ve sembollerimize farkedilebilir benzerliklerin yokluğunda, deneyimimizin katmanlarında daha derin anlamlar aramalıyız” (http-29).

2.5.13. Timothy Frerichs

Timothy Frerichs, çalışmalarından “Yapıtım ve araştırmam, temsillerin etkileşimi ve çevre üzerindeki etkimizi nasıl şekillendirdiğini araştırıyor. Çalışmamın çoğunluğu belirli bir siteyi araştırmaya dayanıyor. Sanatçı kitaplarım, kâğıt ve enstalasyonlardaki çalışmalar belirli sitelerden ve ilgili kültürel ve tarihi kaynaklardan toplanan görüntüleri, çizimleri ve nesneleri kullanır. Özellikle insanlığın çevre üzerindeki kasıtlı ve kasıtsız etkisiyle ilgileniyorum. Geçmiş çalışmalar istilacı türler ve tarihsel ulaşım sistemleri ile bağlantı gibi konularla ilgilenmiştir. Mevcut çalışma jeoloji ve iklim kaygılarını araştırıyor ” şeklinde bahsetmektedir (http-31), (Görsel 2.72-2.73-2.74-2.75).

Görsel 2.72. Timothy Frerichs, “Gece 3”, 22 x 15cm, Intaglio, Rölyef, Kolajlı Kesimde Dijital, Kozo Kağıdı

Görsel 2.73. Timothy Frerichs, “Saha Kenarı 2”, 20 x 45cm, Kozo'da Mürekkep, Grafit, Arşiv Dijital İnkjet

Görsel 2.74. Sol Görsel, Timothy Frerichs, “Stone Hammer 4”, 12 x 18cm, İntaglio Monoprint, Geri Dönüşümlü Ketenli Kağıt Hamuru Boyama, Dijital Baskı, El Yapımı Mitsumata Kağıdına, 2018

Görsel 2.75. Sağ Görsel, Timothy Frerichs, “Günceller 13”, 11 x 17cm, Kabartma, Dijital, İntaglio, Monoprint El Yapımı Koza Kağıdı

2.5.14. Natalia Gregorini

Natália Gregorini’nin Tetra Pak matrisleri, alüminyum ve polietilen içeren karton matrislerdir, bu nedenle metal matrislerden daha az dayanıklıdır. Büyük baskı çalışmaları için en iyi teknik değildir, çünkü her izlenimde matris değişmekte, diğer lekeleri ve oluklar meydana getirmekte, malzemenin taşınması ve kullanımının sonuçları ortaya çıkmaktadır (Görsel 2.76).

Çalışmalarında ve illüstratör olarak yaptığı araştırmalarında, Tetra Pak baskı yapımı sanatçı tarafından baskı ve illüstrasyonla bağlantılı köprü niteliği taşımaktadır.

Görsel 2.76. Natália Gregorini, Tetra Pak Baskı Eser Örnekleri

2.5.15. Stanislav Bojankov

Stanislav Bojankov işlerini “Uygulamamda, esasen linocut, intaglio baskı (aquatint, aquafort, drypoint) ve kolaj tekniklerinin yanı sıra geleneksel profesyonel belgeler

üzerinde çalışıyorum . Ayrıca farklı el yapımı kağıtlar da kullanıyorum. Son yıllarda atölyemde kendi el yapımı kağıdımı hazırladım. Sanatsal çalışmalarında bu yerel (ve diğer) kültürel gelenekler çerçevesinde işbirliği yapmaya ve küresel olarak anlaşılmış işaretler, semboller haline gelmeye mezun olan modern bireyin küresel buluşları sistemine (belki de) yeni beklentiler yapmaya çalışıyorum. Bu yereldeki küresel arayışı içinde benim için dürüst ve gerçek bir yol” şeklinde anlatmaktadır (http-32).

Görsel 2.77. Stanislav Bojankov, 21 x 30cm, Collagraph, Kabartma, Mono Baskı, Kağıt Üzerinde Kolaj

2.5.16. Akiko Taniguchi

“Akiko Taniguchi'nin eserinde, doğal dünyadan ve onun cesur, grafik bir dilde yarattığı imajlarından etkilenir, bitkilere güçlü referanslar ve rüzgar, yağmur, su gibi çevresel olayları yüklemektedir. En yeni baskı dizisinde, insanlığın sürekli değişen doğa güçlerini içirme, kontrol etme ve hükmetme çabalarını araştırmak için bir kafes formu kullanmaktadır.

Taniguchi'nin soyut görsel dili, doğal dünyada bulunan formlar üzerine yaptığı sürekli araştırmaya dayanmaktadır. Farklı ortamlarda var olan bağlantı ve rejenerasyon kuvvetlerine bakmaktadır. Taniguchi, bulut oluşumları, buz kristalleri veya dünyada kuraklık tarafından lekelenen çatlaklar gibi doğal olayların fotoğraflarıyla başlamıştır. Bu fotoğraflara elle yarattığı tepkiler, doğada meydana gelen ritimleri, kalıpları ve yapıları yükseltir. Bunu başarmak için, kollagraf, dağlama, kuru nokta, mezzotint ve chine collé gibi çeşitli baskı ortamları kullanmaktadır. İşlemlerin kombinasyonu, kalın siyah

formların karmaşık üç boyutlu yüzeylerini, narin kaligrafik çizgileri ve renkle dolu alanlarını oluşturmaktadır” (http-33), (Görsel 2.78-2.79).

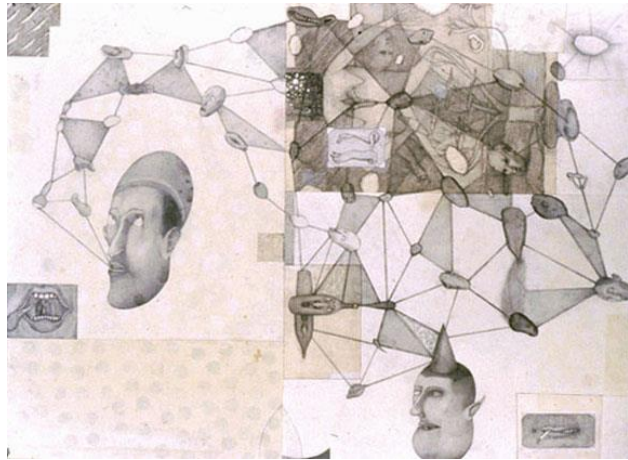

Görsel 2.78. Sol Görsel, Akiko Taniguchi, “Hidden Wings”, Etching, Drypoint, Collagraph, Chin Colle, 2009

Görsel 2.79. Sağ Görsel, Akiko Taniguchi, “Cage 3”, Etching, Drypoint, Chine Colle, 2007

2.5.17. Kurt Kemp

“Kurt Kemp'in Aurobora ile yaptığı ilk proje, sanatçının el boyaması ve chine colle kullanımıyla agresif bir şekilde işlenmiş ve süslenmiş bir dizi monoprin üretmektir. Titizlikle kazınmış bakır plakalarla oluşturmuştur. Çeşitli mürekkeplerle katmanlı deneyler, katmanlı inceltilmiş ve ardından her baskıya yarattığı anlatıya ilave bir derinlik ve netlik boyutu vermek için birkaç kez baskı makinesinden geçirmiştir” (http-34), (Görsel 2.80-2.81).

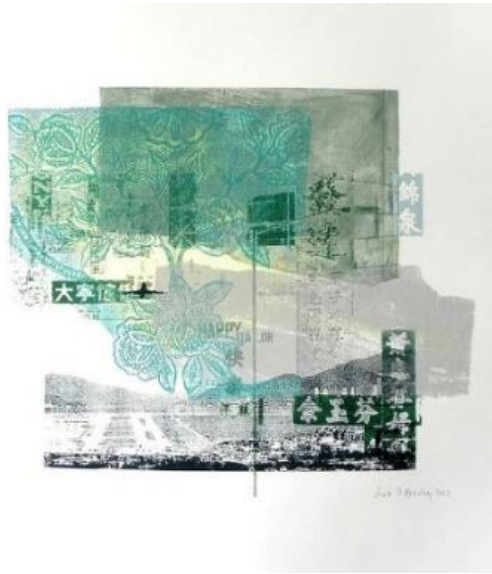
Görsel 2.80. Sol Görsel, Kurt Kemp, “Mavi Şapka”, 50 x 36.5cm, 2001

Görsel 2.81. Sağ Görsel, Kurt Kemp, “Kirlili Beyaz Çocuk”, 39 x 52cm, 2001

2.5.18. Sara Beazley

Sara Beazley, “1990’lı yıllarda Londra’daki Central Saint Martins ve Camberwell Sanat Okulu’nda eğitim görmüş ve matbaa konusunda yüksek lisans derecesine sahiptir. Şanghay Tang, Selfridges, Londra Özgürlük, Japon modası dahil olmak üzere yüksek profilli komisyonlar almıştır. Sara ayrıca Londra Metropolitan Üniversitesi Baskıresim Bölümünde misafir öğretim görevlisi olmuştur.

Çağdaş ve orijinal görüntüler üretmek için aşındırma, kuru nokta, kabartma ve serigrafî baskı gibi geleneksel baskı tekniklerini kullanmaktadır. Sara’nın çalışmaları zarif ve hassastır” (http-35), (Görsel 2.82-2.83).

Görsel 2.82. Sara Beazley, “Hong Kong’III”, 42 x 42cm, Chine Kolej ve Serigraf, 2014

Görsel 2.83. Sara Beazley, “Buckingham Sarayı VI”, 55 x 80cm, Serigrafî Ekranlı Chine Colle, 2014

2.5.19. Martin Sharp

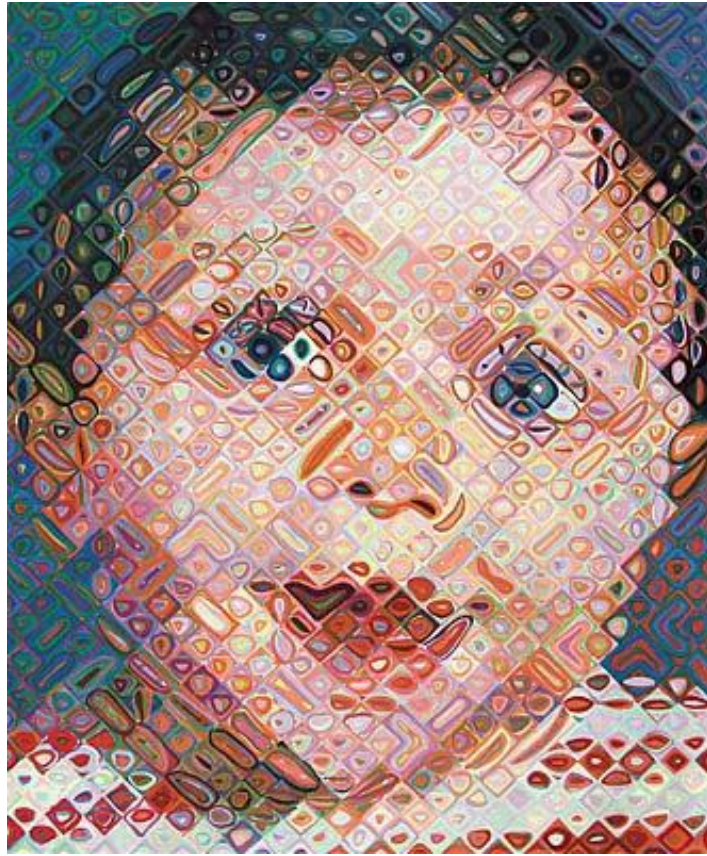
“Martin Sharp, kendine özgü 1960'lı yılların müzik posterleri ile tanınan Avustralyalı bir sanatçı ve film yapımcısıydı. Sharp'ın müşterileri arasında Bob Dylan ve Donovan gibi günün birçok popüler müzisyeni de vardı. Sanatçı, en popüler tasarımlarında mektupları, fotoğrafları ve tuhaf karikatür figürlerini psychedelic desenlerine yerleştirdi. “Hayat toplam bir deney,” dedi Sharp bir kez. “Ne olacağını asla bilemezsin ve hızlı hareket edebilmek zorundasın” (http-36). Şeklinde kolajlarını ve kendisi anlatılmaktadır. (Görsel 2.28)

Görsel 2.84. Martin Sharp, "Göz Ağzı", Kolaj ve Gümüş Kağıda Mürekkep, 1965

2.5.20. Chuck Close

Chuck Close ve Yasu Shibata'nın Ukiyo-e tekniği ile yaptığı (2 yıl süren) ‘Emma’ adlı eser, ağaç baskı eserdir. “Chuck Close, dünyanın önde gelen modern sanatçılarından biridir. Sanatı kendisinin, ailesinin ve arkadaşlarının portrelerine odaklanır, genellikle çok büyük ölçekte üretilir. Close, tipik olarak bir yüzün fotoğrafıyla başlar, bir resim oluşturur veya Close'un çalışmasına özgü birçok teknikten birini kullanarak elde ettiği görüntünün karmaşık bir ızgara temelli yeniden inşası ile basılır. Emma, Japon gravür sanatçısı Yasu Shibata ile işbirliği içinde üretilen, 113 renkli Japon tarzı bir gravür eserdir” (http-41).

Görsel 2.85. Chuck Close, “Emma”

2.5.21. Liz Ingram

Liz Ingram ise eserlerinde endüstriyel malzemelerden faydalanarak büyük çaplı mekan duvarlarını tamamlayan kolajlar oluşturmaktadır. Sanatçı eserini “Çalışmam maddi varlığın ve geçici olan arasındaki geçiş durumları üzerine odaklanmıştır. Hindistan'da büyüyen erken yaşta, aşırı duygusallık, egzotik zengin renkler, sesler, kokular ve ritüel pratiklere karşı aşırı derecede fiziksel yoksunluğa maruz kaldım. Bu ilk deneyimlerin, insanlık konusunu doğaya odaklanarak sürdürdüğüm

insanlık durumundaki araştırmalarımı neden olduğuna inanıyorum. Basılı görüntüler, kâğıt, mürekkep, cam, ışık, parıldayan pikseller, kumaş kullanarak izleyiciye suda batma hissinin hatıralarına varacak bir deneyim vermeye çalışıyorum. İzleyiciyi doğadaki, yerdeki yerimizin son derece tüketici ve teknolojik dünyamızda kaybolan bir yer duygusuyla ilişkilendirmeye çalışıyorum. 35 yıldan uzun bir süredir Alberta'nın Kuzey Boreal ormanındaki belirli bir yer, göl, dereden kaynak materyal üretilmiştir. Son çalışmalarım, doğayla iç içe geçirilemeyen ve temel birliğimizin ve suyun tüm yaşam biçimlerinin temel unsurunun farkındalığını uyandırma girişimidir. İş, kırılglanlık ve güçle ilgili, kaybolan ve ortaya çıkan bir döngü, merak ve belirsizlikle ilgili” şeklinde eserlerindeki süreci açıklamaktadır (http-42).

Görsel 2.86. Liz Ingram, *Looking Glass Sayesinde Kavşak*, Komisyonu Güney Alberta Jubilee Oditoryumu, Calgary Polyester Üzerine Boya Süblime Dijital Baskılar, Temperli Cam, Technographic Ara Tabaka, Alüminyum, Çelik, 4.8m x 9.5m (16ft X 31ft) Koleksiyon: Alberta Vakfı Sanat 2011

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kolaj Fransızca “Collage” kelimesinden gelmektedir. Tarihte ki ilk örneklerine baktığımızda karşımıza çeşitli dönemlerde ve toplumlarda farklı kullanım ihtiyaçları doğrultusunda çıkmaktadır.

MÖ IV. ve III.yy.da Altan Dağlarında kurganlarda bulunan eğer altı örtüsü olarak kullanılan Bellemelerde çeşitli renklerdeki derilerin kesilip birleştirilmesi ile ya da ilker kavimlerde mask ve heykellere deniz kabuğu ve hayvan dişlerinin eklenmesi ile kolaj oluşturulmuştur. Bizans ve Rum ikonlarında kullanılan kaplamalarda da kolaja rastlanmaktadır. Ortaçağ ve Mısır’da ise eserlerin değerini arttırmak için değerli taşların eserlere ekleyerek kolaj uygulamışlardır. İslam sanatında kakmacılık olarak bildiğimiz günlük kullanım eşyalarına fildişi, sedef vb malzemelerin süsleme amacıyla yerleştirilmesinde ve 15.yy.da islam sanatında kat-ı süsleme sanatının kullanılması gibi toplumlara göre bir çok farklı alanda kolajın kullanım amaçları değişiklik göstermiştir. 18.yy.da resimsel anlamda Mary Delany siyah zeminlerin üzerine kağıtlardan kestiği bazen de boyadığı kağıtlarla oluşturduğu çiçek resimleri ile karşımıza çıkmaktadır.

1851’de fotoğraf makinası Frederick Scott Archer tarafından geliştirilmiş. 1981’de Quantel Paintbox bilgisayar programının geliştirilmeyle de kolaj fotoğraf ve dijital ortamda boy göstermeye başlamıştır.

Kolajın resimsel kullanımına baktığımızda ağırlıklı olarak ön hazırlık aşaması olarak görmekteyiz. Kolajın dijital kullanım alanlarına baktığımızda kurgusal ve grafiksel kolajlar karşımıza çıkmaktadır. Kurgusal kolajlarda sanatçılar oluşturacakları kompozisyonlara uygun fotoğraflar çekmekte ve onları bilgisayar ortamında bir araya getirmektedir. Grafiksel kolajlarda sanatçı toplamış olduğu görsel materyalleri bilgisayar ortamında konusuna uygun yerleştirmektedir. Kurgusal kolaja en eski örnek Oscar Gustav Rejlander’in 30 negatifi birleştirerek yapmış olduğu “The Two Ways of Life” adlı eseridir. Grafiksel kolajlar ise Nouveau hareketi ile en güçlü dönemini yaşamıştır. James Prayde ve William Nicholson grafik montaj yöntemini kullanan sanatçılardandır. Dada sanatçıları da grafiksel kolaj yöntemlerinden çokça faydalanmışlardır.

Sanat tarihinde ilk kez 20 yy’da Kübizm’de Georges Braque ve Pablo Picasso ile kolaj karşımıza çıkmaktadır. Sonrasında devam eden akımlarda kolaj zaman içerisinde gelişmiş ve çeşitli yöntem ve tekniklerde kullanılmaya başlanmıştır. Kolaj mantığı ile

hazır malzeme kullanımı sanatın içerisine dahil olmuş kolaj artık bir teknikten çok bir düşünce anlayışı olmuştur.

Türkiye’de ise kolaj Kübizm’de ki mantığıyla karşımıza soyut sanatçılar tarafından ele alınmıştır. Bu sanatçılarda kolajı boyada kolajsallık mantığı ile ele almışlardır. Örneğin Lütfü Günay kum, kül, talaş gibi malzemeleri boyalarına karıştırarak kullanmıştır.

Baskıresim gelişimine baktığımızda Paleolitik dönemde Afrika’da kaya oymalarında kil ve taşta oyulmuş kalıplarla karşılaşılmaktadır. Mısır ve Babir’lerde baskı mühür olarak ahşap oymalarla karşımıza çıkmaktadır. 14.yy.da ağaç kalıplar kullanılmış 15.yy.da metal plakalar ve ardından asit yedilme benzeri yöntemler uygulanmaya başlanmıştır. 18.yy.da ise taş baskı uygulamaları gelişmiştir.

Ortaçağ’da oymacılık zırh süslemesi ve altın işlemeciliğinde gelişme göstermişti. Kağıdın Çin’de saray memuru Eunuch Tusailun tarafından bulunmasıyla baskı kitap resimleri için kullanılmaya başlanmıştır. Kağıdın bulunmasından önce Çin’de 7 ve 8.yy.da baskı kumaş süslemelerinde kullanılmaktadır. Japonya’da ise Ukiyo-e baskı tekniği gelişme göstermektedir. Edo kentinde 17.yy.da ortaya çıkan bu teknik fırça müdahalesi ile su bazlı prinç kağıtlara ağaç kalıplarla yapılan Benizuri-e renkli baskı tekniği olarak anılır.

Türkiye’de 17.yy.da yazmacılık Bedri Rahmi Eyüboğlu’n da işleriyle gelişme göstermiştir. 18.yy.da baskı atölyeleri açılmaya başlamış. 20.yy.da baskı sanatlarında ahşap baskılar sanatsal anlamda tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Bilinen en eski baskı eser 1446 yılında “A Christ Crowned With Thorns” (Hüzün Tacı Giymiş İsa) adlı eserdir. Baskı sanatlarında örnek alınan sanatçılar Usta Es, Martin Schongaver, Albercht Dürer’dir. Henri Matisse’nin 1932’de Mallerme’nin “Poessies”i için hazırladığı 24 metal baskıyla oluşturduğu kitap ilk baskıresim örnek kitap olarak görülmektedir. Picasso’nun oluşturmuş olduğu 1931 yılındaki 107 adet linol baskı ile oluşturduğu portforyo’da bugün örnek görülen baskı kitap eserlerdendir. 1900-1933’te bir çok sanatçı bu yöntemle baskı portforyolar oluşturmuştur.

Baskı sanatlarında kullanılan kolaj tekniklerine baktığımızda kolografi tekniği hazır malzemelerle yapılan kolaj resminin sonradan intaglio ve rölyef baskı tekniklerinin birleştirilmesinden oluşmaktadır. Chine Colle (Çin Kolaj) tekniği ise renklendirilmiş kağıt parçalarının doğrudan, renkli baskı elde etmeden kullanıldığı tekniktir. Bu teknikte

renkli kağıt vb. yüzeye rengi verilmeden çeşitli yapıştırıcılar yardımıyla yüzeye yapıştırılır. Yapıştırıcı olarak tutkal, patates kolası, nişastalı yapıştırıcılar tercih edilirken kağıt tercihi ise chine kağıtları olmuştur.

Baskı sanatçılarının kimileri ön hazırlık çalışması olarak kolaj yöntemine başvurmuşlardır. Kimileri ise hazırlıklarını grafiksel kolajlarla hazırlamıştır. Grafiksel kolajları tercih eden sanatçılar baskıda serigrafi yöntemini ağırlıklı olarak tercih etmiştir. Resimsel kolaj hazırlayan sanatçılarda kalıplarını ayrı ayrı hazırlayarak tek yüzey üzerinde bir bütün oluşturup kolaj ön hazırlıklı çalışmalar üretmiştir. Resimsel hazırlanan sanatçıların eserlerinde kolaj etkisi varmış gibi parçalar gözlenir.

Kolajı baskıresim teknikleriyle bütünleştiren sanatçıların kullandığı yöntemler daha karmaşıktır. Bunlar Chine Colle gibi çeşitli yapıştırıcı ve kağıtlara ihtiyaç duyulmasına sebep olmaktadır. Bu tarz yöntemlerden faydalanan sanatçılar kendi kağıtlarını da hazırlamaktadır.

Modern Dünya’da ise baskı sanatları dijital yöntemlerden de sıkça faydalanmaktadır. Ayrıca kağıt dışında farklı malzemeler üzerine de baskı uygulayarak eserler üretilmektedir. Liz Ingram mekan duvarlarına yaptığı eserleriyle kolajın ve baskının birleşimini günümüze uygulayan örnek sanatçılardandır. Kolaj başlangıçta kullanım amaçları doğrultusunda gelişen bir teknik olsada günümüze kadar geçen süreçte çeşitli yöntem ve tekniklerde uygulanmıştır. Modern Dünya’da bu süreç kendini devam ettirmektedir.

KAYNAKÇA

- Adalı, A. (1996). Kolajın Tarihsel Oluşumu. *Toplumbilim Dergisi*(4), 68-72.
- Akalan, G. (2000). *Gravür*. Ankara: Kale Seramik Sanat Yayınları.
- Aksoy, N. (2008). Bubi: Başyapıtlarımla Anneme"Sen Benim İçin Önemlisin" Diyorum. *Artist Actual*, 16-20.
- Alparslan, G. U., & Bulut, Ü. (2018). Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının Modern Resim Algılamalarında Kolaj Tekniğinden Yararlanılması: Eylem Araştırması. *Pau Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43-77-91.
- Altınıyıldız, N., & Artun, A. (2018). *Dada Kılavuz* (1. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Andreas, H. (1989). *Anselm Kiefer; The Terror Of History, The Temptation Of Myth* (Cilt 48).
- Antmen, A. (2009). *20.Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar* (2. b.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Arapoğlu, F. (2008). Heykel Formu Olarak Video: Nam June Paik ve Shigeko Kubota Özelinde Video- Heykel. *2.Uluslararası Dokimeon Mermer Heykel Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, 245-261.
- Artun, A. (2010). *Sanat Manifestosu* (1. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aslanapa, O. (2003). *Türk Sanatı* (6. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aslier, M. (1985). Son Yüzyılda Türkiye'de Özgün Baskıresim Sanatı, Türkiye'de Sanatın Dünü ve Bugünü. *Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları*, 42.
- Atakan, N. (2008). *Sanatta Arternatif Arayışlar* (1. b.). İzmir: Karakalem Kitapevi.
- Bal, A. A. (2000). *Resim ve İroni*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Batur, E. (2006). *Modernizmin Serüveni*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Becer, E. (tarih yok). *A.G.E.*
- Bienali, I. Ü. (2008). *Işık Üniversitesi ve Imoga İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi 1. Uluslararası Baskıresim Bienali Katolog*.
- Buchholz, L. (2005). *Beate Zimmermann, Pablo Picasso*. İtalya.
- Bürger, P. (2010). *Avangart Kuramı* (6. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Can, Ş. (2008). *Gravür(Çukur Baskı) Teknikleri*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Carperter, J. (1977). *The Infra-Iconography of Jasper Johns*, *College Art Association* (Cilt 36).
- Covey, S. (1959). *Modern Printmaking a Guide to Traditional and Dijital Techniques*.
- Çağatay, K. (2003). Amerikan Sanat'ında Bir Öncü; Robert Rauschenberg. *KKEFD*, 33.
- Çilen, H. (1995). *Metal ve Taş Baskı İlk Uygulama Dönemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Erden, O. (2010). *Bilmemiz Gereken 50 Türk Ressamı ve Tabloları* (1. b.). İstanbul: Tempo.
- Erdoğan, F. N. (2007). *İlköğretim Okullarında(6-7-8. sınıflarda) Kolaj Tekniğinin Eğitime Katkıları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ergen, B. A. (2013, Aralık). Son Üç Uluslararası İstanbul Bienali'nde Yapıtları Yer Alan Kadın Sanatçılardan Bir Seçki. *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(5), 35-36.
- Fineberg, J. (1998). *Robert Rauschenberg's "Reservoir" American Art*.
- Germaner, S. (1997). *1960 Sonrasında Sanat* (1. b.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Goldberg, R. (1996). *Performance Art* (2. b.). Word Of Art.
- Gombrich, E. H. (2016). *Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gölönü, G. (1979). Kazı Resmi. *Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını*, 68, 72-73.
- Güneş, N. (2013). *Resim Sanatında Kolaj ve Asamblaj ve Türk Resmine Yansımaları*.
- Gürsoytrak, H. (2003, Mayıs). Ay'da ki Ayakkabılar: Kolaj, Montaj ve Yüzyıl Sanatı. *Genç Sanat Dergisi*(105).
- Güzel, H. C. (1993). *Ana Britannica* (Cilt 13). İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Hapgood, S., & Rittner, J. (1995). *Neo-Dada: Redefining Art 1958-1962 Performing Art Journal* (Cilt 17).
- Hocking, J. (2015). *Fotografin Tüm Öyküsü*
- Hopkins, D. (2006). *Dada ve Gerçeküstücülük*.
- Hughes, A. D. (tarih yok). *The Printmaking Bible, Chronicle Books*. San Francisco.
- İçmeli, M. (1981). Özgün Baskı. *Sanat Çevresi*(34), 21.
- İlbeyi, G. (1994). Baskiresim. *Anadolu Sanat(Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Yayınları*(2), 59.
- İpşiroğlu, N., & İpşiroğlu, M. (2017). *Sanatta Devrim*.
- Kahraman, H. B. (2005). *Sanatsal Gerçeklikler Olgular ve Öteleri* (3. b.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kaplanoğlu, L. (tarih yok). Sanatsal bir değer olarak kolaj. *Sanat Dergisi*, 97-98-99-100-101-102-103.
- Keser, N. (2005). *Sanat Sözlüğü* (1. b.). Ankara: Ütopyo Yayınevi.
- Kılıç, G. A. (2012). *Yüksek Baskı Teknikleri ve Türk Baskiresime Yansımaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Baskı Ana Sanat Dalı.
- Kitabı, İ. B. (2011).
- Korkmaz, F. D., & Avcı, E. (2019). Günümüz Türk Sanatında Baskı Resim . *UBAK 2019 4.uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi Sempozyum Özet Kitabı*, 329.
- Lynton, N. (2009). *Modern Sanatın Öyküsü* (4. b.). Remzi Kitabevi.

- Madra, B. (2000). *Ero Akyavaş Yaşamı ve Yapıtları*.
- Mendelson, J. (2004). *Joan Miro's Drawing- Collage, August 8,1933: The "Intellectual Obscenities" Of Postcards, College Art Association (Cilt 63)*.
- Myers, J. B. (1975-1976). *Joseph Cornell and The Outside World, College Art Association (Cilt 35)*.
- Öskan, E. (tarih yok). A.G.E.
- Öztürk, S. (2011). *Resimsel Öğe Olarak Parçalılık ve Kolaaj İlişkisi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Ana Sanat Dalı.
- Pekmezci, H. (2001). Baskiresim Sanatı ve Türk Baskiresim Sanatı Üzerine. *İçer Sanat Kulübü*(105), 15.
- Ragon, M. (2009). *Moden Sanat* (1. b.). İstanbul: Hayalbaz Kitap.
- Sontag, S., & Giderer, H. E. (2003). *Resmin Sonu*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Sözer, M., & Tanyeri, U. (1992). *Sanat Sözlüğü*. İstanbul.
- Şahiner, R. (2008). *Sanatta Postmodern Kırılmalar yada Modernin Yapıbozumu* (1. b.). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Şen, H. (1995). *Metal ve Taş Baskıda İlk Uygulama Dönemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tunalı, İ. (2006). Avangar Üstüne. *Rh Sanat Dergisi*, 14-33.
- Tunalı, İ. (2008). *Felsefenin Işığında Modern Resim* (7. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Turani, A. (1999). *Çağdaş Sanat Felsefesi* (3. b.). İstanbul: Remzi Kitap Evi.
- Turani, A. (2005). *Dünya Sanat Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Wartel, B. (2011). *Pasajlar* (8. b.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yılmaz, M. (2013). *Modernizmden Postmodernizme*.
- Yılmaz, M. (2011). *Sanatın Güncelin Sanatı*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

İNTERNET KAYNAKÇALARI

- Http1:** <https://Www.Bjp-Online.Com/2018/09/The-Wonderful-World-Of-Sean-Hillen/>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http2:** <http://Dergipark.Gov.Tr/Download/Article-File/203778>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http3:** <https://Mymodernmet.Com/Jo-Teeuwisse-Ghosts-Of-War-France/>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http4:** <http://Www.Artfulliving.Com.Tr/Sanat/Alexander-Calderin-İzinden-Giden-7-Sanatcinin-Mobil-Heykelleri-İ-16503>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http5:** <http://Www.Artfulliving.Com.Tr/Sanat/Alexander-Calderin-İzinden-Giden-7-Sanatcinin-Mobil-Heykelleri-İ-16503>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http6:** <https://Www.Pablocicasso.Org/Bull-Head.Jsp>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http7:** <http://Www.Asyageisberggallery.Com/Artists/Marjolijn-De-Wit/Series/Ceramic-Photo-Collage?View=Slider#9>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http8:** <https://Www.Moma.Org/Calendar/Exhibitions/366>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http9:** <https://Www.Tate.Org.Uk/Art/Artists/Daniel-Spoerri-1979>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http10:** <https://Theartstack.Com/Artist/Raymond-Hains/La-Gitane-2>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http11:** <https://Www.Metmuseum.Org/Toah/Works-Of-Art/1998.524/>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http12:** <https://Www.Gallery46.Org/Janet-Millstein>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http13:** <https://Fccs.Ok.Ubc.Ca/About/Contact/Briar-Craig/>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http14:** <http://Www.Hugobesard.Be/Hugobesard.Php?L=E>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http15:** <https://Topprintmaking.Com/Carborundum-A-Way-Of-Making-Collagraphs>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http16:** <https://Arichiyoshito.Com/Works/Print/>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http17:** <https://Arichiyoshito.Com/Works/Others/>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http18:** <https://Artloftasia.Com/Products/Flowers-İn-A-Vase-Kabuki>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http19:** <https://Www.Shelleygipson.Net/New-Page>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http20:** <http://Www.Misagott.Com/Shop/Minori-İii-1>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http21:** <https://Www.Ubugallery.Com/Exhibitions/Nils-Karsten/#>

- Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http22:** <https://www.trendhunter.com/trends/nils-karsten-portfolio>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http23:** <https://www.artsy.net/artist/nils-karsten>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http24:** <https://www.urbanstudiounbound.org/marcin-wlodarczyk>Sanatçının
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http25:** <https://mixeronline.myshopify.com/collections/fevzi-tufekci>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http26:** <http://v3.arkitera.com/arsgratiaartis.php?action=displaynewsitem&ID=21371>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http27:** https://www.cedarcrest.edu/news/101618_art.shtm
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http28:** <http://www.newyorksocietyofwomenartists.com/ann-winston-brown>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http29:** <https://www.australianprintworkshop.com/artist-support/fellowships/allan-mitelman>
Ulaşım Tarihi: 06.06.2019
- Http30:** <https://www.ngv.vic.gov.au/exhibition/allan-mitelman/>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http31:** <http://www.olsonlarsen.com/en/artists/?albumid=3789&action=dspalbum>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http32:** <https://topprintmaking.com/make-handmade-paper-a-fairy-tale-by-stanislav-bojankov>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http33:** <https://www.davidsongalleries.com/artists/contemporary/akiko-taniguchi/>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http34:** <http://www.aurobora.com/kurt-kemp/>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http35:** <http://www.fineartconsultancy.com/artist/sara-beazley/>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http36:** <http://www.artnet.com/artists/martin-sharp/>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http37:** <https://www.widewalls.ch/prints-for-sale/jim-dine-picabia-iii-groans/>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http38:** <http://artworldwomen.com/art-of-heather-shimmen-sinister-portents-and-bright-imaginings/>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http39:** <http://artworldwomen.com/art-of-heather-shimmen-sinister-portents-and-bright-imaginings/>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http40:** <http://artworldwomen.com/art-of-heather-shimmen-sinister-portents-and-bright-imaginings/>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http41:** <https://www.cs.washington.edu/art/chuckclose>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019

- Http42:** <https://Uofaprintmaking.Wordpress.Com/Liz-Ingram-2/>.
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http43:** <http://Asphotographytransformations.Blogspot.Com/2016/03/Tintin-Cooper.Html>
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http44:** http://Www.Dilekkutzli.Com/Artepovera_T.Html
Ulaşım Tarihi:05.04.2019
- Http45:** <http://www.artnet.com/artists/yury-shtapakov/biography>
Ulaşım Tarihi:07.06.2019